

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

રંગપ્રણીત સૂત્રો

- ❖ પરસ્પરદેવો ભવ ।
(એકબીજામાં રહેલા દેવત્વ-દેવી અંશ-ને પિછાનો)
- ❖ શ્વાસે શ્વાસે દત્તનામ સ્મરાત્મનું ।
(સ્મરી લે પ્રતિશ્વાસ હે ચિત્ત ! દત્ત.)
- ❖ ભક્તિદર્શ્યો વિના ભાવમ્ ।
(ભાવ વિનાની ભક્તિ એ દંભ છે)
- ❖ સ્વયમાશીસ્તુ સત્કર્મ ।
(સત્કર્મ એ પોતે જ આશીર્વાદરૂપ છે)
- ❖ માતા માતૈવ કેવલમ્ ।
(મા તે મા)
- ❖ ન માતુઃ પરદૈવતમ્ ।
(માતાથી બીજું કોઈ દૈવત મોટું નથી)
- ❖ સર્વો દત્તઃ સર્વરૂપસ્ત્વરૂપઃ ।
(નિરાકાર સાકાર સર્વેય દત્ત)
- ❖ ગુરુકૃપા હિ કેવલં શિષ્ય પરમમંગલમ્
(ગુરુની કૃપા જ શિષ્યનું પરમ મંગલ છે.)
- ❖ શ્રેયઃ પ્રેયસો વિશિષ્યતે ।
(પ્રેય કરતાં શ્રેય ચઢિયાતું છે)
- ❖ છાત્રદેવો ભવ ।
(વિદ્યાર્થી એ દેવસ્વરૂપ છે)
- ❖ સત્યમેવ પરં તપઃ ।
(સત્ય એ જ પરમ તપ છે)
- ❖ શ્રી દત્તઃ શરણં મમ ।
(શ્રીદત્ત મારું શરણ છે)

તિતિક્ષા

ટંકપ્રહારસહનેન સુરત્વમેતિ દ્યશ્મા જડોડપિ કિમુ નેહ મનુષ્યજન્મા ।
મા મ્હાનતા વશમુપેહિ વિધૌ પ્રતીપે સર્વ સહેવ વહ દુઃખ-સુખાદિ લોકે ॥
ટંક પ્રહાર સહને, જડ પથ્થરોયે દેવત્વ પામત અહીં, જન શું ન પામે ?
મા મ્હાન થા, વિધિ ભલે પ્રતિકૂલ હોયે, પૃથ્વી સમાન સહ દુઃખ-સુખાદિ લોકે.

અવાકસુધા

રંગવાક્સુધા

પ્રકાશક : ૧ શ્રી અનિલ નંદસુખલાલ શ્રોફ

‘રંગ આશિષ’, બંગલો નં. ૨,

ચેમ્બૂર-ડ્રીમલેન્ડ કો.ઓ.હા.સોસાયટી,

સોરેસ રોડ, ચેમ્બૂર, મુંબઈ ૪૦૦ ૦૭૧.

ટેલિ. નં. (૦૨૨)૨૫૨૦ ૩૬૦૮/૨૫૨૦ ૬૩૮૮

૨ ડૉ. દિલીપ રણજીતરાય ભટ્ટ

(એમ.ડી.)

૭૩૨, વિયા સાન સાઈમન, ક્લેરમોન્ટ,

લોસ એન્જલીસ, કેલીફોર્નિયા ૯૧૭૧૧ . ૧૫૭૦

યુ.એસ.એ.

ટેલિ. નં. (૦૦૧) ૮૦૮ ૬૨૧ ૦૩૧૬

મુદ્રક : શ્રી સુનિલ ઘોસાળકર

ગ્રાફિકા, મુંબઈ ૪૦૦ ૦૦૧.

ટેલી. નં. (૦૨૨)૫૬૩૩ ૬૫૨૦

શ્રી અવધૂત સાહિત્ય પ્રકાશન ટ્રસ્ટ, નારેશ્વરના સૌજન્યથી

પ્રત : ૨૫૦૦

ક્લિતિય આવૃત્તિ : ગુરુપૂર્ણિમા, અષાઢ સુદ પૂનમ, સંવત ૨૦૫૮

રવિવાર, તા. ૧૩ જુલાઈ, ૨૦૦૩.

ત્રીસ રૂપિયા

રંગવાક્સુધા પ્રકાશકનું નિવેદન

પરબ્રહ્મના મૂર્તસ્વરૂપ પરમ પૂજ્ય શ્રીરંગ અવધૂત ગુરુમહારાજની પ્રાસાદિક અમૃતવાણીના કેટલાક અંશો રજૂ કરતું આ પુસ્તક સાધકને પોતાના ધ્યેય તરફ પહોંચાડવા માટે ભોમિયાની ગરજ સારશે અને ક્ષણે ક્ષણે વિષયવાસના તરફ દોડતા સંસારી મનવાળા માટે મજબૂત ખીલાનું કામ કરશે એ નિર્વિવાદ છે.

તાપશ્ચર્યા અને ભક્તિભાવથી ભરેલી આ અનુભવવાણી દિવ્યાતિદિવ્ય છે, સંસારમાં હારી ગયેલા અને હતાશ થયેલાને પ્રેરણા આપી, જોમ પ્રેરી, ઉત્સાહિત કરે એવી છે; અને સાધકોને સાચો રસ્તો ચીંધી આત્મોન્નતિના પથ પર લક્ષ્યસિદ્ધિ કરાવે તેમ છે.

વાચકનો વિષયપ્રવેશ સરળતાથી થઈ શકે એ દૃષ્ટિએ, શીર્ષકો વર્ણાનુક્રમે ગોઠવવાનું સ્વીકાર્યું છે.

આ પુસ્તકની પ્રેરણા મુ.શ્રી જયંતીલાલ આચાર્યરચિત 'શ્રીરંગસૂક્તિસુધા'માંથી મળેલી. એથી જ એમાંની અમૃતવાણી આ પુસ્તકમાં સમાવિષ્ટ કરી લીધી છે. તદુપરાંત 'અમરઆદેશ', 'રંગપત્રમંજૂષા', 'અવધૂતી આનંદ' અને 'શ્રીગુરુલીલામૃત' જેવા ગ્રંથોમાંથી વાણી પસંદ કરી છે.

સાકરની મીઠાશ જાતે માણીએ તો જ ખબર પડે. એનું ગમે તેટલું અસરકારક વર્ણન સાંભળીએ તો કાંઈ અર્થ ન સરે એ ન્યાયે વાચક સાધક ભાવે વાંચીને, મનન કરશે તો અલૌકિક આનંદનો અનુભવ કરશે જ.

પૂજ્ય બાપજીના અનન્ય ભક્ત અને નારેશ્વરસ્થાનના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી મુ. ડૉ. ધીરુભાઈ જોષી, ગુરુબંધુ ડૉ. સુભાષભાઈ દવે અને પ્રા.કુલીનભાઈ ઉપાધ્યાયે આ પુસ્તકના નિર્માણકાર્યમાં સદ્ભાવભર્યું માર્ગદર્શન આપીને મદદ કરી છે એ માટે ત્રણેયનો મિત્રતાભાવે હૃદયપૂર્વક આભાર માનું છું.

પૂર્વાશ્રમમાં જેમની ઉપાસના છબીકળાડપે વિકસી હતી તે પૂજ્યશ્રી બાલઅવધૂતજીએ ભગવાન રંગાવધૂતજીનાં છ વિરલ સ્વરૂપોની ઉપલબ્ધિ કરાવી એ માટે હું એમનો સદાય ઋણી રહીશ.

જેમની પ્રેરણા, આશીર્વાદ અને માર્ગદર્શન જ આ પુસ્તકનાં પ્રકાશનનું પ્રેરક-ચાલક બળ છે એવા પૂજ્યશ્રી પ્રેમઅવધૂતજીનાં ચરણકમળમાં સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ નિવેદિત કરીને વિરમું છું.

વાચક પુસ્તકની સમૃદ્ધિ માટે સૂચનો કરશે તો ગમશે.

‘શ્રીરંગપાદુકા કુટીર’

નં.૮, કાંદિવલી કો.હા.સોસાયટી,
સુમન એ.પાર્ટમેન્ટસ પાછળ, શંકરલેન,
કાંદિવલી (પ.) મુંબઈ ૪૦૦ ૦૬૭.

તા. ૧૩ જુલાઈ, ૨૦૦૩.

ભવદીય

રંગચરણાનુરાગી

અનિલ શ્રોફના

સાદર, સપ્રેમ શ્રીગુરુદેવદત્ત

પૂજ્યશ્રી પ્રેમ અવધૂતજીનાં આશીર્વચન

સ્વાનંદસમ્રાટ ભગવાન રંગાવધૂતજીની પ્રાસાદિક વાણીના અંશો રજૂ કરતા આ પુસ્તકનું સેવન સાધકને ધ્યેયસિદ્ધિમાં ઉપકારક નીવડશે અને સંસારીને સદાયરણ કરવામાં પ્રેરણા, હૂંફ અને મદદરૂપ નીવડશે એવી શ્રદ્ધા છે.

શ્રોત્રિય અને બ્રહ્મનિષ્ઠ એવા આપણા ગુરુમહારાજના જીવનને જોતાં જોતાં, આ પુસ્તકને સહારે આપણે એવું જીવન જીવીએ કે જેથી આપણા ગુરુમહારાજ પ્રસન્ન થાય.

જાણેલું કામ નહિ આવે, જાણેલું કામ આવશે. પૂજ્ય બાપજી પોતે પણ એવું ઇચ્છે કે એનાં બાળકો પણ અવધૂત બને.

બન જા અવધૂતા અવધૂતા, શોક-મોહ-અતીતા.

આ પુસ્તક આપણને આવા અવધૂત બનાવવા માટે ચાલકબળ બની રહો. ‘અવધૂત ના થવાય, પણ અવધૂતના તો થવાય ને?’

આવું સત્કર્મ સ્વયં આશીર્વાદરૂપ છે. પૂજ્યશ્રીના એમાં આશીર્વાદ રહેલા છે. એમાં જ મારી શુભેચ્છા-આશીર્વાદ સંમિલિત કરીને વિરમું છું.

અવધૂત કુટીર,

લીંચ. ૩૮૪ ૪૩૫

ફોન : ૦૨૭૬૨ ૨૮૨ ૩૪૩

લિ.

ૐ

પ્રેમ

અનુક્રમણિકા

ક્રમાંક વિષય પાન નં.

* પ.પૂ. શ્રી વાસુદેવાનંદસરસ્વતી સ્વામિમહારાજ	
(સંક્ષિપ્ત પરિચય)	૧-૨
* ભગવતી મા-રુકમામ્બા (સંક્ષિપ્ત પરિચય)	૩-૬
* પ.પૂ. શ્રીરંગ અવધૂત ગુરુમહારાજ	
(સંક્ષિપ્ત પરિચય)	૭-૧૩
૧. અખંડ સુખશાંતિનો રાજમાર્ગ	૧૪
૨. અધ્યાત્મદૃષ્ટિએ દત્ત	૧૫
૩. અનુષ્ઠાન	૧૬-૧૭
૪. અમરઆદેશ	૧૮
૫. અવધૂત	૧૯
૬. અવધૂત કોણ ?	૨૦
૭. અસાર સંસાર	૨૧
૮. આચરણ	૨૨-૨૪
૯. આત્મનિરીક્ષણ	૨૫
૧૦. ઉપાસના	૨૬
૧૧. એકત્વ	૨૭
૧૨. કર્મ	૨૮-૨૯
૧૩. કામવાસના	૩૦
૧૪. કૃતકૃત્યદાયી પૂજન	૩૧

ચિંતામણિ સ્પર્શ કરી લોહ સ્વર્ણ થઈ જાય,
પડતાં દૃષ્ટિ સંતની કાયા કંચન થાય.

અનુક્રમણિકા

ક્રમાંક	વિષય	પાન નં.
૧૫.	ગાયત્રી ઉપાસના	૩૨
૧૬.	ગુરુ	૩૩
૧૭.	ગુરુપૂર્ણિમા	૩૪
૧૮.	ચતુર્વિધ પુરુષાર્થ	૩૫-૩૬
૧૯.	ચારિત્ર્ય	૩૭
૨૦.	ચિત્ત	૩૮
૨૧.	ચિત્તશુદ્ધિ	૩૯
૨૨.	ચિંતા	૪૦
૨૩.	જપ-જપયોગ	૪૧-૪૨
૨૪.	જ્ઞાન-જ્ઞાની	૪૩
૨૫.	તીર્થ	૪૪
૨૬.	દત્તનો સનાતન ઉપદેશ	૪૫
૨૭.	દત્તાવતારનું રહસ્ય	૪૬
૨૮.	દ દ દ ની વાત	૪૭
૨૯.	દમ શમ	૪૮
૩૦.	દ્વિગંબર દત્ત	૪૯
૩૧.	ધર્મ	૫૦-૫૧
૩૨.	ધર્મ રહસ્ય	૫૨
૩૩.	નામ	૫૩

યજ્ઞ દાન તપ આદિથી ચત્રપ્રાપ્તિ દુર્લભ,
ગુરુપ્રસાદે ઈશ એ થયો અચળ સુલભ.

અનુક્રમણિકા

ક્રમાંક	વિષય	પાન નં.
૩૪.	નામસ્મરણ.....	૫૪-૫૫
૩૫.	પરમતસહિષ્ણતા	૫૬
૩૬.	પરસ્પરદેવો ભવ.....	૫૭
૩૭.	પાપ-પુણ્ય	૫૮
૩૮.	પ્રાર્થના	૫૯
૩૯.	પ્રારબ્ધ અને પુરુષાર્થ.....	૬૦
૪૦.	ભજન	૬૧-૬૨
૪૧.	મંત્ર	૬૩
૪૨.	માનવતા	૬૪
૪૩.	માંદગી અને મૃત્યુ	૬૫-૬૭
૪૪.	મૌન	૬૮
૪૫.	યજ્ઞ	૬૯
૪૬.	વૈદિક પંચશીલ	૭૦-૭૧
૪૭.	વૈરાગ્ય	૭૨
૪૮.	શરણભાવ-શરણાગતિ	૭૩
૪૯.	શિક્ષણ.....	૭૪
૫૦.	શ્રદ્ધા	૭૫

અનુક્રમણિકા

ક્રમાંક	વિષય	પાન નં.
૫૧.	શ્વાસે શ્વાસે દત્તનામ સ્મરાત્મન્.....	૭૬-૭૭
૫૨.	સત્ય શિવ સુંદર	૭૮
૫૩.	સદ્ગુરુ-સેવા ભક્તિ	૭૯
૫૪.	સંકલ્પવિચાર • સંકલ્પશક્તિ	૮૦
૫૫.	સંતનું કાર્ય	૮૧
૫૬.	સંતવચન	૮૨
૫૭.	સંવાદિતાભર્યું જીવન	૮૩
૫૮.	સાચો સંત	૮૪-૮૭
૫૯.	સાચું ઈશ્વરપૂજન	૮૮
૬૦.	સાધક અને સાધના	૮૯
૬૧.	સુખ અને દુઃખ	૯૦-૯૧
૬૨.	સુખી પરિવાર	૯૨
૬૩.	સ્વમાનસભર જીવન	૯૩
૬૪.	સ્વસુધારણા સંદેશ	૯૪
૬૫.	હિંદુ કોને કહેવો?	૯૫
૬૬.	હિંદુ ધર્મ	૯૬
૬૭.	નચિકેતાને આત્મજ્ઞાન (મૃત્યુથી મુક્તિ)	૯૭
૬૮.	વૈવિધ્યમ્	૯૮-૧૦૫

પ.પૂ. શ્રીવાસુદેવાનંદસરસ્વતી સ્વામિમહારાજ

સંક્ષિપ્ત પરિચય

- ❖ પૂજ્યશ્રી વાસુદેવાનંદસરસ્વતી સ્વામિમહારાજ (ટેંબે સ્વામી)નો જન્મ સં. ૧૯૧૦ના શ્રાવણ વદ પાંચમને રવિવાર, તા.૧૩-૦૮-૧૯૫૪ના રોજ માણાગાંવમાં થયો.
- ❖ સ્વામિમહારાજના પિતાશ્રીનું નામ ગણેશ ભટ્ટ અને માતાનું નામ રમાબાઈ હતું. સ્વામિમહારાજના દાદા હરિભટ્ટે એમના ઉછેરમાં ઊંડો રસ લીધો હતો.
- ❖ સ્વામિમહારાજે પગરખાં, વાંહન કે છત્રીનો જીવનમાં કદી પણ ઉપયોગ કર્યો નથી.
- ❖ સંવત ૧૯૩૧માં એટલે કે ૨૧ વર્ષની ઉંમરે સ્વામિમહારાજે સાવંતવાડીના બાબાજીપંત ગોંડેની કન્યા અન્નપૂર્ણા સાથે લગ્ન કરી ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કર્યો.
- ❖ સ્વામિમહારાજે સંવત ૧૯૩૮માં વૈશાખ વદ પાંચમને દિવસે માણાગ્રામમાં દત્તાત્રેયની મૂર્તિની સ્થાપના કરી.
- ❖ બત્રીસ વર્ષની ઉંમરે સ્વામિમહારાજે ઘર છોડ્યું અને પત્ની સાથે તીર્થયાત્રાએ નીકળ્યા.
- ❖ સ્વામિમહારાજને ૩૬ વર્ષ પૂરાં થયાં પછી અન્નપૂર્ણા

વાસુદેવમય સર્વ આ, નારાયણ પણ એ જ !
ઠાણું ઠામ ન એ વિના, દુર્ધર એનું તેજ !!

માતાનું વૈશાખ સુદ ચૌદસ, એટલે કે નૃસિંહજયંતીના દિવસે અવસાન થયું. તે જ વર્ષે જોઠ વદ બીજને દિવસે ઉજ્જયનીમાં નારાયણસ્વામી પાસેથી દંડગ્રહણ કર્યો અને વાસુદેવાનંદસરસ્વતી નામ ધારણ કર્યું. સ્વામિમહારાજનું પૂર્વાશ્રમનું નામ વાસુદેવ હતું.

❖ પરમશ્રદ્ધેય પ. પૂ. ટેમ્બે સ્વામી મહારાજશ્રીએ પદયાત્રા દ્વારા સંપૂર્ણ ભારત વર્ષમાં સંચાર કરીને સનાતન ધર્મની ધ્વજા ઝિંચે લહેરાવી. ઉત્કટ ઉપાસના, ભગવત્પરાયાણતા અને તીવ્ર વૈરાગ્ય યુક્ત આચરણ સાથે જ શાસ્ત્રાચાર પાલન કરીને સંન્યાસ ધર્મનું આદર્શ જીવન ચરિતાર્થ કરનાર પૂજ્યશ્રી દશગ્રંથી પુરુષ હતા. પૂજ્યશ્રીએ બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થધર્મ, વાનપ્રસ્થ અને સંન્યાસ એમ ચારેય આશ્રમોનું ખૂબ કડક રીતે પાલન કર્યું.

❖ ધર્મશાસ્ત્ર, યોગશાસ્ત્ર, જ્યોતિષશાસ્ત્ર અને અન્ય અનેક શાસ્ત્રોનું ઊંડું જ્ઞાન ધરાવતા અને આવા જટીલ વિષયો ઉપર ગ્રંથલેખન કરનાર સ્વામી મહારાજે ભક્તિરસથી તરબોળ એવા અનેક સ્તોત્રોની રચના કરી.

❖ સ્વામી મહારાજે ભગવાન દત્તાત્રેય જ જીવનભર દષ્ટિસમક્ષ રાખ્યા. ભગવાન દત્તાત્રેય અને પવિત્ર ગ્રંથ 'શ્રીગુરુ ચરિત્ર' એ જ સ્વામી મહારાજના વિચાર, ચિંતન અને અભ્યાસના વિષય રહ્યા અને એ જ વિષયના સંદર્ભમાં પૂજ્યશ્રીએ વિશાલ સાહિત્ય સર્જન કર્યું. અહર્નિશ તેઓશ્રી ભગવાન દત્તાત્રેયના સ્મરણમાં અને ચિંતનમાં એકાગ્ર રહેતા. મહારાજશ્રીનું ધાર્મિક આચરણ અને જીવન સૂક્ષ્મતાથી અવલોકન કરીએ તો તેઓશ્રી સ્વયં શ્રી ભગવાન દત્તાત્રેયના અવતાર હતા તેમ લાગ્યા વગર રહેશે નહિ.

❖ મહારાષ્ટ્રમાં સાવંતવાડી એક દેશી રાજ્ય હતું તે રાજ્યમાં માણગાંવ નામના એક નાના ગામડામાં પૂજ્યશ્રીનો જન્મ થયો. વૈરાગ્ય, ત્યાગ, જ્ઞાન, પાંડિત્ય જેવા તમામ સદ્ગુણો એક સ્વરૂપે અવતીર્ણ થયા. મહારાજશ્રીએ સંપૂર્ણ ભારતભ્રમણ કરીને દત્ત પ્રભુના નામનો આહલેક જગાવીને માત્ર દેશમાંજ નહીં પણ વિદેશોમાં પણ પ્રખર આચાર સંપન્ન, શાસ્ત્રમર્યાદાનું ચુસ્ત રીતે પાલન કરનાર, વાર્ણાશ્રમધર્મના જાગૃત પ્રહરી

યતિવર કને ગરુડેશ્વરે વા જઈ વાસુદેવની ?

વા અન્ય નૂતન વેષથી તું ક્યાં ફરે કે' હે મુનિ !

તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા. પ. પૂ. મહારાજશ્રી અવતારી
મહાપુરુષ અને કર્મયોગી સંન્યાસી હતા.

❖ સ્વામિમહારાજે ‘દત્તપુરાણ’ (સંસ્કૃત),
‘ગુરુચરિત’ (મરાઠી), ‘સમશ્લોકી ગુરુ-ચરિત’
(સંસ્કૃત), તેની ટીકા, ‘સ્ત્રીશિક્ષા’, ‘દત્તમાહાત્મ્ય’,
‘દત્તચંપૂ’, ‘માઘમાસ માહાત્મ્ય’, ‘વૃદ્ધશિક્ષા’,
‘યુવશિક્ષા’, ‘કૃષ્ણાવહરી’, ‘નર્મદાવહરી’, ‘ત્રિશતી
કાવ્ય’, ‘દ્વિસાહસ્ત્રીગુરુચરિત’ જેવા અનેક ગ્રંથો તથા
દેવદેવીઓનાં અનેક સ્તોત્રો રચ્યાં. પૂજ્યશ્રી રંગ અવધૂત
ગુરુમહારાજે નારેશ્વરમાં ‘દત્તપુરાણ’નાં ૧૦૮ પારાયણ
કર્્યા હતાં.

❖ ગુરુદેશ્વરમાં સંવત ૧૯૭૦ (ઈ.સ. ૧૯૧૪)ના જોઠ
માસની અમાસે દત્તાવતાર પૂ. શ્રીવાસુદેવાનંદસરસ્વતી
સ્વામિમહારાજે સમાધિ લીધી અને અષાઢ સુદ એકમના
રોજ એમના પાર્થિવ દેહને નર્મદામાં જળસમાધિ અપાઈ.

શ્રીમદ્ વાસુદેવ સ્વામિન્,
દયાબ્ધે તારક-પદ-દાયિન્.

૩૫૧

રેવાતટવાસી નમું વાસુદેવ યતિરાય,
મદનમનોહર મૂર્તિ શી ! સાગું પુનિ પુનિ પાય.

ભગવતી મા-રુકમામ્બા

સંક્ષિપ્ત પરિચય

પરમ પૂજ્ય સદ્ગુરુ શ્રીરંગ અવધૂત ગુરુમહારાજનો માતૃશ્રી રુકમામ્બાનું જન્મસ્થળ મહારાષ્ટ્રનું પાલી નામનું ગામ. મોંઘે કુટુંબમાં એમનો જન્મ થયો. દૈવી આદેશાનુસાર દેવળે ગામના વળામેવંશના અત્રિગોત્રમાં જન્મેલા શ્રી જયરામ ભટ્ટના ત્રીજા પુત્ર શ્રી વિક્કલપંત સાથે એમનાં લગ્ન થયાં. મહારાષ્ટ્રમાં સ્ત્રી પરણીને સાસરે જાય એટલે ત્યાં એનું નવું નામ પડે. એ રીતે કાશીનું નામ સાસરે પડયું, ‘રુક્મિણી’, જે થયાં આપણા રુકમામ્બા.

ભક્તિાનું પિયર એવા મહારાષ્ટ્રની ભૂમિનાં રુક્મિણીબાઈનું જીવન આદર્શ નારી સમાન હતું. ગૌરીવ્રત, ગૌસેવા, તુલસીપૂજન તથા વ્રત-ઉપવાસો જીવનમાં વણાઈ ગયાં હતાં. જયરામ ભટ્ટના પરમ મિત્ર સખારામ પોતદાર ગોધરામાં રહેતા હતા. એમણે મિત્ર જયરામ ભટ્ટને વિક્કલમંદિરની પૂજા માટે વિક્કલપંત અને રુક્મિણીને મોકલવા વિનંતી કરી. જયરામ ભટ્ટે મિત્રની વિનંતી સ્વીકારી અને શ્રીવિક્કલપંત તથા સૌ. રુક્મિણીને ગોધરા મોકલી આપ્યાં.

ગોધરામાં વિક્કલપંત ભગવાન વિક્કલની પૂજા કરતા હતા. ભગવદ્કૃપાથી રુક્મિણીજી સગર્ભા થયાં. દત્ત ભગવાનને પૃથ્વી પર પ્રગટવું હતું. સંવત ૧૮૫૫ના કારતક સુદ નોમ ને સોમવારે પ્રદોષસમયે તા. ૨૧-૧૧-૧૮૮૮ના

રાજ એમણે પ્રથમ પુત્રને જન્મ આપ્યો. નામ પાડ્યું 'પાંડુરંગ'. બે વર્ષ પછી બીજું પુત્રરત્ન પ્રાપ્ત થયું. તેનું નામ પાડ્યું 'નારાયણ'.

મોટા પુત્ર પાંડુરંગ એ જ આપણા પ.પૂ. શ્રીરંગ અવધૂત ગુરુમહારાજ. પાંડુરંગ પાંચ વર્ષના થયા અને પિતાનું શિરછત્ર ગુમાવ્યું. કુટુંબમાં ગરીબાઈ પણ ખરી. પતિનું છત્ર ગુમાવતાં રુક્મિણી પર બે પુત્રોના ઉછેર તથા નિર્વાહની બધી જવાબદારી આવી પડી. કપરા સંકટકાળમાં પણ એમણે ભગવાનભરોસે અને શ્રદ્ધા-નિષ્ઠાના બળે, જીવનનૈયા તેજસ્વિતાથી હંકારવા માંડી. કષ્ટો તો ઘણાં આવ્યાં, પણ બધાંનો હિંમતથી સામનો કરી સાત્ત્વિકતાને અકબંધ રાખી.

પાંડુરંગ મોટો થશે અને નોકરી કરી ઘર માંડશે એટલે સોનાનો સૂરજ ઊગશે એવી આશાએ મા રુક્મિણી જીવન વિતાવતાં હતાં. પાંડુરંગ ભણ્યા ખરા પણ એમણે સંસાર માંડવાની અનિચ્છા બતાવી. 'મા'ને કહ્યું : 'મા' ! પરણીશ તો એક વહુ તને પગે લાગશે, પણ નહિ પરણું તો અનેક નવદંપતી તને પગે લાગશે. છતાં તું હઠાગ્રહ કરીશ તો પરણીશ પણ સંસાર નહિ માંડું.' પાંડુરંગના આ નિર્ણયથી 'મા' નિરાશ થાય એ સ્વાભાવિક હતું.

નાના પુત્ર નારાયણની આશાના સહારે જીવનનૈયા આગળ ધપતી હતી. એમાં પણ આંધી આવી. પુત્ર નારાયણ ગંભીર માંદગીમાં પટકાયો અને નારેશ્વરમાં તેનો

નારાયણ ગંભીર માંદગીમાં પટકાયો અને નારેશ્વરમાં તેનો દેહાંત થયો. 'મા'નું અંતર વલોવાયું. પુત્ર ગુમાવ્યાનું આકરું અને અસહ્ય દુઃખ કેમ સહેવું? પૂજ્યશ્રીએ માતાને જરા પણ ઓછું ન આવે એવો જીવન-વ્યવહાર ગોઠવ્યો. માતાને પોતાની સુપ્રીમ કોર્ટ ગણી.

પૂ. માજીના આચારવિચાર એકદમ કડક. દક્ષિણી બ્રાહ્મણબાઈના હાથનું જ પાણી પીએ. સ્વચ્છતાના અને ધર્મના કડક નિયમોનું પાલન કરે. પૂજ્યશ્રીનો જીવનવ્યવહાર પણ એમને મન થોડો વધુ મુક્ત ગણાય. વિધવા થયાં ત્યારથી સીવેલું વસ્ત્ર પહેરવાનું છોડી દીધું. શરીર પર યોળી પહેરવાની બંધ-થઈ.

દક્ષિણી શરીર, ધર્મ-ભક્તિના કડક નિયમો અને પૂજ્ય શ્રીરંગ અવધૂતનાં માતૃશ્રી હોવાના પરિણામે નારેશ્વરમાં રહેતાં રહેતાં ધીરેધીરે નારેશ્વરનાં વિકાસ વિભૂતિ બન્યાં..

કંઈક કેટલાંય ગરીબજનોને મદદ કરી તો કેટલાંય દીનભક્તોની અરજી અવધૂત સુધી પહોંચાડી, અને એમના મનગમતા સંકલ્પો સાકાર કર્યા. એક વાર અવધૂતજીએ પૂજન માટે પાદુકા આપવાની બંધ કરી અને થોડાં જ સમયમાં વડોદરાથી ચાલતા આવેલા સંઘને એમના નિયમનું પાલન થાય એ હેતુથી પૂ. માજીએ પાદુકા અપાવી. પૂ. બાપજી સમક્ષ પૂ. માજી દ્વારા અરજી મૂકાય એટલે એ અરજી મંજૂર થાય જ.

ખાવા માટે અનાજ પહોંચતું કરવાનું હોય, પૂજ્ય માજી આ બધાની જાતે જ વ્યવસ્થા કરે. ગરીબનાં બાળકો માટે અનાજ, કપડાં વ.ની વ્યવસ્થા પણ જાતે જ કરે.

આજે નારેશ્વરનો થયેલો વિકાસ એ ‘મા’ રુકમામ્બાને આભારી છે. ‘મા’ રુકમામ્બાએ નારેશ્વરને નંદનવન બનાવવામાં વણબોલ્યે કિંમતી ફાળો આપ્યો છે.

સંવત ૨૦૨૩ના જેઠ માસની સુદ અગિયારસ, તા.૧૮મી જૂન, ૧૯૬૭ (નિર્જળા એકાદશી)ની સાંજે પૂ.માજી બ્રહ્મલીન થયાં. પૂજ્યશ્રીએ સંસારી પુત્ર જે રીતે વિંધિ કરે એ જ રીતે ભાવથી અંત્યેષ્ટિસંસ્કાર કર્યા અને મોરટકકા જઈને ઉત્તરક્રિયા કરી. પૂજ્ય માતૃશ્રીની સ્મૃતિમાં પૂજ્યશ્રીએ નારેશ્વરમાં માતૃશૈલની સ્થાપના કરી તથા માતૃતીર્થની રચના કરી.

સંકટોનો સામનો કરતાં કરતાં, પૂ.માજીએ અંતરની તેજસ્વિતા અને સાત્ત્વિકતાને અકબંધ રાખ્યાં. ગુજરાતને યોગીન્દ્રવર્ય, સિદ્ધ, શ્રોત્રિય અને બ્રહ્મનિષ્ઠ એવા મહર્ષિ રંગ અવધૂત ગુરુમહારાજ આપનાર ભગવતી મા-રુકમામ્બાનાં ચરણોમાં શત શત વંદના.

માતા માતૈવ કેવલમ્। ન માતુઃ પર દૈવતમ્। અને ‘મારી મા મારે માટે સુપ્રીમ કોર્ટ છે’ એવાં પૂજ્યશ્રીનાં વિધાનો એ પૂ.માજીને અપાયેલી સુંદર અંજલિ છે.

પરમ પૂજ્યશ્રી રંગ અવધૂત ગુરુમહારાજ

સંક્ષિપ્ત પરિચય

મહારાષ્ટ્રના રત્નાગિરિ જિલ્લાના, સંગમેશ્વર તાલુકામાં આવેલા દેવળે ગામના અત્રિગોત્રોત્પન્ન, પવિત્ર દશગ્રંથી બ્રાહ્મણ જયરામ ભટ્ટના તૃતીય પુત્ર વિક્કલપંત વળામે અને તેમનાં ધર્મપત્ની રુક્મિણીબાઈ ગુજરાતમાં ગોધરાસ્થિત વિક્કલમંદિરમાં પૂજારી તરીકે રહ્યાં. આ નવદંપતીને ઘેર કારતક સુદ નોમ, કુષ્માંડ નવમી, સંવત ૧૯૫૫ને સોમવાર, તા. ૨૧મી નવેમ્બર, ૧૮૯૮ ના પવિત્ર દિને, પ્રદોષ સમયે પંઢરપુરના સ્વયં વિક્કલનાથ ભગવાન પિતાને સ્વપ્ન દૃષ્ટાંત આપી પ્રગટ થયા અને નામ ધારણ કર્યું પાંડુરંગ. આ દિવસ સતયુગના આરંભનો દિવસ હતો એટલે યુગાદિ તિથિએ તેમનો પ્રાદુર્ભાવ થયો. એમના જન્મતાં જ ગોધરામાં ફાટી નીકળેલો ભીષણ અગ્નિકાંડ શમી ગયો. જગતના ત્રિવિધતાપને શમાવવા જ આ બાળકનો જન્મ થયો છે, એમ પ્રકૃતિમાતા સૂચવતાં હતાં.

દોઢ વર્ષની કુમળી વયે મરણાભયને દૂર કરવાના હેતુથી પિતાશ્રી પાસેથી રામનામના મંત્રની દીક્ષા મળી અને ત્યારથી જ તેઓ અખંડ ભગવન્નામસ્મરણ કરતો રહ્યા. બાળપણથી જ તેમની વૃત્તિ ઈશ્વરાભિમુખ હતી. પાંચ વર્ષની ઉંમરે પિતાશ્રીનો સ્વર્ગવાસ થયો. ગરીબાઈ છતાં ભક્તિનું ગળથૂથીમાં જ પાન થયું. ગોધરાથી શાળાનું શિક્ષણ પૂરું કરી અમદાવાદ અને વડોદરા કોલેજનું શિક્ષણ લીધું. મહાત્મા ગાંધીજીની હાકલને માન આપીને કોલેજ છોડી, અસહકારની ચળવળમાં ઝંપલાવ્યું. પછી ગુજરાત વિદ્યાપીઠમાં અભ્યાસ કરી સ્નાતક થયા.

વળામે ઉપનામ છે પાંડુરંગ અભિધાન,
અભિવાદન સૌને કરું, મૂકી સઘળું માન.

નિયમિતતા, પ્રામાણિકતા અને તેજસ્વિતાના પ્રખર ચમકારાથી ગાંધીજી અને કાકા કાલેલકર જેવા અનેક મહાનુભાવોનું એમના તરફ ધ્યાન ખેંચાયું. એમણે શિક્ષણ, પત્રકારિત્વ વ. પ્રવૃત્તિઓમાં આગવું યોગદાન કર્યું છે. અવારનવાર સ્વાસ્થ્ય બગડે છતાં લોકસંગ્રહાર્થે જીવન સમર્પિત કરવા ૨૭ વર્ષની વયે ગૃહત્યાગ કર્યો. સાધના માટે એકાંત સ્થળની શોધમાં નીકળ્યા. માર્ગમાં ત્રણ સંતોનો સંપર્ક થયો જેમણે નર્મદાકિનારે સ્થિર થવાનો આદેશ દીધો અને ૧૯૨૫ના ડિસેમ્બર માસમાં સંવત ૧૯૮૨ના માગસર વદ ચોથને દિવસે બ્રહ્મચારી પાંડુરંગે નારેશ્વરમાં આસન જમાવ્યું. નારેશ્વરના નિબિડ જંગલમાં જ્યાં હિંસક પશુઓનો ભય અને પિશાચયોનિનો ત્રાસ હતો ત્યાં સાધનાકાળના પ્રારંભમાં અનેક મુશ્કેલીઓ વેઠીને નર્મદાતીરે ઘૂણી ધખાવી, ધરા ધ્રુજાવી સાત ગામના સ્મશાનને નંદનવન સમી સિદ્ધ તપોભૂમિમાં રૂપાન્તરિત કરી.

જે લીમડાના ઝાડ નીચે ચાળીસ વર્ષ સુધી લોહીનું પાણી કરી તપશ્ચર્યા કરી અને ઉઘાડી આંખે ભગવાન દત્તાત્રેયનો સાક્ષાત્કાર કર્યો, તે લીમડો પોતાની કટુતા છોડી મીઠો બન્યો અને ઝૂકી જઈ ધરતીને અડ્યો!

પરમ પૂજ્ય શ્રીવાસુદેવાનંદસરસ્વતી સ્વામિમહારાજે કરેલા સ્વપ્નાદેશ અનુસાર દત્તપુરાણનાં ૧૦૮ પારાયણનું અનુષ્ઠાન પૂર્ણ કરી એના ઉઘાપન રૂપે ૧૦૮ દિવસ ચાલીને ‘મા’ નર્મદાનાં પરિક્રમા કરી. ગૃહત્યાગ પછી અવધૂતજીએ કદી દ્રવ્યને સ્પર્શ કર્યો નથી અને ભૂલેચૂકે પણ જો કોઈ તેમની પાસે પૈસા ધરે તો પોતે ઉપવાસ કરતા. આ ક્રાંતિકારી વિભૂતિએ

પૈસાને સ્પર્શ નહિ કરવો, પૈસાની સીધી કે આડકતરી રીતે માંગણી નહિ કરવી, કદી ભાષણપ્રવચન નહિ કરવાં, પ્રચાર નહિ કરવો, ‘દેવનું કાર્ય દેવ જ કરે છે’, ‘શ્વાસે શ્વાસે દત્તનામ સ્મરાત્મન્’, ‘ન માતુઃ પરદૈવતમ્’, ‘ભકિતદર્દભો વિના ભાવમ્’, ‘પરસ્પરદેવો ભવ’ જેવા અનેક ઊંચા સિદ્ધાંતો જીવનમાં ચરિતાર્થ કરી બતાવ્યા.

સાચો ધર્મ સમાજને સંગઠિત કરે છે, વિભાજિત કરતો નથી, એટલે સાંપ્રદાયિક વાડામાં ન પડતાં સર્વ સંપ્રદાય અને સર્વધર્મસમભાવની ભાવનાને ઉદ્દોષી દરેકને પોતપોતાના ઈષ્ટદેવમાં સ્થિત કર્યા. પોતે ઉચ્ચ કોટીના સિદ્ધ સંત હોવા છતાં પોતાનાં ‘મા’ની સેવા જાતે કરતા. માતાને સુપ્રીમકોર્ટ માનતા. ‘મા’ની આજ્ઞા સિવાય ડગલું ભરતા નહિ. માતાની સ્મૃતિમાં નારેશ્વરમાં માતૃસ્મૃતિશૈલસ્મારકની રચના કરી, ગુજરાતમાં બીજું માતૃતીર્થ ઊભું કર્યું.

પૂજ્યશ્રીએ નારેશ્વરઆશ્રમ સંપૂર્ણ રીતે વૈદિક પરંપરાનો રાખ્યો અને નિષ્કામભક્તિનો મૂક પ્રચાર કર્યો. અનેક નાસ્તિકોને આસ્તિક બનાવ્યા, કંઈકનાં ઘર મંડાવ્યાં, કંઈકના ઘર તૂટતાં બચાવ્યાં, કંઈકની તનની પીડા, મનની વ્યથા, આર્થિક ચિંતા દૂર કરી. કેટલાંયને આધિ વ્યાધિ ઉપાધિમાંથી મુક્ત કર્યા; કેટલાય આંધળાની આંખ અને પંગુની લાઠી બન્યા. કંઈકના વ્યસનો છોડાવ્યા, કંઈકને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિના માર્ગે ચઢાવી જિજ્ઞાસુ ભક્તોના પથદર્શક બન્યા.

કંઈકને દૃષ્ટિમાત્રથી જ્ઞાનની દીક્ષા આપી, કંઈકનાં જીવન

સદ્ગુરુ સેવા સંત સમાગમ, પળપળ હરિની ચર્ચા રે,
ધ્યાનમગ્ન ધીરજ ઉર ધારી, કરતો હરિની અર્ચા રે.

સુધાર્યા, કંઈકનાં મરણ સુધાર્યા, કેટલાયને અસાધ્ય જીવલેણ રોગોમાંથી બચાવી જીવનદાન આપ્યું. અનેક રત્નીઓને સંતાનપ્રાપ્તિ કરાવી વાંઝિયામહેણાંમાંથી ઉગારી લીધી. પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણા અને આશીર્વાદથી કેટલાય ડૉક્ટરો, ઈજનેરો, પ્રાધ્યાપકોએ અનેક સિદ્ધિઓનાં સોપાનો સર કર્યા. રાય કે રંક, અબુધ કે જાની, સૌ કોઈને તેમણે ભક્તિના રંગે રંગ્યા.

પૂજ્યશ્રીના ઉપાસ્ય દેવ ભગવાન દત્તાત્રેયની લીલા ગ્રથિત કરતા ૧૯૦૦૫ દોહરાના એક મહાકાવ્ય જેવા વરદ અને ઔપાસનિક ગ્રંથ ‘શ્રીગુરુલીલામૃત’ની રચના કરીને આપણને મૃત તત્ત્વમાંથી અમૃત તત્ત્વમાં જવાની ઉપાસના આપી અને પ્રત્યક્ષજીવન જીવવાની કળા શીખવી. આ મહાન પવિત્ર ગ્રંથનાં પાઠપારાયણો નિયમિત રીતે કરીને અનેક લોકો પોતાનું ઐહિક અને પારલૌકિક કલ્યાણ સાધી રહ્યાં છે.

પૂજ્યશ્રી સંસ્કૃતના પ્રકાંડ પંડિત હતા. એમણે અનેક દેવદેવીઓની પ્રાર્થનાનાં સ્તોત્રો અને સંકીર્તનો સંસ્કૃતમાં રચ્યાં જે ‘રંગહૃદયમ્’ નામે ગ્રંથસ્થ થયાં. ‘અવધૂતી આનંદ’માં ભક્તિરસ અને જ્ઞાનરસથી ભરપૂર અઢીસો જેટલાં ભજનો આપ્યાં. ‘અક્ષરગીતા’, ‘સંગીતગીતા’, ‘પ્રશ્નોત્તરમાલા’, ‘બોધમાલિકા’ ‘સપ્તશતી ગુરુચરિત્ર’, ‘ઉપનિષદોની વાતો’, ‘વિષ્ણુપુરાણની વાતો’, ‘વાસુદેવનામસુધા’ જેવાં અનેક સર્જનો કર્યાં. એમના સાહિત્યમાં વેદાન્તનું તત્ત્વજ્ઞાન ભારોભાર ભર્યું હોવા છતાં સામાન્ય માનવી આ સાહિત્યને માણી શકે એવી અદ્ભુત સરળતા એમાં છે.

સંવત ૧૯૯૧ના મહા સુદ એકમને સોમવાર

દત્તકથામૃત આ નકી કામધેનુ કલિ માંહ્ય;
કામિત સિદ્ધ કરે, હરે ભવભય, મુક્તિ થાય.

તા. ૪-૨-૧૯૩૫ના રોજ ઉત્તર ગુજરાતના કલોલ તાલુકાના સઘજ ગામે સ્મશાન પાસેના સિદ્ધનાથ મહાદેવના મંદિરમાં શ્રી કમળાશંકર ત્રિપાઠી નામના એક ભક્તનાં ધર્મપત્ની સૌ. ધનલક્ષ્મીબેનને પિશાયપીડામાંથી મુક્ત કરવા પૂજ્યશ્રીએ બાવન લીટીની જે સ્તુતિની રચના કરી એ જ આપણી 'દત્તબાવની.' ખરેખર તો સૌ. ધનલક્ષ્મીબેનને નિમિત્ત બનાવી પૂજ્યશ્રીએ સમસ્ત માનવજાત પર અહેતુકી કૃપા વરસાવી છે અને આપણને એ અમોઘ સંકટવિમોચનસ્તોત્ર પ્રાપ્ત થયું જે આજે રંગપરિવારમાં આધિ વ્યાધિ ઉપાધિના નિવારણ માટે એટમબોંબ બની ગયું છે.

પૂજ્યશ્રી જવલ્લે જ પ્રવચન કરતા. જન્મદિન નિમિત્તે કરેલાં કેટલાંક પ્રવચનો 'અમર આદેશ' નામે ગ્રંથિત થયાં છે. પૂજ્યશ્રીએ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિનાં ધાર્મિક કાર્યો અને સાહિત્ય રચના ઉપરાંત સર્જકલ કેમ્પો, રાઈફલ કેમ્પ જેવાં અનેક સામાજિક કાર્યો પણ કર્યાં. દેવને ધરાવેલા પ્રસાદનો બહુજન સમાજ માટે ઉપયોગ કરી ગરીબોની આંતરડી ઠારી અને સાચું ઈશ્વરપૂજન આ જ છે એમ સમજાવ્યું. સંસારમાં રહેલાને સંસાર કેવી રીતે સ્વર્ગ સમો બનાવવો એ સમજાવ્યું અને સંસાર છોડીને જનારને સંન્યસ્તના પાઠો પણ ભણાવ્યા.

બાપજીએ ઉત્સવોની ઉજવણીને નવી દિશા આપી. સ્વકષ્ટાર્જિતનો આનંદ કેવો હોય તેનો અનુભવ કરાવ્યો. પોતાનાંઓ તન મન ધનને દેવચરણે સ્વેચ્છાએ સમર્પિત કરી, કોઈની પાસે પણ હાથ લંબાવ્યા વિના માનવમેળા ભરવાની એમની શક્તિને રાષ્ટ્ર શાયર ઝવેરચંદ મેઘાણીએ

પાડે વિતા અનર્થમાં, વિષયમૂળ ધન એમ;
ગર્વ વધારે ધન નકી, કરે ઘાત ધન તેમ!

પણ બિરદાવી. પૈસા અને પ્રસાદનો સંબંધ તોડ્યો. શ્રીમંતને આવકાર મળવો જોઈએ પણ પૈસાની લાલચે એમની ખુશામત ના થાય એની પૂરતી તકેદારી રાખી. જ્યાં પણ મુકામ કરો ત્યાં સામાનો વિચાર કરી, એ જે સ્થિતિમાં રાખે તે સ્થિતિને અનુકૂળ થઈને રહો એ નિયમ પ્રમાણે બધાંની સાથે વ્યવહાર કર્યો. રાજાના મહેલની સાલ્હબીમાં જે આનંદ તે જ આનંદ ગરીબની ઝૂંપડીમાં પણ ખરો એવું જીવીને સમજાવ્યું. પૂજ્યશ્રી રંગઅવધૂત ગુરુમહારાજ એટલે પરબ્રહ્મનું મૂર્ત સ્વરૂપ. શ્રોત્રિય, બ્રહ્મનિષ્ઠ, શાંત, સચ્ચિદાનંદમગ્ન હોવા છતાં સામાન્ય માનવીની સાથે સામાન્ય જેવા બનીને રહ્યા.

સંવત ૨૦૨૩ના જેઠ માસની સુદ એકાદશીએ એમનાં માતૃશ્રી બ્રહ્મલીન થયાં એટલે એકદમ મુક્ત બન્યા. ૧૯૬૭માં આફ્રિકાના પ્રવાસે જઈ એક ભક્તની ઈચ્છા પૂરી કરી. ભક્તોને આપેલા વાયદા પૂરા કરતા કરતા કપડવંજથી જયપુર આવ્યા. જયપુરમાં ૭૧મી રંગજયંતી પ્રસંગે આશીર્વાદાત્મક શ્લોક રચી સહુનું કલ્યાણ વાંચ્યું. એમના પ્રવચનમાં જપયોગ-પરાયણ થવાનું કહ્યું જેથી જન્મમરણના ફેરામાંથી મુક્ત થવાય. જયપુરથી હરિદ્વાર આવ્યા. ગંગાતટે આર્યનિવાસમાં મુકામ કર્યો. સંવત ૨૦૨૫ના કારતક માસની અમાસને મંગળવારે એટલે કે તા. ૧૯-૧૧-૧૯૬૮ના રોજ પૂજ્ય અવધૂતજીએ દેહલીલા સંકેલી લીધી અને ઐં ઐં ઐં એમ ત્રણવાર ઉચ્ચારણ કરી બ્રહ્મલીન થયા. એમના પાર્થિવ દેહને નારેશ્વર લાવવામાં આવ્યો અને માગસર સુદ બીજ, તા. ૨૧મી નવેમ્બર

જાણી માત્રા, જોરથી રટે ઓંકાર એમ;
રાખી બ્રહ્મે ચિત્ત એ, થાએ સુમુક્ત તેમ.

૧૯૬૮ના રોજ ગુરુવારની રાત્રે અંત્યેષ્ટિ સંસ્કાર થયા. યોગાનુયોગે એ એમની જન્મતારીખ હતી. એ જ સ્થળે શ્રીરંગમંદિરનું નિર્માણ થયું.

કેવળ લોકસંગ્રહ માટે જ જેનો પ્રાદુર્ભાવ છે એવા પૂ.શ્રી રંગ અવધૂતજીએ બે મહત્વનાં સૂત્રો આપ્યાં: (૧) શ્વાસે શ્વાસે દત્તનામ સ્મરાત્મન્ અને (૨) પરસ્પરદેવો ભવ. આજના સંઘર્ષયુગમાં વિશ્વશાંતિનો એકમેવ ઉપાય જો કોઈ હોય તો તે ‘પરસ્પરદેવો ભવ’ છે. એકબીજા તરફ દેવદૃષ્ટિથી જોતાં આ નર્કગાર જેવું જગત એક દિવસ નંદનવન બની જશે એવા તેઓશ્રીના અમોઘ આશીર્વાદ છે.

ચપળ અને બહાદુર વિદ્યાર્થી પાંડુરંગ, કસાયેલું તન, સારા વિચારોવાળું મન, પ્રતિભાસંપન્ન વ્યક્તિત્વ અને યૌવન ધરાવતા યુવાન પાંડુરંગ, ગાંધીજીના સંગે અને રાષ્ટ્રપ્રેમના રંગે રંગાયેલા રાષ્ટ્રભક્ત પાંડુરંગ, જન્મજાત ત્યાગવૃત્તિને લીધે ૨૭ વર્ષની યુવાનવયે ગૃહત્યાગ કરતા પાંડુરંગ, અનેક સંતોના સંગમાં આવતા અને સાધનાસ્થળની શોધ કરતા બાળબ્રહ્મચારી પાંડુરંગ, નર્મદાતીરે ઘૂણી ધખાવી, ધરા ધ્રુજાવી સાત ગામના સ્મશાનને નારેશ્વરની નંદનવન સમી સિદ્ધ તપોભૂમિમાં રૂપાન્તરિત કરતા સંત પાંડુરંગ, લોકસંગ્રહકાજે વિવિધ આધ્યાત્મિક, સામાજિક અને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ કરતા આ યુગના ક્રાંતિકારી, આપણા ભગવાન, આપણા ઈષ્ટદેવ, આપણા આરાધ્યદેવ મહર્ષિ પૂ. રંગ અવધૂતજી ગુરુમહારાજનાં ચરણારવિંદમાં લાખ લાખ વંદન.

અવધૂતચિંતન શ્રીગુરુદેવદત્ત

કારણકે જનદૃષ્ટિથી ત્યાગે સિદ્ધ શરીર,
તો એ સર્વાતર વિશે રહે નિત્ય એ ધીર.

૧ અખંડ સુખ-શાંતિનો રાજમાર્ગ

- ❖ જેઓ પ્રભુના લાડીલા છે, જેમની એક ક્ષણ પણ પ્રભુના સ્મરણ વગર જતી નથી, પ્રભુ-પ્રેમ, પ્રભુસ્મરણ એ જ જેનું જીવન છે તે સર્વત્ર નિર્ભય છે. એને કોઈથી ભય નથી. હરદમ પ્રભુના નામનું સંકીર્તન એ જ જેનો સાચો ખોરાક છે, તેને યમ પણ ડરાવી શકે એમ નથી.
- ❖ ભૂતકાળ તમારા હાથમાંથી સરકી ગયો છે; એને ભૂલી જાઓ. ભવિષ્ય તમારા હાથમાં નથી, એ તમે જાણતા નથી. એની ભીષણ કલ્પનાઓથી કંપવાનું મૂકી દો ને નક્કર વર્તમાનનો બને તેટલો સારો ઉપયોગ કરી આનંદમાં મસ્ત રહો! હરદમ પ્રભુની યાદમાં રહો, પ્રભુની યાદમાં રહો, પ્રભુની યાદમાં રહો!! અખંડ સુખનો, શાંતિનો, આનંદનો એ જ એકમેવ રાજમાર્ગ છે.

બહિર્વૃત્તિ છોડીને, થાવું અંતર્નિષ્ઠ;
શાંતિ અક્ષય તો મળે, મરે સમૂળાં કિલષ્ટ.

૨ અધ્યાત્મદૃષ્ટિ એ દત્ત

- ❖ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ વિચાર કરતાં ‘દત્ત’ એ ‘તસ્ય વાયકઃ પ્રણવઃ’ (એ પરમાત્માનો વાયક પ્રણવ ઔંકાર છે.) મહર્ષિ પતંજલિએ યોગસૂત્રમાં કહેલા પરમાત્મપ્રતીક ઔંકારનું સ્વરૂપ છે.
- ❖ ‘અ’કાર, ‘ઉ’કાર ને ‘મ’કાર એટલે જ સત્, ચિત્, આનંદ કે અસ્તિ, ભાતિ, પ્રિય એ જ એનાં ત્રણ મુખ છે. પૌરાણિક ભાષામાં એને જ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ કહે છે અને એ ઔંકારની અવ્યક્ત અર્ધમાત્રા તે જ એનું નિર્ગુણ નિરાકાર સ્વરૂપ છે અને ઔંકાર કે પ્રણવઉપાસના એ જ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ દત્તઉપાસના છે.
- ❖ લઈ યુક્તિથી પ્રણવનું ધનુષ્ય સાવધ એમ, અભ્યાસે ખેંચી કરે સજ્જ બરાબર તેમ,
- ❖ બાણ લગાડી મનતણું, વીંધે બ્રહ્મનિશાન, જન્મમરણ તેને નહીં, સ્વયં બ્રહ્મ એ જાણ.

પ્રાતર્નમામિ ભગવન્તમનન્તમાર્થં, સચ્ચિત્સુખાત્મકશિરસ્ત્રિતયં દધાનમ્ ।
 ઐશ્વર્યવીર્યયશઆદિભુજૈર્લસન્તં તં દેવમત્રિવરદં નત દત્તસર્વમ્ ॥

૩ અનુષ્ઠાન

- ❖ કોઈ સ્તોત્રનો પોપટની માફક પાઠ કરી જવાથી જરાયે ફાયદો થવાનો સંભવ નથી. એમાં જે શક્તિ રહેલી છે તે અનુષ્ઠાન કરનારની ભાવનાની અને સંકલ્પબળની પવિત્રતાની તથા એ બતાવનારનાં તપ અને આજ્ઞાના અનુલ્લંઘનીય સ્વરૂપની છે. એમાં જેટલે દરજ્જે ખામી તેટલે દરજ્જે પરિણામ શૂન્ય આવવાનું.
- ❖ સ્તોત્ર વગેરેનું પણ તેમ જ છે. અનેક ઉપાયમાંનો એક ઉપાય એ દૃષ્ટિથી અનુષ્ઠાન કરનારને એનું કદાપિ ફળ મળતું નથી. સ્તોત્રો અને મંત્રાદિનાં અનુષ્ઠાનો વગેરેમાં સાધક અથવા મિત્ર અને શત્રુ એવા ભેદ હોય છે. એ રહસ્ય જાણ્યા વગર ફાવે તે અનુષ્ઠાનથી કોકવાર નહિ, પણ ઘણીવાર માઠાં પરિણામ નીપજે છે.
- ❖ સકામ અનુષ્ઠાન વગર વિચાર્યે કરવાનું નથી. નિષ્કામમાં આવી ભાંજગડો નથી. ફાવે તે માણસ, ફાવે તે મંત્રનો પાઠ નિષ્કામ ભાવનાથી કેવળ ચિત્તશુદ્ધિની ઈચ્છાથી કરી શકે છે.
- ❖ મંત્રાદિ એ માનસિક ઔષધ છે. જેવી રીતે ભૌતિક ઔષધની યોજના કરતી વખતે દેશ-કાલાદિનો તેમજ દરદીના ભૌતિક કે સ્થૂલ શરીરનો વિચાર કરવો પડે છે તેમ જ આ માનસિક ઔષધનો વિચાર કરતાં પહેલાં દરદીનાં માનસિક કે સૂક્ષ્મ શરીરનો અવશ્ય વિચાર કરવો પડે છે.

❖ કોઈ પાઠયુક્ત અનુષ્ઠાનમાં તનમનની પવિત્રતા જાળવવા ઉપરાંત એક સમય, એક સ્થળ, અર્થમાં ચિત્તની એકાગ્રતા, સાદો અને બને તો એક જ જાતનો આહાર, પૂર્ણ એકાંત, પવિત્ર વાતાવરણ અને ચિત્તને વિક્ષેપ થાય એવી સર્વ પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ, એટલી વસ્તુઓ ખાસ જરૂરની છે. વળી દૃઢ શ્રદ્ધા એ તો સર્વ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિનો પાયો જ છે. એ ન હોય તો કંઈ પણ કાર્ય ન કરવું એ જ ઠીક.

મંત્ર તીર્થ દ્વિજ દેવ ને ગણક વૈદ્ય ગુરુમાંહ્ય,
જેવી જેની ભાવના સિદ્ધિ તેવી થાય.

ભાવે પઢતાં સૂણતાં શું દુર્લભ જગમાંહ્ય ?
કામધેનુ ગુરુચરિત આ, શંકા લેશ ન ત્યાંય.

શ્રવણે ભવભય સહુ ટળે, મનને ભ્રાંતિ જાય,
નિદિધ્યાસને જીવ તે સ્વયં ઈશ થઈ જાય.

૪ અમર આદેશ

॥ પરસ્પરદેવો ભવં ॥

એક બીજા તરફ દેવદષ્ટિથી જોતાં શીખો, દાનવદષ્ટિથી નહિ.
દરેક વ્યક્તિમાં રહેલા દેવત્વને-દૈવી અંશને-પિછાનો.

અને

એક બીજાનું મંગલ ઈચ્છી જગતમાં માંગલ્ય વરસાવો !
વિચાર, વાણી અને વર્તનમાં એકતા આચરો.

એક બીજાને આશીર્વાદ આપો, અભિશાપ નહિ.

ભલું ઈચ્છો, ભૂંડું નહિ. રૂડું કરો, કૂડું નહિ !

એક બીજાના પોષક બનો, શોષક નહિ.

તારક બનો, મારક નહિ.

ઉપકારક બનો, અપકારક નહિ ! બોલો થોડું, કરો વધારે.

માથું ઠંડું રાખો, ગરમી હાથપગમાં પ્રગટાવો.

પ્રત્યેક પ્રતિ સહિષ્ણુતા કેળવો, વિદ્વિષતા નહિ !

બોલો તો સત્ય બોલો, અસત્ય નહિ.

કરો તો સત્કર્મ કરો, દુષ્કર્મ નહિ.

વાંછો તો સર્વ કલ્યાણ વાંછો, માત્ર સ્વકલ્યાણ નહિ !

જુઓ તો પોતાના દોષ જુઓ. ગાઓ તો બીજાના ગુણ ગાઓ !

ખાઓ તો સ્વકષ્ટાર્જિત ખાઓ !

મુખમાં અવિનાશી ભગવન્નામ, હાથે સર્વ મંગલ કામ ને હૈયે

હનુમાનશી અડગ હામ રાખી ધધે જાઓ, ધધે જાઓ.

વિજય તમારો છે ! વિજય તમારો છે !

વૈરાણિ પ્રશમં યાન્તુ સૌહાર્દ વર્ધતાં મિથઃ ।

કલહા વિલયં યાન્તુ ભાવયન્તુ જના મિથઃ ॥

ૐ શાન્તિઃ ! શાન્તિઃ !! શાન્તિઃ !!!

મર્મતોડ ન બોલવું, સહેવાં અન્ય વચન,
અનુદ્વિગ્ન રહેવું સદા, કરી દ્વંદ્વ સહન.

૫ અવધૂત

- ❖ અવધૂત નિરામય છે, નિષ્પાપ છે, નિર્વિકાર છે, અજ છે, અક્ષર છે, અવિયલ છે ! સાચે જ એનાં દર્શનથી જન્મમરણ મિટ જાય રે !
- ❖ અવધૂતનું જ શ્રવણ, અવધૂતનું જ મનન, અવધૂતનું જ ચિંતવન, અવધૂતનું જ સ્નાન, અવધૂતનું જ ધ્યાન, અવધૂતનું જ કીર્તન કરી સર્વથા અવધૂત થા સ્વયં.
- ❖ અવધૂત પોતાની અગવડનો સ્વપ્નેય વિચાર નથી કરતો-અગવડતા જેવું એને કાંઈ છે જ નહિ. ઊલટું અગવડતાની વિપુલતામાં જ એને તો સગવડના સૌન્દર્યનો સાક્ષાત્કાર થાય છે. અન્યને પોતાને માટે અગવડ ઓછી વેઠવી પડે આ એક જ દૃષ્ટિ હંમેશાં એની આગળ હોય છે.
- ❖ અવધૂતના દરબારમાં તો અનેકરંગી માણસો આવે છે ને આવશે ને પોતાના રંગમાં અવધૂતને એ રંગાયેલા દેખાડવા જાણીને કે અજાણ્યે યત્ન કરશે. પણ રંગબેરંગી કુસુમગુચ્છોની વચમાં પડેલા નિર્મળ સ્ફટિકની માફક અવધૂત તો અનંત રંગોમાં યે અરંગી જ છે. કોની સાથે કેમ વર્તવું અને તે શા માટે - તે એ જ જાણે છે. એની લીલાનો તાગ કાઢવાનો વૃથા પ્રયત્ન કાં કરો છો ? ફોડી લેવા દો જેને તેને પોતપોતાનું ને જેનાતેનાથી પર થઈ નિહાળો એ પાર રહેલા અરંગી કે સર્વરંગી અવધૂતને.

મુર નર મુનિજન વંદે જેને, મૂઢ કરે હડધૂત,
પાર્પણથી જે દત્ત કહાવે, 'રંગ' એહ અવધૂત.

૬ અવધૂત કોણ ?

- ❖ જે આશાનાં બધાંય બંધનોથી મુક્ત છે.
 - ❖ જે આદિ, મધ્ય અને અંતમાં નિર્મળ છે.
 - ❖ જે સદાસર્વદા આનંદસ્વરૂપ છે.
 - ❖ જેને વાસના નથી.
 - ❖ જેનું વક્તવ્ય નિર્મળ છે.
 - ❖ જે વર્તમાનમાં જ રહે છે.
 - ❖ જેનાં ગાત્રો ભસ્મોદ્ધૂલિત છે.
 - ❖ જેનું ચિત્ત નિર્મળ અને સ્વચ્છ છે.
 - ❖ જેને ધ્યાન કે ધારણા જેવું કશું જ નથી.
 - ❖ તત્ત્વચિંતન એ જ જેનો વ્યવસાય છે.
 - ❖ ચિંતા નથી અને તેથી જ નિષ્પેષ્ટ છે.
 - ❖ જે તમોગુણના પરિણામરૂપ અહંકારથી મુક્ત છે.
- તે અવધૂત છે અને
દિગંબર યોગિરાજ શ્રી દત્ત છે.

(અવધૂતગીતામાંથી)

વાસનાનો લેશ ન જેને, વાણી સદા નિર્દોષ;
ભાવિભૂતની ચિંતા નાહી, વર્તમાન સંતોષ.

૭ અસાર સંસાર

સંસાર અસાર છે. માણસને એની અસારતાનું ભાન થાય અને એ પ્રભુને પંથે વળે તે માટે ઈશ્વરી સંકેતથી માણસને આવા અસાધારણ ઝટકા કોકવાર લાગે છે. એને જોતાં જ કોક વિરલો પૂર્વપુણ્યે કરી મોહનિંદથી જાગી ઊઠે છે અને પ્રભુનું શરણ ગ્રહી પોતાની અંદર રહેલી દિવ્યતાનો-‘સર્વ ખલિદં બ્રહ્મ’નો-સાક્ષાત્કાર કરે છે. પછી નથી રહેતો એને હર્ષ કે નથી રહેતો શોક, દુન્યવી સુખદુઃખો એની પાસે પણ આવી શકતાં નથી. એ કેવળ આનંદની મૂર્તિ બની રહે છે, આપ-પર ભૂલી જઈ કેવળ બ્રહ્મમય બની રહે છે.

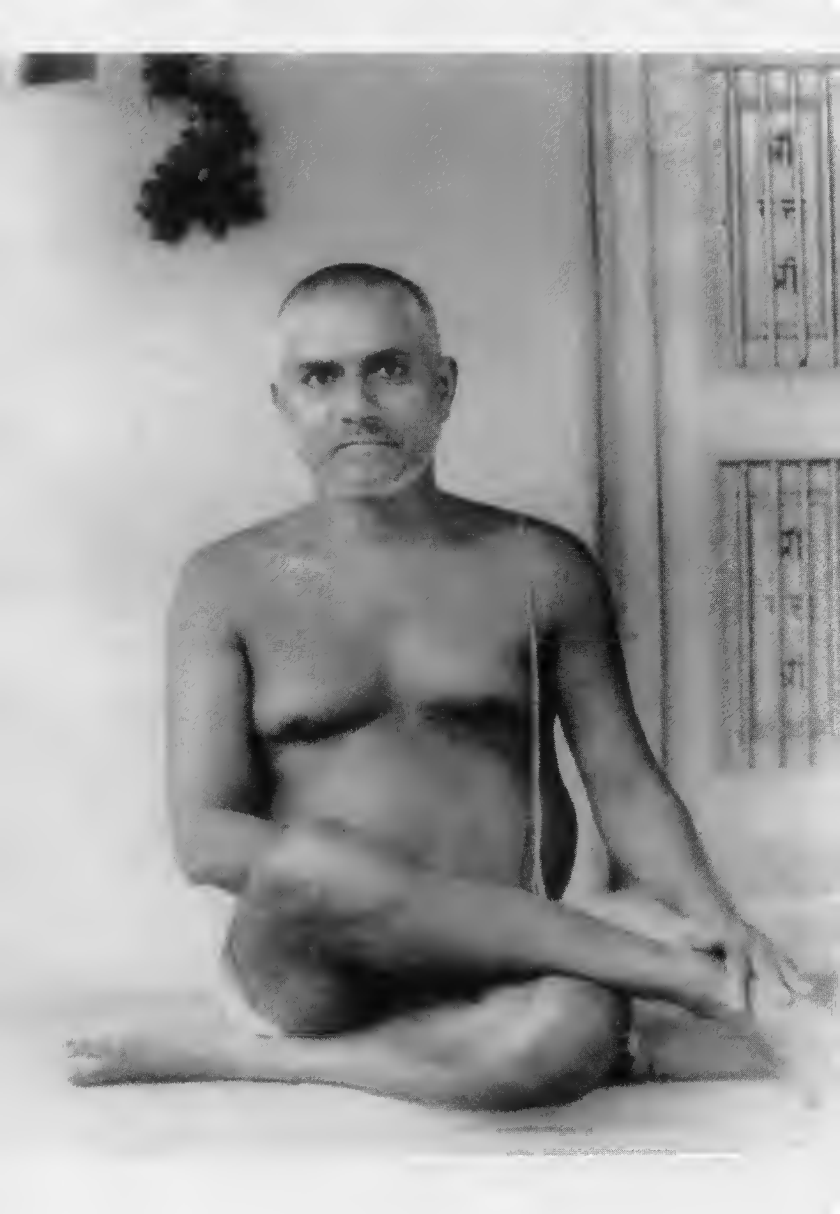
અસાર આ સંસારમાં સાર ગુરુકથા જાણ,
લાગે દેવો રંગ જો થાય દેવ હેવાન!!

સ્ત્રીપુત્રાદિ તેમ આ રહે આશથી પાસ,
મરતાં ક્ષણ પણ ના ઠરે, દે ફૂંકી જયમ ઘાસ!!

ભલો રહે સંસારમાં, ચૂકે ભજન ન જેહ,
ના પસ્તાએ એ કદિ, એમાં ના સંદેહ.

૮ આચરણ

એક : શબ્દ : સમ્યગધીત : સમ્યક્ પ્રયુક્ત :
સ્વર્ગ લોકે કામધુગ્ ભવતિ ।

એક જ શબ્દ સારી રીતે આત્મસાત્ કરવામાં આવે ને યોગ્ય રીતે આચરણમાં ઉતારાય તો સ્વર્ગલોકમાં પણ કામધેનુ પ્રમાણે ઈચ્છિત ફળ આપે, તો મૃત્યુલોકમાં શું ન થાય ?

થોડું પણ સારું સાંભળો, પણ વિચારો વધારે ને વિવેકની ચાળણીથી ચાળી એ આચરણમાં ઉતારો. ભગવાન યાજ્ઞવલ્કય કહે છે કે જ્ઞાનં ભારઃ ક્રિયાં વિના । આચરણમાં ન ઉતારેલું જ્ઞાન કેવળ ભારરૂપ છે, જમીનમાં દાટેલા ધન જેવું છે, કેવળ મગજને અકળામણરૂપ છે. જમીનમાંથી બહાર કાઢી ઉપયોગમાં ન લેવાય તો એ ધન શા કામનું છે ? કહેવા માત્રનું ધન પંઢના શણગાર જેવું છે, બકરીના ગળાના આંચળ જેવું છે.

માટે સારું હોય તો પણ શ્રવણભૂખ પોષવી કોઈ પણ રીતે ઉત્તતિકારક નથી. શ્રવણનું મનન-નિદિધ્યાસન કરી થોડો પણ સાક્ષાત્કાર^૧ કરવાની કોશિશ કરીએ તો જ શાંતિ ને સમાધાનની આશા રાખી શકાય.

૧. આચરણમાં ઉતારવાની

કરની બિન કથનીકી કીમત કૌડી જ્ઞાન બજારો હે ।
બિન કથની કરની કર બંદે ! ઉધરે સંત હજારો હૈ ॥

આચરણ

(પથ-ચરી)

સંસાર-સાગરમાંથી સહીસલામત પાર થવાને માટે અને દરેક ઠેકાણે સફળતા મેળવવાને માટે પરમાત્માનું નામસ્મરણ એક જ કૃત્ય છે. પણ દુનિયાની અંદર આપણે ઘણાં લોકો જોઈએ છીએ કે જ્યારે જોઈએ ત્યારે માળા હાથમાં હોય અને જરાયે એમનું મન પલળેલું હોતું નથી. એટલે ઘણાં લોકો અમારા જેવાને પ્રશ્ન પૂછે કે બાપજી, આણે તો કંઈ જ પ્રાપ્તિ કરી નથી, એનું કારણ શું? તો ઔષધ^૧ ભલે ફાવે તેટલું સારું હોય, સો રૂપિયે તોલાનું રસાયણ પણ હોય અને તમે ખાઓ અને ઉપર ચરી^૨ જો પાળો નહિ તો એનો ફાયદો કંઈ જ થતો નથી, નુકસાન જ થાય છે. તેવી રીતે પરમાત્માનું ઢોંગને ખાતર નામ લે ને હાથમાં માળા લે અને એની અંદર કોઈ પણ જાતનું પથ્ય કે ચરી પાળવામાં ન આવે તો એને કંઈ જ ફાયદો થતો નથી.

આ નામસ્મરણ કે પરમાત્માનું ભજન ફળે તે માટે બધા સદાચારયુક્ત રહો અને શાસે સદાચારનું યમ-નિયમ બે જ શબ્દોની અંદર વર્ણન કર્યું છે.

૧. ભગવાનનું નામ એ ઔષધ ૨. યમનિયમયુક્ત આચાર પથ્ય છે, ચરી છે.

આચરણ

(આચાર)

- ❖ ધર્મગુરુઓએ, તેમનાં જીવન લોકસંગ્રહાર્થ હોવાથી, શુદ્ધ આધ્યાત્મિક જીવન ગાળવું જોઈએ કારણ કે લોકો ઉપદેશને અનુસરવા કરતાં, પ્રત્યક્ષ કાર્યનું અનુકરણ વધારે પસંદ કરે છે અને વ્યાવહારિક રીતે તે વધુ સરળ પણ છે જ.
- ❖ નાટકનો એક્ટર પણ જે વેષ લે છે તેને બરાબર ભજવી બતાવે છે પણ આપણા ધર્મગુરુઓ, કર્મકાંડીઓ ને કહેવાતા સાધુ-મહાત્માઓ એવી રીતે પોતે સ્વેચ્છાએ કે અનિચ્છાએ લીધેલા વેષ પણ સારી રીતે ભજવતા નથી અને તેથી લોકોની ધર્મ પ્રત્યેની આસ્થા દિવસે દિવસે કમી થતી જાય છે.
- ❖ ધર્મના વિષયમાં પ્રચાર નહિ પણ આચાર જ મુખ્ય વસ્તુ છે. પ્રચારકાર્યથી જે લોકસંગ્રહ થઈ શકે તેનાથી અનેકગણો લોકસંગ્રહ આચારથી થાય છે.
- ❖ ધર્મના વિષયમાં ભાષણની કિંમત શ્વાનના ભસવા જેટલી છે. તે શ્રોતાઓ ઉપર સ્થાયી અસર ઉપજાવવા શક્તિમાન થતું નથી.
- ❖ સારા જગતને જમાડવાનું હોય એમ જ જગતનાં સર્વ જ્ઞાનનો સંગ્રહ કરવાની કડાકૂટમાં પડ્યા વગર તમે તમારા પૂરતી સામગ્રી ભેગી કરી જમવાનું શરૂ કરો, ધર્મસાધન કરવા મંડી જાઓ.
- ❖ ધર્મમાં બાહ્ય આચારને બહુ મહત્ત્વ નથી અપાતું. પણ આંતરિક આચરણ મહત્ત્વનું મનાય છે.

જેવું જેનું આચરણ, તેવું થાય સ્મરણ,
માટે ચોતી પ્રથમથી, કરવું સદા ભજન.

૯ આત્મનિરીક્ષણ

- ❖ બીજાને બોધ આપવા કરતાં તમે તમારી જાતને જ સંભાળો અને આગળ વધો.
- ❖ સૂતી વખતે આખા દિવસના પાપ-પુણ્યનો હિસાબ જરૂર કાઢી લેજો અને પુણ્યબાજુ દરરોજ વધતી રહે એવી કાળજી રાખશો.
- ❖ નિંદામાં સમય ગુમાવવાનું છોડી આત્મનિરીક્ષણ કરતા રહો. પોતાની જાતને સુધારવાનો એ શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે.
- ❖ ઈશ્વર અત્યંત દયાળુ છે. એની દયાનો પરયો વારંવાર આવે છે. પણ માણસ પોતાનું જીવન તપાસતો નથી.
- ❖ કોઈની સાથે અડફટમાં આવવું નહિ. દરેક વ્યક્તિ પાસેથી સારું હોય તે ગ્રહણ કરવું. ખરાબ પ્રત્યે દુર્લક્ષ રાખવું. ફાવે ત્યાં જવું, ન ફાવે ત્યાંથી સદા દૂર રહેવું. સર્વથા હંસવૃત્તિ રાખવી.

કૂડ ને કપટ કુકર્મ મોઢે ભર્યાં, બહારથી તિલક ને છાપ દીધાં !
માળ ને ટાળથી મૂઢજન છેતર્યાં, મીઠડી વાણીથી કવન કીધાં !!

૧૦ ઉપાસના

ધર્મના આચરણથી જો પરમાત્મા વિષે પ્રેમ પેદા ન થાય તો તે ધર્મ ફોગટ શ્રમ જ બને છે. જેમ જેમ ભગવદ્-ઉપાસનામાં વધુને વધુ રસ, ભક્તિ-પ્રેમ પેદા થઈ, વધુ વખત પસાર થાય તેમ તેમ કર્મ આપોઆપ જ ટૂંકાશે અને કર્મોપાસનાથી જેમ જેમ ચિત્તશુદ્ધિ મેળવાશે અને કામનાઓ ઢીલી પડતી જશે તેમ જ્ઞાનની અભિરુચિ વધશે અને શ્રવણાદિ સાધનો સફળ થશે. પણ મળ-વિક્ષેપાદિનો નાશ થઈ, વિવેકાદિ ઉત્પન્ન થતાં પહેલાં જ કર્મોદિનો ત્યાગ કરવામાં આવે તો માનવીની અતો બ્રહ્મ: તતો બ્રહ્મ: (અહીંથી ગબડ્યા અને ત્યાંથી પણ ગબડ્યા) જેવી હાલત થયા વગર રહેશે નહિ. એ ઈહલોક અને પરલોક બંનેનાં સુખમાંથી વંચિત રહીને જ્ઞાનનો અનુભવ પણ દૂર જ રહેશે.

કેટલાક લોકોના મત મુજબ જ્યારે માણસ ઉપાસનાને માર્ગે જાય ત્યારે તે કર્માચારને તદ્દન કોરણો મૂકે તો ય ચાલે. પણ આ મત યોગ્ય નથી. આચારધર્મને ટૂંકાવવો ભલે અપરિહાર્ય હોય તો પણ તે તદ્દન ત્યજી દેવો યોગ્ય નથી.

જેમ શ્રીમંતનો કોઈ જાતવાન કૂતરો એના શેઠને ફાવે તે વખતે, ફાવે તે વેશમાં અંધારામાં પણ ઓળખી કાઢે અને પગમાં આળોટે છે, તેમ કોઈપણ દેવના અવતારવિગ્રહનો સાચો ઉપાસક અન્ય અવતારવિગ્રહમાં પણ પોતાનું જ ઉપાસ્ય રહેલું છે એમ સમજી, બધા દેવો પ્રત્યે સમાનભાવ રાખે છે. ઉપાસનાની દૃઢતા માટે પ્રારંભકાળમાં ઉપાસ્ય ભલે ફાવે તે એક પ્રકારનું હોય પણ એની સાચી પરિણતિ અન્યોપાસ્યદ્વેષમાં નહિ પણ સર્વોપાસ્ય એકાત્મભાવમાં થવી જોઈએ - થાય છે.

૧૧ એકત્વ

એક જ ફળનાં કેરી, આંબા, આમ, આમ્રફલમ્, મેન્ગો એવાં વિવિધ નામો હોય છે તેમ ઈશ્વરનાં નામો ભલે અનેક હોય પરંતુ તેમની પાછળ રહેલો નામી-ઈશ્વર એક જ છે એ નિશ્ચયપૂર્વક સમજી લો.

દેવોની પણ એક પ્રકારની યોનિ છે એટલે દેવો અનેક હોય એ બરાબર છે. પરંતુ પરમાત્મા અનેક હોવાનો શાસ્ત્રોમાં ક્યાંય ઉલ્લેખ નથી.

રામ કહો કે શ્યામ, સઘળે એક જ એ ભગવાન, ઈશ્વર અલ્લાહ નામ, સઘળે એક જ એ ભગવાન.

વારિ કહો કે વોટર બોલો, આબ કહો કે એકવા યારો, વસ્તુ એક, બહુ નામ, અનુભવ સંતો શાસ્ત્ર પ્રમાણ.

નામી એક અરુ નામ અનંતા, સચ્ચિત્સુખમય જાના, રામ-કૃષ્ણ ગોવિંદ મુરારે ! એહિ ધૂન ગજાના

૧૨ કર્મ

સુખદુઃખનું કારણ

કર્મેવ કારણં તાત જીવાનાં સુખ-દુઃખયોઃ ।

પ્રાણીમાત્રના સુખ-દુઃખનું કારણ પોતાનાં સારાં કે નરસાં કર્મ જ છે. કોઈ કોઈને સુખી કે દુઃખી કરે છે એ એક વહેમ છે, અજ્ઞાનજન્ય ભ્રમ છે. કર્મ સારાં કે નિઃસ્વાર્થ હોય તો ફળ સારું, ને નઠારાં કે સ્વાર્થભર્યા હોય તો ખરાબ. માટે કોઈ પણ કાર્ય એવું ન કરો કે જેથી કોઈનું અહિત થાય ને જે ઈશ્વરનાં સાંનિધ્યમાં ન કરી શકાય. આપણે ઈશ્વરને જોઈ શકતા નથી. પણ એ આપણને જુએ છે. એની હસ્તી બધે છે. આપણે જે ધરતી પર ઊભા રહી કર્મ કરી એ છીએ, જે આકાશ નીચે મનસૂબા ધડીએ છીએ, જે હવામાં હાલચાલ કરીએ છીએ તે ધરતી, તે આકાશ, તે હવા આપણાં કર્મના સાક્ષી છે ને ઈશ્વરની પાસે આપણી વિરુદ્ધ કે તરફેણમાં સૂર ઉઠાવે છે.

- ❖ મનુષ્યનું વર્તન ગીતોક્ત કર્મસિદ્ધાંતથી ઊલટું છે. કર્મ કરવું નથી અને ફળ જોઈએ છે. એટલે ફળની ઈચ્છા રાખવા છતાં ફળ મળતું જ નથી.
- ❖ સાક્ષાત્ પરમાત્મા પણ વિશ્વના માનવીઓનાં દુઃખ મટાડે નહિ; કારણ કે એ એમણે જ સ્થાપેલા કર્મના મહાન સિદ્ધાંતની વિરુદ્ધ છે.

- ❖ કંઈ કરવું એ કરતાં કંઈ પણ ન કરવું એ વધારે મુશ્કેલ છે; જેમ તેજી ધોડાને છૂટી લગામ મૂકી દોડવા દેવા કરતાં તેને લગામ બેંચી સ્થિર રાખવો એ વધારે મુશ્કેલ છે તેમ.
- ❖ કંઈ પણ કરવાની વૃત્તિ ન થાય એવી અત્યંત નિર્મળ દશા પ્રાપ્ત કરવી એ જ આધ્યાત્મિક સાધકોની અભિલાષા હોય છે.
- ❖ સંચિત કર્મ એ બેન્કમાં મૂકેલ મૂડી જેવું છે. પ્રારબ્ધ એ ચાલુ ખર્ચ માટે વાપરવા કાઢેલાં નાણાં જેવું છે અને ક્રિયમાણ ચાલુ કામથી ચઢતા પગાર જેવું છે.
- ❖ વાવે તેવું સહુ લાણે, કર્મ કાયદો એમ, સત્કૃત્યે સુખ ભોગવે, દુઃખ દુષ્કૃત્યે તેમ.
- ❖ વાવે તે પામે સહુ નહીં કોઈનો દોષ, કર્માધીન જગત બધું, જાણી રાખ સંતોષ.
- ❖ કૂડાં કર્મ તણું ફળ કૂડું છે નકી, રૂડાં કર્મ તણું ફળ રૂડું જાણજો.
- ❖ સંસારે પ્રાણી સહુ કર્માધીન સુજાણ; ગુણાનુસારે સૌખ્યને પામે દુઃખ પ્રમાણ.

સારું વા નરસું કરે જે જે જેવું કર્મ,
તેવું ફળ તેને મળે; જાણ કર્મનો મર્મ.

૧૩ કામવાસના

- ❖ સમાજનાં સ્થૈર્ય ને સ્વાસ્થ્ય માટે કામની પણ તેટલી જ જરૂર છે પણ એ 'ધર્માવિરુદ્ધ કામ'^૧ હોવો જોઈએ, નહિ તો સમાજ અપહરણ, વ્યભિચાર, અત્યાચાર, બળાત્કાર, આપઘાત વગેરેનો શિકાર થઈ પડે.
- ❖ સમાજનાં ધારણપોષણ માટે અર્થકામની આવશ્યકતા જરૂરી છે પણ એ ધર્મમૂલક હોવાં જોઈએ.
- ❖ પ્રાચીન ઋષિમુનિઓએ અંતિમ પુરુષાર્થ તરીકે મોક્ષને વર્ણવ્યો છે. અર્થકામને ધર્મ ને મોક્ષની વચમાં મૂક્યા છે.
- ❖ પ્રાચીન ઋષિમુનિઓએ માનવીની સર્વાંગીણ ઉન્નતિ માટે ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એવા ચાર પુરુષાર્થ કહ્યા છે. અર્થ અને કામ સિવાય દુનિયાના સાંસારિક વહેવાર ચાલવા શક્ય નથી પણ એ અર્થ, કામ બન્ને ધર્મમૂલક હોવા રહ્યા.
- ❖ કામ પણ ધર્મમૂલક ન હોય તો બળાત્કાર, અપહરણ, ટી.બી. જેવા ભયંકર રોગ ઈત્યાદિનો ઉત્પાત ફેલાઈ સમાજનું સ્વાસ્થ્ય બગડશે. કાયદાની બીકના કરતાં ધર્મની પ્રીતિથી જ એમનું નિયંત્રણ ઠીક રીતે થાય છે.
- ❖ અંતઃશત્રુના જય વગર બાહ્યશત્રુનો જય મુશ્કેલ છે.

૧. ધર્મથી અવિરુદ્ધ, ધર્મ પ્રમાણે

અરે પુણ્યબળ સર્વનું હરી કામ તું આમ,
પ્રાણીમાત્રને વશ કરે, તને સહસ્ર પ્રણામ!

૧૪ કૃતકૃત્યદાયી પૂજન

ચાલો ત્યારે એ હૃદયસ્થ રણાછોડરાયને અત્યંત આનંદ આપનાર સત્યરૂપી ચંદનની અર્ચા કરીએ; અહિંસા, અપરિગ્રહ, પ્રેમ, શૌચ, સ્વાધ્યાય, તપ વગેરે અક્ષય પુષ્પો ચઢાવીએ; કામ, ક્રોધ, લોભમોહાદિ દુર્વિકારોને બાળીને સચ્ચારિત્ર્યનો ધૂપ દઈએ; સર્વાત્મભાવરૂપી નેવેદ્ય અર્પી સોડહમ્ ભાવે આરતી ઉતારીને અને એના અખંડ આનંદમાં જીવનયાત્રા આગળ ધપાવી કૃતકૃત્ય થઈએ.

સત્યચંદને કીધી પૂજા, સંયમ અક્ષત સાર;
મનકૂલડાં અરપી રઢિયાળાં, નિસ્વન જયજયકાર.

હૃદયમંચક કરી સાફ રાખ્યો હરિ,
પ્રેમજલ પાદથી પગ ધોઉં.
સત્યશૌચાદિ પુષ્પો કરું અર્ચના,
બાળીને કામ-ક્રુધ-ધૂપ દેઉં.

૧૫ ગાયત્રી ઉપાસના

ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ તત્સવિતુર્વરેણ્યમ્ ।

ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ । ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ॥

જેની ઉપાસનાથી વિશ્વામિત્ર જેવા મહાન ઋષિ પ્રતિસૃષ્ટિ રચી દેવોને પણ વંધ બન્યા તે સાર્વભૌમ ગાયત્રીમંત્રની મહત્તા ને પ્રભાવનું વર્ણન કોણ કરી શકે ? ભારતની પ્રાચીન સભ્યતા ને વિશ્વૈશ્વર્યનું મૂળ, તે સનાતનસ્રોત ગાયત્રીમંત્ર છે. જ્યારથી ભારતના દ્વિજવર્ગનું આ મહાન રાષ્ટ્રમંત્ર તરફ દુર્લક્ષ થયું ને દેશમાં એની ઉપાસના શિથિલ થવા લાગી ત્યારથી જ ભારતની અવગતિનાં બીજ નંખાયાં ને તેને અંકુર ફૂટી આજની દુર્દશા ઊભી થઈ.

કોઈપણ દેવ કે દેવીની ઉપાસના એની પશ્ચાદ્ભૂમિ પર વધારે ખીલી નીકળે છે. દત્તોપાસનામાં એના ત્રણ પાદ તે દત્તના ત્રણ મુખ છે ને ચતુર્થ પાદ એ એના નિર્ગુણ નિરાકાર સ્વરૂપનું સૂચક છે.

એનું અલ્પ પણ ઉપાસના એના ઉપાસકને જન્મમરણના મહાન ભયમાંથી ઉગારી સંસારસાગરમાંથી પાર ઉતારવા સમર્થ છે.

૧૬ ગુરુ

- ❖ 'ગુ'-અજ્ઞાન-નો નાશ કરે તે ગુરુ, પરંતુ 'ગ'-ધર્મનો નાશ કરનાર એવા લે-ભાગુ, કંઠી બાંધનારાઓ-ગ્રામજનતા તેમને સંબોધે છે એ મુજબ 'ગરુ' સંજ્ઞાને જ પાત્ર છે.
- ❖ યોગ્ય ગુરુ ન મળે ત્યાં સુધી ગુરુ ન કરવા એ જ બહેતર છે. અણધરને હાથે કંઠી બંધાવી સમય અને શક્તિનો દુર્વ્યય કરવો એ બિલકુલ શ્રેયસ્કર નથી.
- ❖ એકલા બ્રહ્મનિષ્ઠ પુરુષો સંશયો છેદવા બરાબર શક્તિમાન થતા નથી. તે તો બ્રહ્મનિષ્ઠ અને શ્રોત્રિય એવા મહાપુરુષો જ કરી શકે છે, એટલે ગુરુ તરીકે તેવા મહાપુરુષોનું જ શરણ લેવું યોગ્ય છે.

'ગુ'કારથી શાસ્ત્રે કહી મૂળ અવિદ્યા તેમ,
'રુ'કાર તજાશક નકી, એક ગુર્વાશ એમ.

નાતે ગોતે સબ સ્વારથકે, નિઃસ્વારથ ગુરુરાના;
આપ સમાન કરે શિષ્યનકો, દેવે પદ નિરબાના.

એક મુખોડપિ સ હિ વિધિર્નો ચતુષ્કરોડપિ હરિઃ ।
વિના ત્રિનેત્રમત્રહરો રંગ-નર્તકોડધ્યલમ્ ॥

૧૭ ગુરુપૂર્ણિમા

ગુરુપૂર્ણિમા એટલે આધ્યાત્મિક વિકાસનું સરવૈયું કાઢવાનો પવિત્ર દિવસ. જ્ઞાનસૂર્ય સદ્ગુરુનો ભવ્ય આદર્શ સામે રાખી આધ્યાત્મિક આકાશમાં ઊંચે ને ઊંચે ઊડવાની પ્રતિજ્ઞા કરવાનું પુણ્યતમ પર્વ.

અને ગુરુપૂજન એટલે? જ્ઞાનવૈરાગ્યાદિ ઐશ્વર્યસંપન્ન શ્રીસદ્ગુરુના નિર્હેતુક શીતલ વાત્સલ્ય, શરણ પકડનારના અભ્યુદય ને નિઃશ્રેયસ્ માટે સર્વ કાંઈ કરી છૂટવાની નિઃસ્પૃહ તત્પરતા, વિશ્વકલ્યાણની ભાવના વગેરે અનંત દિવ્યગુણોનું પૂજન, એના ગુરુત્વની સંભાવના, મહત્તાનું સન્માન, એના સદુપદેશને આચરણમાં ઉતારવાના સંકલ્પરૂપ લોકસંગ્રહ માટે કૃતજ્ઞતાદર્શક સમારંભ.

જે કો શ્રીગુરુને ભજે, વરે સકલ સંપદ,
પાય પડે સિદ્ધિ સહુ, ન રહે નામ વિપદ !

૧૮ ચતુર્વિધ પુરુષાર્થ

આપણા નિત્યવંદ્ય કાંતદર્શી ઋષિમુનિઓએ વ્યક્તિ એવં સમાજના સર્વાંગીણ વિકાસ કે ઉન્નતિ માટે આર્ષદૃષ્ટિથી ખૂબ વિચારપૂર્વક પ્રવૃત્તિપ્રેરક ચાર પુરુષાર્થોની યોજના કરી છે. ધર્મ, અર્થ, કામ ને મોક્ષ.

દરેક પ્રવૃત્તિનું મૂળ કે પાયો ધર્મ કે નીતિ અર્થાત્ માનવતા હોવો જોઈએ. અહીં ધર્મ એટલે કોઈપણ સંકુચિત પંથ કે સંપ્રદાય નહિ પણ માણસને માણસ કે સમાજ ને અન્ય સર્જન પ્રત્યે ફરજ અદા કરતાં શીખવે તે, સમાજને ધારણ કરી રાખે, છિન્ન-ભિન્ન થતાં અટકાવે તે, પતનથી અટકાવી ઉન્નતિ તરફ જતાં શીખવે, સ્વને બાજુએ મૂકી સર્વ તરફ દૃષ્ટિ જગાડે તે. આવી વિશાળ જાગ્રત ભાવના વગર કરેલી ફાવે તેવી સહૃદય પ્રવૃત્તિ પણ વિનાશકારી જ નીવડે.

સમાજનાં ધારણાપોષણ માટે અર્થ અને કામની આવશ્યકતા જરૂર છે. પણ એ ધર્મમૂલક હોવા જોઈએ. અર્થની પ્રાપ્તિમાં, વહેંચણીમાં ને ઉપયોગમાં પણ ધર્મનો ખ્યાલ ન રાખવામાં આવે તો ચોરી, ઘાડ, સંગ્રહખોરી, કાળાબજાર, ફસવેગીરી વગેરે અનિષ્ટોનું અત્યારના જમાનાની માફક પૂર આવે ને સમાજ છિન્નભિન્ન થઈ જાય.

મોક્ષની લાંબી કે ગૂઢ વ્યાખ્યા બાજુએ મૂકીએ ને મોક્ષ એટલે સર્વક્લેશવિનિર્મુક્તિ કે કાયમની શાંતિ એટલું જ સમજીએ તો પણ બસ છે.

ધર્મ એ સમાજના વિકાસમંદિરનો પાયો ને મોક્ષ એ એનું છાપરું હોવું જોઈએ.

જે મકાનનો પાયો મજબૂત ન હોય ને છાપરાનું ઠેકાણું ન હોય તે મકાન ઉપરથી ફાવે તેટલું ભવ્ય ને સુંદર લાગે તો પણ એ કેટલો વખત ટકે ને એમાં રહેનાર કેટલો અને કેમ કરીને સુખી થાય તેનો વિચાર કરવા જેવો છે.

૧૯ ચારિત્ર્ય

કંટકની વચમાં રહીને જ ગુલાબનું પુષ્પ જાતે પ્રફુલ્લ થાય છે અને બીજાને પ્રફુલ્લિત બનાવે છે, અને પોતાની સુવાસથી ચારે દિશા ભરી નાખી જનમાત્રને મોહિત કરી મૂકે છે. ચંદનવૃક્ષને સર્પસમૂહમાં રહીને જ પોતાના દિવસ કાઢવા પડે છે. તદ્વત્ જ દુઃખપરંપરારૂપી કંટકમાં રહીને જ માનવીનું હૃદયરૂપી પુષ્પ વિકાસ પામે છે અને તેમાંથી ચારિત્ર્યરૂપી સુવાસ બહાર પ્રસરી જગતમાત્ર ઉપર એક પ્રકારની મોહિની પ્રસારે છે.

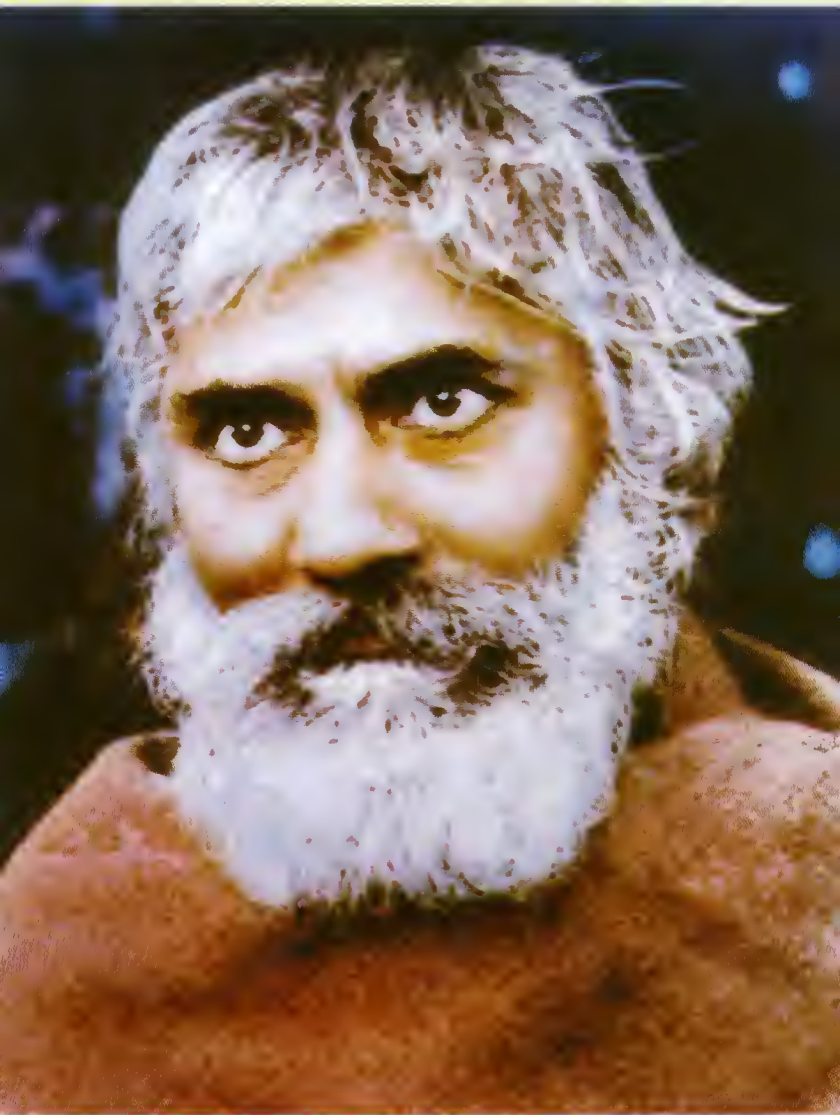
રાખ સત્ય તરવાર, શીલાની ઢાલ તું,
મારી મનમાતંગ વેગથી દોડ જો.

સત્ય તણી સાડી સખીરી સજી,
શિયળ-ચણિયો અંદર આપે આપ જો.

૨૦ ચિત્ત

❖ ચિત્તમાં બહુ જ ઓછા સંકલ્પો હોય છે. પરંતુ જ્યારે સાધનામાં તત્પર થાય છે ત્યારે સિનેમાની ફિલ્મની પેઠે છુપાઈ રહેલા સંકલ્પોની પરંપરા દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

❖ ચિત્ત એ મહાસાગર જેવું છે. સંકલ્પ એ મહાસાગરમાં પથ્થર નાંખવાથી થતા તરંગ જેવો છે. તરંગ શમી જતાં મહાસાગર શાંત જણાય છે, તેમ સંકલ્પનું કાર્ય પૂરું થતાં ચિત્ત અસલ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરે છે. એટલે સંકલ્પની સ્થિતિમાં ઊભું કરેલું દુઃખ દૂર થતાં જીવ પાછો સુખનો અનુભવ કરે છે. એથી સુખ અંદર છે જ, બહારથી આવતું નથી.

❖ મનની સંકલ્પવિકલ્પાત્મક પ્રયંડ શક્તિનું ભાન આપણને સામાન્યપણે થતું નથી. પરંતુ જ્યારે તેનો સંયમ કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેની પ્રયંડ શક્તિ ચારેબાજુથી સાધકનો સામનો કરે છે. તેવે સમયે સાધકે ધૈર્ય રાખી તેની ચાલ જોયા કરવી પણ સાધન પડતું મૂકવું નહિ. તે આપોઆપ પછાડા મારતું અટકશે.

❖ ચિત્તમાં ચિત્ત અને ત બે શબ્દો છે. તેમાં 'ત'કાર વિષયાધ્યાસનું સૂચક છે. એ વિષયાધ્યાસ-વિષયચિંતનનો ચિત્તમાંથી બહિષ્કાર - કરે તો એ જ ચિત્ત ચિત્ત સ્વરૂપ ચૈતન્ય, પરમાત્મસ્વરૂપ જ છે અને એ ભગવત્સ્વરૂપ આત્માની ગર્જના પેલી 'દદદ'ની મેઘગર્જના માફક તમારા હૃદયાકાશમાં થયા જ કરે છે. પણ તમારા કાન બીજે જ હોય છે.

૨૧ ચિત્તશુદ્ધિ

- ❖ ચિત્તશુદ્ધિ વિના સાક્ષાત્કાર અશક્ય છે.
- ❖ નિષ્કામ કર્મ સિવાય ચિત્તશુદ્ધિ અશક્ય છે.
- ❖ ચિત્તશુદ્ધિથી દૃષ્ટિ દિવ્ય બની જતાં, જ્યાંત્યાં પરમાત્મદર્શનનો અનુભવ થાય છે.
- ❖ ચિત્તઅરીસા ઉપર અનેક જન્મોનો કાટ ચઢેલો છે, તેને આધ્યાત્મિક સાધન વડે સાફ કરતા રહો. કાટનો સંપૂર્ણ નાશ થતાં તે અરીસામાં પરમાત્માનું પ્રતિબિંબ પડશે.
- ❖ રજ, તમનો નાશ કરી, સત્ત્વગુણની વૃદ્ધિ કરવાનો સતત પ્રયત્ન કરવો, એ ચિત્તશુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાનું પ્રમુખ સાધન છે.
- ❖ સંકલ્પોની પરંપરા જેટલા પ્રમાણમાં ઘટે તેટલા પ્રમાણમાં જ ચિત્ત શુદ્ધ થયેલું ગણાય.
- ❖ સંકલ્પોનો આત્યંતિક વિલય એ જ ચિત્તશુદ્ધિની પરાકાષ્ઠા છે, એ જ બ્રહ્મનિષ્ઠા છે. તે સમયે જીવ અખંડઆનંદનો જ અનુભવ કરતો હોય છે.

ચિત્તશુદ્ધિ કર્મ નકી, પરંપરાથી એમ,
કર્મ જ્ઞાનોપયુક્ત એ, માટે કરવું તેમ.

૨૨ ચિંતા

- ❖ કોઈ પણ જાતની ચિંતા રાખવી નહિ. ભગવાનનું ભજન કરવું. બધું સારું થશે.
- ❖ ભાવિ સારું છે. ચિંતા કરવી નહિ. **ન મે ભક્તઃ પ્રણયતિ** એ ભગવાનની પ્રતિજ્ઞાનું સ્મરણ રાખી ગુરુમહારાજનું સ્મરણ ચૂકવું નહિ.
- ❖ સંસારની ચિંતા શું કરો છો? જેમ અવધૂતે પોતાનું બધું તમારે ચરણો-ભક્તોને ચરણો અર્પણ કર્યું છે તેમ તમે તમારું સર્વસ્વ અવધૂતને ચરણો અર્પણ કરી નિશ્ચિંત થઈ કાં નથી બેસતા?
- ❖ ચિંતા અને દુઃખથી જ્યારે મનુષ્ય મુક્ત થઈ જાય છે ત્યારે જ તે ઈશ્વર પર નિર્ભર છે એમ કહી શકાય. જે ઈશ્વર પર નિર્ભર છે તેને જગત કે જાગતિક કોલાહલ પોતાની અચળતામાંથી ડગાવી શક્તો નથી.

ચિંતામય આ હાટમાં, ચિંતા વિણ શું એમ -
મળે, બોલ વિચારી એ, ભૂપ અંતરે તેમ.

૨૩ જપ-જપયોગ

જપ

જપ એટલે જન્મનઃ પાતીતિ જપઃ । જન્મ-મરણના બેડાની અંદર જે આપણને સહીસલામત રીતે પાર ઉતારે એનું નામ જપ.

કેટલાક કહે છે કે પરમાત્માનું સ્મરણ કરવાથી શું થાય ? તો જેમ વ્યવહારની અંદર આપણો કોઈ સગો કે સંબંધી, એક ઓળખીતો શ્રીમંત માણસ હોય, કે મોટો કોઈ ઓફિસર હોય, ભલે એ આપણા ભણી જોતો પણ નહીં હોય તો પણ આપણને એક પ્રકારની હૂંફ રહે છે કે કોઈ સારોમાઠો પ્રસંગ આવશે તો મારી પડખે ઊભો રહેશે. તો પરમાત્માનું સતત સ્મરણ કરવાથી આપણને એક એવી જાતનો આત્મવિશ્વાસ ઉત્પન્ન થાય છે કે ફાવે તેવો પ્રસંગ આવે તો એ અનંત સર્વવ્યાપી શક્તિ મારી પડખે છે, મારે ડરવાની કોઈપણ જાતની જરૂર નથી.

જપયોગ

પરમાત્માના અનુસંધાનની અંદર હંમેશા મગ્ન-જપયોગ-પરાયણ રહો કારણ કે યશસ્વી થવાની દુનિયામાં આ એક જ કૂંચી છે કે પરમાત્માનું અખંડ સ્મરણ થાય. એને મેં જપયાગ નથી કહ્યો પણ જપયોગ કહું છું. યોગની અંદર યુજ્ઞ ધાતુ છે. યુજ્ઞ એટલે જોડવું. ચિત્તવૃત્તિ પરમાત્માની સાથે જોડવી.

કોઈપણ ઠેકાણે સફળ થવાની અંદર આ એક કૂચી રહેલી છે કે ચિત્તવૃત્તિ પરમાત્માની અંદર રહે, શરીર કામ કર્યા કરે અને મન એનું ધ્યાન ધર્યા કરે, તો એ માણસનો બેડો હંમેશાં પાર થાય છે.

આ જપયોગની અંદર, પરમાત્માના સ્મરણની અંદર, તમારી ચિત્તવૃત્તિ હંમેશાં લગાવી રાખો એવું હું ઈચ્છું છું.

‘જ’કારેણ જપઃ પ્રોક્તઃ ‘પા’યતે જન્મતો યતઃ ।
મખશ્રેષ્ઠઃ સતાં શ્લાઘ્યસ્ત્રિકમો મુક્તિદાયકઃ ॥

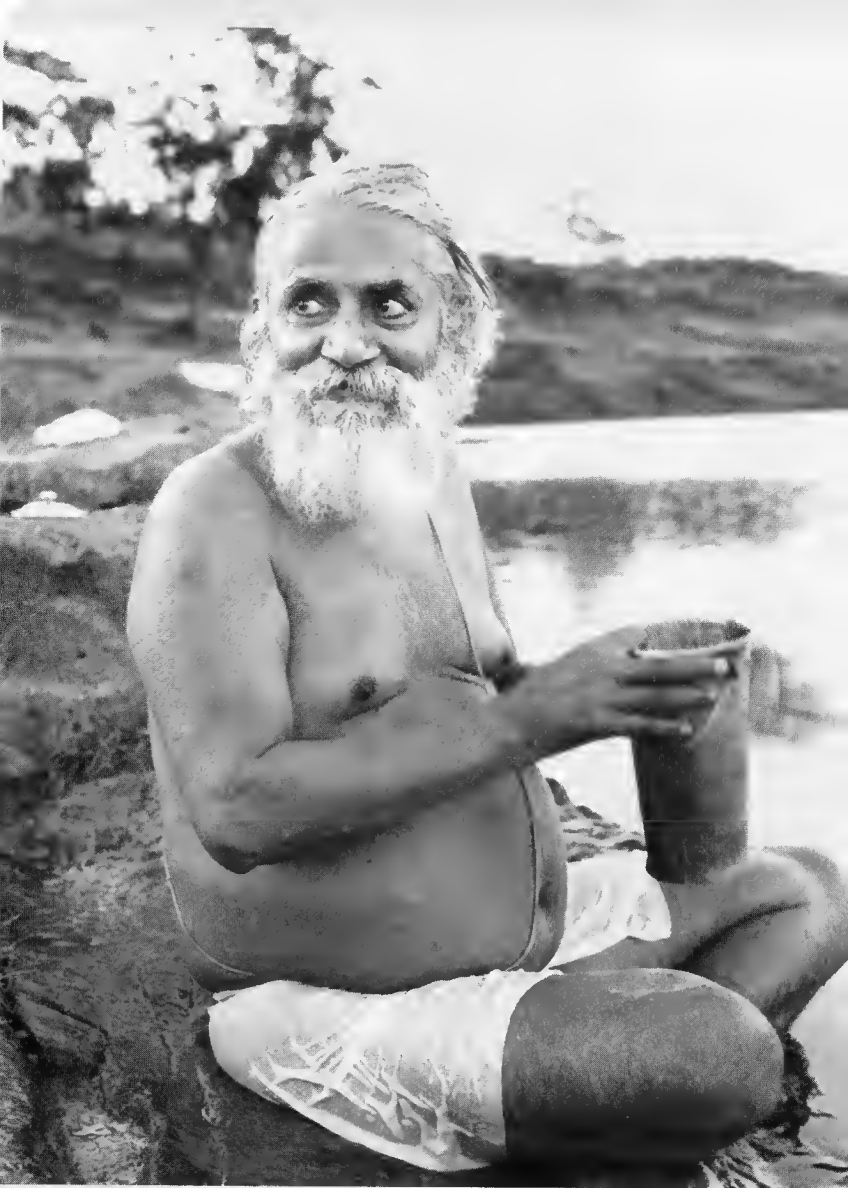
‘જ’કાર દ્વારા જપ કહેવામાં આવ્યો છે. કારણકે તે જન્મમરણના ભયથી રક્ષણ કરે છે. સંતો પણ જેની પ્રશંસા કરે છે એવો એ સર્વશ્રેષ્ઠ યજ્ઞ છે. એ ત્રણ પ્રકારે (મોટેથી બોલીને, ઉપાંશુ અને માનસિક) કરવાથી મુક્તિદાયક બને છે.

૨૪ જ્ઞાન-જ્ઞાની

- ❖ જ્ઞાન જેવી પવિત્ર વસ્તુ દુનિયાની અંદર કોઈપણ જાતની નથી અને જેણે જ્ઞાનસંપાદન કર્યું છે તેને કોઈપણ જાતની ચિંતા નથી. સદ્વિદ્યા-જો સારી વિદ્યા-સંપાદન કરી હોય તો પેટ ભરવાની, ધંધાની, બંગલાની, મોટરોની કોઈપણ જાતની ચિંતા કરવાની માણસોને જરૂર નથી. એ તો વિદ્યાના ગુલામ થઈને આપણી પછવાડે દોડવાનાં છે.
- ❖ એક પરમાત્માસ્વરૂપનું જ્ઞાન થતાંની સાથે મનુષ્યની સર્વ શંકાઓનો આપમેળે લય થઈ જાય છે.
- ❖ જેવી રીતે શુદ્ધ જળમાં બીજું શુદ્ધ જળ નાંખીએ અથવા એને જુદું રાખીએ તો પણ બન્ને એકરૂપ જ છે. તેવી રીતે જ્ઞાનીપુરુષનો આત્મા ફાવે તે સ્થિતિમાં હોય તો પણ એને મેલનો સ્પર્શ થતો નથી.
- ❖ જ્ઞાનીઓનો જ અનુભવ પ્રસિદ્ધ થવો જોઈએ; અજ્ઞાનીઓનો નહિ.
- ❖ જ્ઞાન એ લેવાની વસ્તુ છે, આપવાની નહિ.
- ❖ પ્રશ્નોત્તરથી જ્ઞાન મેળવવાની પદ્ધતિ એ આર્ય પદ્ધતિ છે.

૨૫ તીર્થ

- ❖ તીર્થોનું વાતાવરણ સાત્ત્વિક પરમાણુઓથી ભરેલું હોય છે. એમાંથી કોઈ પણ પરમાણુ પાત્રમાં (મનુષ્યમાં) પ્રવેશ કરી તેને દિવ્યપ્રકાશ અર્પે છે. તેથી બની શકે એટલું તીર્થોનું-દેવસ્થાન અથવા સંતસ્થાનનું સેવન કરો.
- ❖ તપશ્ચર્યા કરવાનાં તીર્થસ્થળોને મોજ ઉડાવવાનાં કે હવા ખાવાનાં સ્થાનો ન બનાવો.
- ❖ પવિત્રતાનો પૂરો ખ્યાલ રાખી દરેક સ્થળે અને દરેક સાથે પવિત્રતા જાળવો.
- ❖ જેનું મન નિર્મળ છે તેને તીર્થ કરવાની જરૂર નથી અને તીર્થ કરવા છતાં મનનો મેલ ટળતો નથી તેની તીર્થયાત્રામાં કંઈ અર્થ નથી.
- ❖ તીર્થમાં નાનું સરખુંય પાપ થઈ જવાથી મહાન પુણ્યનો ક્ષય થઈ જાય છે, માટે ખાસ કરીને તીર્થમાં ખૂબ સાવધાનીથી વર્તો.

તીર્થયાત્રા વા કરે, થાય પાપક્ષય તેમ,
કાશીસ્નાને માસમાં, શમે પાપ સહુ એમ.

૨૬ દત્તનો સનાતન ઉપદેશ

કોઈપણ જાતના બદલાની ઈચ્છા વગર, સ્વપ્નમાંયે કીર્તિનો લોભ રાખ્યા વગર ભૂખ્યાંને ભોજન, પ્યાસાંને પાણી, નંગાને વસ્ત્ર, મૂર્ખને જ્ઞાન, દુઃખીને દિલાસો, નિરાશ્રિતને આશરો વગેરે અપાય છે એ જ સાચું દાન છે ને એવું દાન કરનાર કદી દુઃખી થતો સાંભળ્યો નથી. ભગવાન દત્તનો આ જ સનાતન ઉપદેશ છે.

દયા, દાન અરુ દમન હૈં દદાકા યહ ભેદ,
તત્તા વિષયાધ્યાસ હૈં તાકો તું કર ભેદ.

દેવોને યજ્ઞો થકી, શ્રાદ્ધે પિતૃગણ તેમ,
દાને દ્વિજ સંતોષીને, પ્રજા પાળ સપ્રેમ.

૨૭ દત્તાવતારનું રહસ્ય

બુવાબાજીના આ પ્રચ્છન્ન ચાર્વાકયુગમાં સદ્ગુરુ મળવા સહેલ નથી અને ગમે તેવી પોતાને ગુરુ કહેવડાવનારી વ્યક્તિ માટે ગુરુભાવ જાગતો નથી! તો પછી સેવા કેવી રીતે થાય? એવી શંકા ધરાવનારાઓ માટે જ ભગવાને દત્તાવતાર ધારણ કર્યો. લોકોના અજ્ઞાનનો નાશ કરી, જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી એમને સંસારનાં સંકટમાંથી ઉગારવા માટે જ આ અવતાર છે. આ વિશિષ્ટતાને લીધે જ તેને ગુરુઅવતાર કહે છે અને માટે જ એ દેવને ‘ગુરુદેવ દત્ત’ તરીકે સંબોધે છે.

બીજા અવતારો અમુક કાર્ય કરવા પૂરતા જ હોઈ કાર્ય પૂરું થતાં સ્વધામ ગયા. પણ અજ્ઞાન દૂર કરવાનું કામ અનંતકાળ સુધી ચાલવાનું હોવાથી આ દત્તાવતારનો અંત શાસ્ત્રોમાં ક્યાંય વર્ણવ્યો નથી. માટે જ (ગુપ્ત કે પ્રગટરૂપ) આ અવિનાશી અવતાર મોહાસુરનો નાશ કરવા માટે - ધર્મ સંસ્થાપનનું કાર્ય કરવા માટે એક યા બીજા રૂપે પૃથ્વી ઉપર સતત કાર્યરત રહે છે.

૨૮ દ દ દ ની વાત

દેવો, મનુષ્યો અને અસુરો પોતાના પિતા પ્રજાપતિની પાસે શિષ્યભાવે વિદ્યાભ્યાસ કરવા માટે રહ્યા, અને બ્રહ્મચર્ય પાળી એમની સેવા કરવા લાગ્યા. આમ, બ્રહ્મચર્યપૂર્વક કેટલોક કાળ પિતાની પાસે વસીને પ્રથમ દેવોએ જઈ પ્રજાપતિને કહ્યું, “અમને ઉપદેશ કરો.” પ્રજાપતિએ ઉત્તરમાં માત્ર ‘દ’ એ એક જ અક્ષર કહ્યો. એ સાંભળી દેવો પોતાને કૃતકૃત્ય માની ચાલવા માંડ્યા. એટલે પ્રજાપતિએ પૂછ્યું, “કેમ, મેં ઉપદેશ કરેલા અક્ષરનો અર્થ તમે જાણ્યો?” વિલાસપ્રિય દેવાએ કહ્યું, “હા જી. અમે એ બરાબર સમજ્યા છીએ. આપ અમને “તમે દમન-ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરો” એવું કહો છો.” આ સાંભળી પ્રજાપતિએ કહ્યું, “હા, એ જ મારો કહેવાનો અર્થ છે.”

ત્યારપછી મનુષ્યો પ્રજાપતિ પાસે ગયા, પ્રજાપતિએ તેમને પણ ‘દ’ એ જ અક્ષરનો બોધ કર્યો. લોભી મનુષ્યો સમજ્યા કે પ્રજાપતિએ આપણને દાન કરવાનું કહ્યું છે. ત્યારપછી અસુરો ગયા તો તેમને પણ ‘દ’ એ એકાક્ષરી મંત્રનો જ બોધ કર્યો. હિંસા-પરાયણ અસુરો સમજ્યા કે પ્રજાપતિ આપણને પ્રાણીમાત્ર પર દયા કરવાનું કહે છે. આજે પણ મેઘગર્જનારૂપ દેવીવાણી ‘દદદ’ કહી “દમન કરો, દાન કરો અને દયા કરો”નો ઉપદેશ કલ્યાણકાંક્ષી જીવને કરે છે.

આપી નિજ પર કાજે, દ-દ-દ ગાંભીર ગાજે,
વિરલો રંગ નિહાળો! આનંદમસ્ત ડોલો!

૨૯ દમ-શમ

(પથ)

અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ વગેરે યમ કહ્યા છે અથવા એક શબ્દની અંદર ઈદ્રિયદમન એટલે યમ અને એ યમ હોવાની સાથે શમિન:-મનોનિગ્રહ પણ જોઈએ, કારણ એકલો ઈદ્રિયોનો નિગ્રહ તમે કર્યો અને મન તમારું વિષયોની અંદર ભટકતું હોય તો કોઈ પણ જાતની શાંતિ પ્રાપ્ત થતી નથી.

મનની અંદર સદાચારનો વિચાર કરો અને ઈદ્રિયદમન જો ન કરો તો પણ તે નકામું છે. એટલે જ્યાં જ્યાં શાસ્ત્રની અંદર યમ લખ્યો છે ત્યાં શમ પણ લખ્યો છે. યમ એટલે ઈદ્રિયનિગ્રહ, શારીરિક તપશ્ચર્યા અને શમ એટલે મનોનિગ્રહ અથવા માનસિક તપશ્ચર્યા. એ કરવાની રહી મનુષ્યોએ. અને એક શબ્દમાં તમે સમજો એટલે સદાચાર. પથ એટલે સદાચારયુક્ત રહેવું.

શમદમાદિ સાધને થતાં ગ્રંથિનો ભંગ,
સ્વસ્થ થાય મન સર્વદા, થાય વૃત્તિનો ભંગ.

૩૦ દિગંબર દત્ત

ભગવાન દત્તાત્રેયની સાથે દિગંબર શબ્દ નિત્ય જોડાયેલો જોવામાં આવે છે.

દિગંબર-દિશાઓનું અંબર-એ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે વસ્ત્રની માફક દિશાઓને ઢાંકનાર એટલે પિંડ અને બ્રહ્માંડની બહાર પણ વ્યાપી રહેનાર, અને 'દિશા અંબર છે જેનું તે' એ વ્યાખ્યા પ્રમાણે દિશારૂપી વસ્ત્રની અંદર રહેનાર. આમ, બન્ને વ્યાખ્યાનો સાથે અર્થ કરતાં, બ્રહ્માંડની અંદર-બહાર વ્યાપીને રહેનાર, 'અત્યતિષ્ઠદ્ દશાંગુલમ્' એવું નિત્ય નિર્ગુણ પરમ તત્ત્વ-પરમાત્મા.

દિગંબર એ શબ્દમાં પાંચે ઉચ્ચારસ્થાનોના અક્ષરો આવેલા છે. દ-દંત્ય, ઈ-તાલવ્ય, ગ-કંઠ્ય, મ્-અનુસ્વાર, બ-ઔષ્ઠ્ય અને ર-મૂર્ધન્ય. એટલે એના વિશુદ્ધ ઉચ્ચારણથી વાણી પવિત્ર થઈ એમાં મંત્ર સામર્થ્ય પ્રગટે તો શી નવાઈ?

ત્યાગીઓના બાદશાહ અને આંતરિક વાસનાઓના સૂક્ષ્મ આવરણને પણ ફેંકી દઈ, જીવતાં પણ મુક્તદશામાં ફરનાર વિરલ યોગીશ્વર દત્ત જેવા ગહન અવતારી વિગ્રહ સાથે દિગંબર શબ્દનો ઉલ્લેખ જોવામાં આવે છે.

૩૧ ધર્મ

ધારયતીતિ ધર્મઃ। જે વ્યક્તિને ને સમાજને ધારણ કરી રાખે, છિન્નભિન્ન થતો અટકાવે, અધઃપતનમાંથી બચાવે, ઊર્ધ્વગામી કરે તે ધર્મ. અહિંસા, સત્ય, દયા, દાન, જપ, તપ, શૌચ, સ્વાધ્યાય, ક્ષમા વગેરેનું આચરણ એટલે ધર્મ. એમાં ઝઘડાને સ્થાન જ નથી, ભેદભાવને અવકાશ જ નથી. એ (ધર્મ) ભિન્નતામાં એકતા બતાવનાર, અંધકારમાંથી પ્રકાશમાં લઈ જનાર અક્ષય દીવડો છે. એને આધારે માણસ ને સમાજ અસત્થી સત્ તરફ, તમસથી જ્યોતિ તરફ, મૃત્યુથી અમૃતત્વ તરફ, દુઃખમાંથી સુખ તરફ, અશાંતિમાંથી શાંતિ તરફ, બરબાદીમાંથી આબાદી તરફ પ્રગતિ કરે છે.

ધર્મ એ ભિન્ન મનોને સાંધનાર વજરસ છે, દ્વૈતમાંથી અદ્વૈત, ભેદમાંથી અભેદ સર્જે છે.

ધર્મને નીતિ કે અધ્યાત્મથી ફારગતી આપો તો એ નીતિ કે અધ્યાત્મ કેવળ કાગળ કે કલ્પનામાં જ રહેવાનાં છે. નીતિ કે અધ્યાત્મનું પ્રગટ થવું, આચરણમાં ઊતરવું - એટલે જ ધર્મ. ધર્મનું કલેવર ન હોય તો એ નીતિ કે અધ્યાત્મની વાતો કંઈ જ ધોળવાનાં નથી.

યતોડભ્યુદયનિઃશ્રેયસ્સિદ્ધિઃ સ ધર્મઃ ।

જેનાથી અભ્યુદય અને નિઃશ્રેયસ બન્ને સિદ્ધ થાય તે ધર્મ. ધર્મનો જય હો । અધર્મનો ક્ષય હો !!

ધર્મ એ મનની દવા છે. જેનાથી ચિત્તની ચંચળતા દૂર ન થાય તેને ધર્મ કેમ કહી શકાય ?

બાળપણમાં પડેલા સંસ્કાર અતિ દૃઢ હોય છે. માટે ધર્મના સંસ્કાર પણ નાનપણથી જ પાડવાની ખાસ જરૂર છે.

પ્રૌઢ વયનાં મનુષ્યોએ વિશેષ કરીને ધર્મ તરફ વળવું જોઈએ. કારણ કે સંસારના કડવા અનુભવો અને શક્તિઓની ક્ષીણતાને લીધે તેમનામાં સ્વાભાવિક રીતે જ વૈરાગ્યનો ઉદય થયો હોય છે.

મનુષ્યને પશુથી જુદો પાડે, પશુતામાંથી માનવતા તરફ લઈ જાય તે ધર્મ.

ધર્મ એટલે મનુષ્યની અંદર રહેલા દૈવી અંશનું પ્રકટીકરણ.

૩૨ ધર્મરહસ્ય

જુદા જુદા ધર્મ એ પ્રભુને પામવાના જુદા જુદા માર્ગો છે. અંતિમ મંઝિલ કે પ્રાપ્ત સ્થાન બધાનું એક જ છે. ‘એકં સદ્ વિપ્રા બહુધા વદન્તિ!’ સત્ય એક છે; જ્ઞાનીજનો એને વિવિધ રીતે વર્ણવે છે.

સમાજને છિન્નભિન્ન થતો જે અટકાવે અને પરસ્પર પ્રેમરજ્જુથી સદાને માટે સંઘટિત રાખે એનું નામ ધર્મ. અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ એ પાંચ યમ એ આ ધર્મ કલેવરના પ્રાણ છે.

યમનિયમો પાચો નકી, હોય ન જો સુદૃઢ,
યોગમહેલ ચઢે નહીં, ભલે મરે મધી મૂઢ.

૩૩ નામ

નામ (ન આમ) એ આમ જનતાનું 'નેતિ' છે; જીવને શિવ સુધી પહોંચાડવાનો પુલ છે. ભવરોગનું અચૂક ઓસડ છે. દુઃખિયાનો વિસામો છે. સુખિયાના આનંદનું અધિષ્ઠાન છે. નિર્ધનનું ધન છે. રોગીનું સ્વાસ્થ્ય છે. અભણનો આશરો છે. ને ભણેલાનું અહંભૂત ભગાડનાર છે.

અનંત નામોમાં એ એક જ અખિલાધાર અનામી રહેલો છે. અનંતરૂપમાં એ એક અરૂપી લપાયેલો છે!! માટે નામના ઝઘડા મૂકી એ નામીને પકડો. મૂળ વસ્તુને શરણે જાઓ અને નિર્ભય, નચિંત થઈ બધે વિચરો.

નામ હજારો નામી એક! રૂપ કરોડો રૂપી એક!
સઘળે એહ જ રંગ નિહાળ, બીજો ઝઘડો વ્યર્થ અસાર,
અંધાને રવિનો શો ખ્યાલ?

સહસ્રનામે નામી એક, દત્ત દિગંબર અસંગ છેક!

૩૪ નામસ્મરણ

- ❖ નિશ્ચયપૂર્વક માનો કે આ કલિયુગમાં પરમાત્માનું નામ-સંકીર્તન એ જ સાક્ષાત્ મનોવાંછા પૂરી કરી ચિરશાંતિ આપનાર કલ્પવૃક્ષ છે. પ્રભુ અનંત છે. એટલે એનાં નામ પણ અનંત છે, પણ એ હજારો નામોનું અધિષ્ઠાન-નામી સર્વ ઈન્દ્રિયોમાં ખેલનાર ગોવિન્દ એક જ છે. પ્રભુનું ફાવે તે નામ લો. ફાવે તે રૂપનું ધ્યાન ધરો. એ પ્રવાહ, બધાં નવાણોનું પાણી સમુદ્રમાં મળે તેમ, એ બહુનામી અનામી-બહુરૂપી-અરૂપી-સાકાર નિરાકાર પરમાત્માને જ પહોંચે છે.
- ❖ નામસંકીર્તન, અધિકારની વિશાળ મર્યાદા અને સર્વ સુલભતાને કારણે, ખાસ કરીને કલિયુગમાં, ભગવત્પ્રાપ્તિનું શ્રેષ્ઠ સાધન છે.
- ❖ નામસંકીર્તનને તમારા જીવનમાં એવું ઓતપ્રોત બનાવો કે ઘર કે બહારનું સઘળું વાતાવરણ નામમય બની રહે.
- ❖ કોઈપણ વસ્તુનું સ્મરણ કરવું એટલે તે વસ્તુ સિવાયની તમામ વસ્તુઓનું વિસ્મરણ કરવું એવો પણ અર્થ લેવાનો છે. ભગવન્નામનું સ્મરણ દુન્યવી તમામ ચીજોના વિસ્મરણપૂર્વક થાય ત્યારે જ સારી રીતે થઈ શકે છે.

સંત મહંતનું જીવન એ છે, દુઃખિયાનો વિસામો રે,
ભવરોગીનું ઓસડ મોંઘું, કીમિયો કિંમતી જાણો રે.

નામસ્મરણ

(ભવરોગનું અચૂક ઓસક)

- ❖ માણસ માત્રને રોગ એક જ થયો છે અને તે ભવરોગ. એટલે જ અશાંતિ, ક્લેશ, કલહ, અસમાધાન. અને તેના પર ભગવત્રામસ્મરણ એ ઈલાજ પણ એક જ છે.
- ❖ સંસાર સઘળે દુઃખથી ભરેલો છે. જે કોઈ પૂર્ણ સુખી છે, તેના સુખનો પાયો ભગવત્રામસ્મરણ જ છે.
- ❖ આ અટપટા કલિકાળમાં એક ભગવત્રામ જ તારક છે. વ્યવસાયબાહુલ્ય, ખટપટ ને કલહથી ભરેલા આ જમાનામાં સર્વ સાધારણ મનુષ્ય બીજું કરી પણ શું શકે ? કબીર સાહેબ કહે છે તેમ :

ભૂખે ભોજન, પ્યાસે પાની, નંગે બસ્તર દીજે,
સાધો રામભજન કર લીજે.

ઔષધં ભગવત્રામ વૈદ્યો કારુણિકો ગુરુઃ ।
ભવરોગનાશાય પથ્યં સાધુસમાગમઃ ॥

મન છોડ દે કપટ હરિપદ ભજ રે.

ચિત્તે વિષયો જો વસે થાય ના કદી ધ્યાન,
માટે વિષયત્યાગને, આપે શ્રેષ્ઠો માન.

૩૫ પરમતસહિષ્ણુતા

સામાન્યતઃ દુનિયાની અંદર ઝઘડા કેમ થાય છે? બીજાના મતને આપણે સહી લેતા નથી તેથી. હવે સાચો (મત) કોનો છે તે તો પરમાત્મા જાણે, પણ મારી એક માન્યતા હોય, તમારી બીજી માન્યતા હોય, એટલે ઝઘડો આવીને ઊભો રહે. દરેક જણ પોતાના મત પ્રમાણે બીજાને ચલાવવાનો આગ્રહ રાખે છે. તો તે વખતે વિચાર આપણે એવો કરવો કે હું બીજાના મત પ્રમાણે દરેક બાબતમાં ચાલું છું ખરો? તો 'નથી' એવો જવાબ આવશે. તો પછી બીજા બધા મારા કહ્યા પ્રમાણે ચાલે એવું ઇચ્છવાનો આપણને શો અધિકાર છે? પછી થાય કે નહિ એ બીજી વાત છે અને આપણું મન એ બહારની દુનિયાનું પ્રતિબિંબ છે અને આવી રીતે વર્તવા લાગશો તો દુનિયાની અંદર કોઈ ઠેકાણે દુઃખ જેવું કંઈ જણાશે નહિ. એટલે પરમતસહિષ્ણુતા કેળવો. બીજાનો મત સહો.

વધે વાદવાદે જ એ વેરઝાળ,
બળે ઝાળમાં પ્રેમનો તંતુ ભાળ.

૩૬ પરસ્પરદેવો ભવ

એક બીજા તરફ દેવદૃષ્ટિથી જોતાં શીખો, દાનવ-દૃષ્ટિથી નહિ. દરેક વ્યક્તિમાં રહેલા દેવત્વને-દેવી અંશને-પિછાનો. અને એકબીજાનું મંગલ ઇચ્છી જગતમાં માંગલ્ય વરસાવો! વિચાર, વાણી અને વર્તનમાં એકતા આચરો.

દાનવદૃષ્ટિ છોડી દો. મનુષ્યમાત્રમાં, અરે! પ્રાણીમાત્રમાં દેવદૃષ્ટિ રાખી પરમાત્માસ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરો. એના સર્જનમાં કોઈ ઊંચું નથી; કોઈ નીચું નથી. ઊંચ-નીચ, ગરીબ-તવંગર, સુશિક્ષિત-અશિક્ષિત વગેરે ભેદો આપણી દૃષ્ટિમાં છે. માનવ-સર્જિત છે.

‘ખાડો ખોદે તે પડે’ એ ન્યાયે માનવીએ બીજાને માટે ખાડો ખોદી, પોતાના માટે ઐશ્વર્યના મહેલ યણવા માંડ્યા છે. એટલે જ એ દિન-પ્રતિદિન દુઃખના પાતાળ-કૂવામાં ગબડી રહ્યો છે. તેથી એક જ સૂત્રમાં ભગવન્નામસ્મરણના પથ્યરૂપે અવધૂતે કહ્યું છે કે - ‘પરસ્પરદેવો ભવ!’ તમે બીજામાં દેવત્વ નિહાળતાં શીખશો તો બીજો પણ તમને દેવ નીરખશે.

૩૭ પાપ-પુણ્ય

- ❖ જે કર્મ પરમાત્મા તરફ લઈ જાય તે પુણ્ય; અને જે પરમાત્માથી દૂર લઈ જાય તે પાપ.
- ❖ પૂર્વકર્મજન્ય શુભ સંસ્કારો જાગ્રત થતાં મનુષ્ય પુણ્ય કરવા પ્રેરાય છે અને અશુભ સંસ્કારો જાગ્રત થતાં પાપ કરવા પ્રેરાય છે.
- ❖ મહાપુરુષની કોઈ પણ રીતે ઠેકડી કરવી એ મહાન પાપ છે, એનાથી ભૌતિક તેમજ આધ્યાત્મિક અધઃપતન થાય છે.
- ❖ સખી 'પે' પરપીડન પાપ નિશ્ચય માનો રે, પરદુઃખભંજનતા પુણ્ય એક વખાણો રે.

જે દિન પુણ્ય થયું નહિ વૃથા દિવસ તે જાણા,
કરુણા યમ ઉરમાં નહિ, કરો ધર્મ પ્રમાણા.

૩૮ પ્રાર્થના

❖ સામાન્ય રીતે ભજન અને પ્રાર્થના એ સારામાં સારી વસ્તુ છે. કારણ કે દુનિયાની અંદર દરેક વસ્તુ માટે પ્રભુકૃપાની જરૂર છે અને પ્રભુકૃપા મેળવવાને માટે પ્રાર્થના.

સાનુકૂલે જગન્નાથે સાનુકૂલં જગત્ત્રયમ્ ।

❖ રાજાઓના રાજા પરમાત્મા-આખાય બ્રહ્માંડ પર જેની સત્તા ચાલે છે, તેની સાથે જો થોડી દોસ્તી થઈ જાય, અને એ થોડામાં રીઝે એવો છે, એને કંઈ બીજું-ત્રીજું જોઈતું નથી. ‘ભાવેન દેયં’ જો આપણો ભાવ સાચો હોય તો એ ભાવ પ્રદર્શિત કરવાને માટે પ્રાર્થના એક સાધન છે, એક પુલ છે.

❖ પરમાત્મા પાસે જવાને માટે, આપણે આ તરફ છીએ, પરમાત્મા પેલી તરફ છે અને કલ્પના કરો, વચમાં એક મોટો મહાસાગર છે, એ તરવાને માટે પ્રાર્થના એક પુલ છે, એનાથી તમારી કલ્પનામાં નહીં આવે એટલી બધી તાકાત મનુષ્યની અંદર આવે છે અને એ તાકાત એક વખત આવી એટલે બધે ફેટેહ ફેટેહ.

❖ સહૃદય અને નિષ્કામ પ્રાર્થના એ આધ્યાત્મિક સાધનાનો પ્રાણ છે.

❖ મારું શસ તો પ્રાર્થના છે, પણ લૂખી નહિ. એની પાછળ **sincere** આચરણનું જોર જોઈએ.

વળતી પાસે જઈ કરે, ભાવે ઉભય વંદન,
કરે પ્રાર્થના પ્રેમથી, કહે: સચ્ચિદ્ધન.

૩૯ પ્રારબ્ધ અને પુરુષાર્થ

- ❖ બધો પ્રારબ્ધનો ખેલ છે. માટે દ્રષ્ટા થઈ દૂરથી એ જોયા કરવું. એની સાથે તાદાત્મ્ય પામી વૃથા હર્ષશોકમાં પડવું નહિ.
- ❖ દાક્તરને બતાવ્યે શું થશે? દર્દ મટાડવું હોય તો મારામાં શું તાકાત નથી? પરંતુ પ્રારબ્ધનો ભોગથી ક્ષય થાય એ જ ઈષ્ટ છે.
- ❖ દરેક નાનામોટા પ્રસંગની પાછળ કંઈક ઈશ્વરી સંકેત, ગૂઢ છતાં ચોક્કસ, જરૂર હોય છે. એ ઓળખી તદ્દનુસાર દેવેચ્છાને તાબે થઈ યથાપ્રાપ્ત ભાવિનો સામનો કરવામાં, કેડ કસવામાં પુરુષાર્થની સાર્થકતા છે.

દૈવ પાંસારું જેહનું રક્ષો તેને કર્મ,
કો મારે એને પછી કરે દેવ યચ્છર્મ.

દેવે દેહ ભલે રમે, પામે સુખ કે દુઃખ,
દેખે લીલા દૂરથી, જ્ઞાની તટસ્થ મૂક.

ત્રિવિધ જાણ પ્રારબ્ધ આ, સ્વેચ્છા પ્રથમ સુજાણ,
દ્વિતીય પરેચ્છા જાણ તું, ત્રીજું અનિચ્છા માન.

દેવ ન છોડે કોઈને ભલે દેવ કે મુક્ત,
ઈશાનિર્મિત એ નકી, રહે સદા ઉદ્યુક્ત.

૪૦ ભજન

- ❖ અખંડ એકચિત્તથી સ્વસ્વરૂપનું ચિંતન કરવું એને જ (જ્ઞાનીઓએ) ભજન કહ્યું છે અને એ જ એક જન્મ, મૃત્યુ ને જરાનો નાશ કરનાર છે.
- ❖ ભજન કરો અને નીતિથી વ્યવહાર કરો.
- ❖ ભજનમાં પ્રમાદ કરવો નહિ, એટલે બધું ઠીક જ થશે.
- ❖ ભજન જ સર્વ દુઃખોનો અચૂક ઈલાજ છે. માટે બને તેટલું ભજન કરો.
- ❖ દરરોજ વધુ ભજન ન બને તો વર્ષમાં એક મહિનો તો જરૂર એવો રાખો કે જેથી આખું વર્ષ ચાલે એટલું ભજનપુણ્યભંડોળ સંગ્રહી શકાય. તેથી તમારું આખું વર્ષ નિર્વિઘ્ને સુખ શાંતિપૂર્વક પસાર થશે.
- ❖ કોઈપણ ભજન ગાતી વખતે તેમાં વર્ણવેલા દૃશ્યનો ચિતાર નજર સામે ખડો કરો એટલે સગુણ સાક્ષાત્કારના પ્રત્યક્ષ દિવ્ય અનુભવો મળવાનો સમય જલદી આવશે.
- ❖ પાત્રમાં પાણી ભરાતાં હવા આપોઆપ નીકળી જાય છે. તેમ ચિત્તમાં ભજનની ભરતી થતાં આપોઆપ ભોગવાસનાઓનો નાશ થશે.

સ્મરણં સ્વસ્વરૂપસ્ય હ્યખણ્ડૈકાત્મના તુ યત્ ।
તદેકં ભજનં પ્રોક્તં જન્મમૃત્યુજરાપહમ્ ॥

- ❖ સર્વ સામર્થ્યનું મૂળ ભજન છે. એ વિના બીજું બધું અવધૂતને મન ઝાંઝવાનાં નીરથીય ફીકું છે.
- ❖ સર્વથા ભજનમાં પ્રમાદ કરવો નહિ. એ વિના બીજું લૂખું છે. ધીમે ધીમે ભજનનો રંગ એવો જામે કે એમાં અન્ય સર્વ રંગ ભુંસાઈ જાય ને છેવટે એ રંગનું પણ સ્મરણ ન રહે.
- ❖ તમે બધા ભજન કરશો એટલે એની તાકાત વધી જશે. એટલી જ ભિક્ષા નિખાલસપણે આપશો તો બસ છે.
- ❖ સર્વથા ભજનમાં પ્રમાદ કરવો નહિ. બહારની વેઠ કરવા છતાં પણ અંદરનો તાર તૂટવા દેવો નહિ. બીજું બધું યથા પ્રારબ્ધ આવી મળશે પણ ગયેલી જુવાની નહિ આવી મળે, એનો બનો તેટલો સારો ઉપયોગ કરી લેવો.
- ❖ ભજન ખૂબ કરો. એ મારી સેવા જ છે.
- ❖ મારું બધું નાવ તમારા લોકોના ભજનને આધારે છે.
- ❖ સર્વથા ભજનમાં પ્રમાદ કરવો નહિ. એના જેવી શાંતિ આપનાર બીજી એકેય વસ્તુ નથી.
- ❖ ભગવાનનું ભજન કરશો તો તમારું કલ્યાણ થશે.

૪૧ મંત્ર

મંત્ર એટલે અમોઘ સંકલ્પબળ પ્રાપ્ત કરવા માટે ઋષિમુનિઓએ દિવ્યદૃષ્ટિએ નક્કી કરેલો સાંકેતિક શબ્દસમૂહ.

આવા શબ્દોમાં ‘અમંત્રમક્ષરં નાસ્તિ’ એ ઉક્તિ મુજબ મંત્રશક્તિ વગરનો એક પણ અક્ષર નથી. મંત્રમાંના દરેક શબ્દાક્ષરોના વ્યવસ્થિત સશાસ્ત્ર ઉચ્ચારણથી શરીરમાંના પ્રાણવાયુમાં અમુક પ્રકારની ગૂઢ કંપારી અને તત્ત્વવર્ણ ઉત્પન્ન થાય છે. અને એમનાં ધર્મણથી જે તે જ્ઞાનમજ્જાકેન્દ્ર (Nerve Centre)માં પ્રસુપ્ત ગૂઢશક્તિ જાગ્રત થાય છે અને તેની વ્યષ્ટિશરીર અને સમષ્ટિશરીર બ્રહ્માંડ ઉપર અસર થઈ ઈષ્ટસિદ્ધિ થાય છે. પણ એ અક્ષરોનું યોજકત્વ અતીન્દ્રિય દિવ્યજ્ઞાનના અભાવમાં સામાન્ય મનુષ્યમાં હોતું નથી, માટે દરેક માણસના ગમે તેવા ઈચ્છા મુજબના ઉચ્ચારણથી ગમે તે કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી. એ મંત્રશાસ્ત્રનું અત્યલ્પ રહસ્ય ધ્યાનમાં રાખી દરેક ધાર્મિકવિધિ હાથમાં લેવી જોઈએ.

૪૨ માનવતા

આજકાલ ધર્મને બદલે જ્યાં ત્યાં માનવતાનો ઉદ્ઘોષ સંભળાય છે. પણ એ માત્ર શબ્દભેદ જ છે. ધર્મ? માનવતા. કર્મ? માનવતા. જ્ઞાન? માનવતાનો જ વિકાસ. ભક્તિ? માનવતાનો જ પરિપાક. અને યોગ? એટલે જ માનવતાનું પરિશીલન.

માનવતાવિહોણો ધર્મ હોઈ જ ન શકે ! માનવતાની પરાકાષ્ઠા એટલે જ દેવત્વની પ્રાપ્તિ અને એ પ્રાણીમાત્રમાં, અરે ! વસ્તુમાત્રમાં, નિગૂઢ દેવત્વની અનુભૂતિ એટલે જ આત્મસાક્ષાત્કાર કે સ્વાનુભૂતિ. સ્વામી વિવેકાનંદે એટલે જ કોક ઠેકાણે કહ્યું છે :

'Religion is the manifestation of Divinity already in man.'

ધર્મ એટલે મનુષ્યની અંદર રહેલા દૈવી અંશનું પ્રકટીકરણ.

આપખીડથી જન પરખીડા જે લાડે
ધન્ય ધન્ય અવતાર દેવતા એહ જો.

તેમ મુમુક્ષુએ નકી સહી દુઃખ સહુ જાણ,
પરોપકારે દેહ આ કરવી ક્ષીણ સુજાણ.

૪૩ માંદગી અને મૃત્યુ

માંદગી વિશે

- ❖ સાચા રણાશૂરાની મરદાનગી ખાલી કવાયત કે શોખના ગોળીબારમાં નથી પ્રગટી નીકળતી. એની મોજ તો રણાસંગ્રામમાં જ છે. જ્ઞાનીનું પણ તેમ જ છે. એના મગજની શક્તિનું માપ તો જીવલેણ માંદગીમાં જ કાઢી શકાય.
- ❖ પોતાની શક્તિનું પોતે માપ કાઢવા માટે આવી બીમારી જેવો બીજો ભાગ્યે જ કોઈ ઉપાય મળી શકે અને તદ્દન પરદેશમાં આવી બીમારી આવી પડે એને હું તો આત્મોન્નતિની પ્રગતિનું ઊંડાણ માપવા માટે ઉત્તમ તક માનું છું. ને એવી તક આપવા માટે પરમાત્માનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું.
- ❖ બીમારી કરતાં બીમારીના વિચારો જ માણસને વધારે હતાશ અને હતવીર્ય બનાવે છે.
- ❖ ખુશામત માળીની કદિ ના કરે, વસંત વનમાળી ! નિજાનંદે ફરે અવધૂત, દઈને મોતને તાળી ॥

ચણા ચાવવા લોહના ના બચ્ચાંનો ખેલ,
'રંગ' ગુરુકૃપા હોય તો કરે મોતથી ગેલ.

મૃત્યુ વિશે

- ❖ મોત શી ચીજ છે? એમાં અસાધારણ જેવું શું છે? એક ડગલો ઉતારી બીજો પહેરવો કે એક ઓરડામાંથી ઊઠી બીજા ઓરડામાં જવું અથવા એક લોટામાંથી પાણી કાઢી બીજામાં રેડવું. એના જેવું જ એ સ્વાભાવિક છે.
- ❖ જેવી રીતે પવનની લહેરથી ભરદરિયે બે લાકડાં સાથે મળે અને થોડી વાર સાથે રહી એ જ પવનની લહેરથી મોજાંનો ધક્કો વાગતાં વિખૂટાં પડી જુદી જુદી દિશામાં ચાલ્યાં જાય, વળી પાછાં, બીજા જોડે જોડાઈ પાછાં છૂટાં પડે, તેવી જ રીતે સંસારમાં પૂર્વકર્મના યોગથી પ્રાણીઓ સાથે મળે છે અને ક્ષણવાર સાથે રહી એ કર્મયોગ પૂરો થતાં પાછાં વિખૂટાં પડે છે. અજ્ઞાનીઓ આ લાકડાંની જોડ-ટૂટમાં સુખદુઃખ માની હસે-રડે છે અને જ્ઞાની દ્રષ્ટા થઈ કેવળ વિલોક્યા જ કરે છે. એક અદ્વૈતહાસ્યમાં જ રમ્યા કરે છે.
- ❖ મરવા માટે હરપળે તૈયાર રહેવું એ જ જિંદગીનું કર્તવ્ય છે.

માટીના સહુ માનવી, ક્ષણમાં માટી થાય,
કોણ અચળ અવની મહીં? કાળ સર્વને ખાય!

- ❖ પ્રાણીમાત્રને માટે મૃત્યુ અનિવાર્ય છે. કાળ અકાળ એ આપણી-અજ્ઞાની માનવીઓની-કલ્પના છે. ઈશ્વરી સંકેત અને માણસના અદૃષ્ટ^૧ પ્રમાણે બધું બન્યે જાય છે, ને વિશ્વમાં બધું પરમાત્માનાં ચોક્કસ તંત્ર પ્રમાણે જ નિયમિત બન્યા કરે છે. માટે પ્રાપ્ત જવાબદારીનો વિચાર કરી, આવા પ્રસંગે વિચારદૃષ્ટિએ શોકને દાબી દઈ ધૈર્ય ધારણ કરવું ને પ્રભુનું સ્મરણ કરી એ રાખે તેમ રહેવું એ એક જ ઉપાય છે.
- ❖ મડદાં ઉઠાડવાની મારામાં સત્તા નથી. કોઈનામાં નથી. ઉઠાડવામાં ફાયદો પણ નથી. જીવ જીર્ણ થએલું ખોળિયું ત્યજી દઈ નવું ધારણ કરે એમાં જ એનું શ્રેય છે.
- ❖ મૃત્યુ એ શરીરનો સ્વભાવ છે. એને માટે શોક કરવો વૃથા છે.
- ❖ ભાગ્યવંત ભગવાનને જાય શરણ તું જાણ, ડરે મોત એથી નકી, ઈતર મોતથી માન.
- ❖ કોણ અમર ભૂતળ વિષે? ગ્રસે કાળ તમામ, માટે છોડી ભય સુધી^૨, કરે ધ્યાન નિષ્કામ.

૧. પ્રારબ્ધ સારી બુદ્ધિવાળો

ગુરુસ્મરણ જો ચિત્તમાં, કોણ બાપડી બીક ?
કાલમૃત્યુ બાધે નહીં, કયાં અપમૃત્યુ ધિક્ !

૪૪ મૌન

- ❖ પ્રવચનો કરવાં અને આગ્રહી વિતંડાવાદીઓ સાથે માથાકૂટ કરવી એ કરતાં તો મૌન જ સારું છે એમ માની ઘણા મહાપુરુષો સ્વાભાવિક રીતે જ મૌનનો આશ્રય લે છે.
- ❖ સદ્ગુરુનું મૌન પણ વ્યાખ્યાનરૂપ છે, કારણ કે તેવી પરિસ્થિતિમાં પણ શ્રદ્ધાળુ શિષ્યોની શંકાઓના આપોઆપ ખુલાસા થતા હોય છે.
- ❖ જડ દેવમૂર્તિઓ અને મૌન સેવનાર મહાપુરુષો જગતને મોટામાં મોટો બોધ એ આપે છે કે સાંસારિક વ્યાપાર પાછળ સળવળી રહેલી ઈન્દ્રિયો અને ચિત્તને અમારી પેઠે નિષ્ક્રિય અને સ્થિર બનાવો એટલે જરૂર સાચી શાત્ર મળશે.
- ❖ મૌન એ ખરેખર મુમુક્ષુને માટે અત્યંત શક્તિદાયક છે.
- ❖ બહુ બોલવાથી શક્તિનો વ્યય થાય છે અને મનનું ચાંચલ્ય વધે છે.
- ❖ મૌને વિરામી વૈખરી, જોઈ તને સઘળે રમું.
- ❖ મૌનમાં મુનિજનો મોજ માણે.

૪૫ યજ્ઞ

યજ્ઞ એટલે પોતાની પાસે જે કંઈ હોય તે પરાયે અર્પણ કરવું, હોમવું એનું નામ યજ્ઞ.

પરાયે એટલે (૧) બીજાને માટે જે કંઈ હોય તેનો તમે સદ્દુપયોગ કરો અને પરાયે એટલે (૨) પરમાત્મપ્રીત્યર્થે.

મારી પાસે પૈસા હોય, હું બીજાને માટે વાપરું પણ ખરો, પણ કીર્તિને માટે વાપરતો હોઉં તો એનું કંઈ જ ફળ મળતું હોતું નથી. પરાયે એટલે પરમાત્માને માટે, બીજાને માટે વાપરો. પરાયેની અંદર આ જ બે અર્થો સમાયેલા છે.

યાજ્ઞિનઃ સદા : આ એક એવું પથ્ય છે કે પરમાત્માની ખાતર જે કંઈ કરો તે કરો, લોકૈષણાની ખાતર કરો નહિ. કેમ કે લોકૈષણા તો અધઃપતનનું કારણ છે. ઘણા લોકો મોટાં કીર્તિદાન આપે છે. છાપાંમાં છપાવે છે. સાચી રીતે એને પ્રાપ્તિ કંઈ જ થતી નથી હોતી તેનું પણ આ કારણ છે, કે એનો જમણો હાથ કરે એ ડાબો હાથ પણ જાણે નહિ એવું શાસ્ત્રની અંદર કહ્યું છે.

પરાયે યાજ્ઞિનઃ સદા : તમારી પાસે જે કંઈ હોય એ પરમાત્માને માટે એટલે જ બીજાને માટે વાપરો, કારણ કે આ બધાં પરમાત્માનાં સ્વરૂપો છે.

આપણે અત્યારે જે છીએ તે અનેક લોકોની સહાય લઈને બન્યા છીએ. એથી આપણે જે મેળવીએ છીએ તે આપણા એકલાના પ્રારબ્ધનું નથી. તેની અંદર હજારો લોકોનું પ્રારબ્ધ રહેલું છે. માટે તે બધાંને આપણાથી બને તેવી રીતે મદદ કરવી, સહાય કરવી એ એક મોટો યજ્ઞ છે.

૪૬ વૈદિક પંચશીલ

ૐ સહ નાવવતુ^૧, સહ નૌ ભુનક્તુ। સહવીર્ય કરવાવહે ।
તેજસ્વિનાવધીતમસ્તુ। મા વિદિધાવહે ॥

આ મંત્રનો તત્વાર્થ :

સહ નાવવતુ-(સહ નૌ અવતુ)એ પરમ પિતા પરમેશ્વર આપણા^૧ ઉભયનું રક્ષણ કરે! એક સંરક્ષિત એને બીજો ઉપેક્ષિત રહે તો કાળે કરી બંનેનો નાશ થાય.

સહ નૌ ભુનક્તુ - આપણે બંને ઐશ્વર્યને વરીએ ને વિવિધ સુખોપભોગ ભોગવીએ! એક સુખ સગવડોમાં આળોટે અને ચાંદીની થાળીમાં રોજ મિષ્ટાન્ન આરોગે અને બીજો દુઃખમાં પાસાં ઘસ્યાં કરે ને માંડ કોદરા યે ન પામે તો એક અપયન અને બીજો બુભુક્ષાનો ભક્ષ્ય બની બન્નેય વિનાશને પંથે પરવરે.

સહ વીર્ય કરવાવહે - આપણે બન્ને શક્તિમાન બનીએ, બન્ને બળની ઉપાસના કરીએ, સાત્ત્વિક તાકાત મેળવીએ! એક સબળો ને બીજો નબળો હોય તો સમાજમાં હંમેશાં શીત કે ઉષ્ણ યુદ્ધનું વાતાવરણ રહ્યા કરે ને એની ગુપ્ત પ્રગટ જવાળામાં વિશ્વસમસ્ત શેકાઈ જાય.

૧. નૌ - આપણા બે (ગુરુ - શિષ્ય)નું.

મિષ્ટાન્ન નવાં નિત ઘેર ઊડે, ભૂખ્યાંને કણ ના દ્વાર મળે;
લેવા પર વિત્ત ઉરે ઉછળે; તેને ઠરવાનું કંઈ ઠામ નથી!

તેજસ્વિનાવધિતમસ્તુ (તેજસ્વિનો અધીતમસ્તુ)

આપણા ઉભયનું ભણતર તેજસ્વી હો ! આમાંથી એક બીજામાં પરસ્પર દેવત્વની ભાવના પ્રગટે, એક બીજા માટે આદર ને સહાનુભૂતિની જ્યોત જાગે, અને તો જ મનુષ્યમાં - સાચી માનવતા જાગે - મનુષ્ય મનુષ્ય માટે મરી પડે ને અંગત સ્વાર્થ બાજુએ મૂકી પરમાર્થમાં પગલાં માંડે - સ્વ ભૂલી સર્વમાં સમાઈ જાય અને વિશ્વમાં શાંતિ અને સમૃદ્ધિનું સામ્રાજ્ય પથરાઈ જાય.

મા વિદિષાવહે : આપણે કદીયે એકબીજાનો દ્વેષ ન કરીએ ! 'હું' માં 'તું' ને 'તું' માં 'હું' નિહાળી, સર્વત્ર હું-તું, મારું-તારુંથી પર, એક, અવિનાશી, અખંડ, પરમ તત્ત્વનાં દર્શન કરી, બધે એક, અભંગ, આધ્યાત્મિક એકતા અનુભવી, જગતમાંથી વેરઝેર, દુઃખ-દારિદ્ર, જુદા-અથડામણને દેશવટો આપી સુખ, શાંતિ ને આનંદે આનંદનાં મંડાણ કરીએ.

અવળી વાણીથી હંસ ઉચ્ચારે,
ગુરુ-શિષ્યનો ભેદ એ બાળે રે.

૪૭ વૈરાગ્ય

વૈરાગ્ય વગરની શ્રવણરુચિવાળું મન ચાળણી જેવું છે.

વૈરાગ્યશૂન્ય ચિત્તવાળા બુદ્ધિમાનો ધર્મનાં રહસ્યો સાચા સ્વરૂપમાં સમજી કે સમજાવી શકતા નથી.

સંસારીઓને પણ સંસારમાં મીઠાશ લાવવા માટે વૈરાગ્યવૃત્તિ બહુ ઉપયોગી છે. તો પછી સાધુઓને તો એ જીવનધનરૂપ હોય એમાં શી નવાઈ ?

વિષયદોષદર્શન થકી તત્ત્યાગે મતિ જેહ,
વિરતિ મુક્તિકારિણી, સાંભળ નિઃસંદેહ.

જયોપાય વૈરાગ્ય ત્યાં, દૃઢાભ્યાસ પણ એમ,
વૈરાગ્યે મન વશ થઈ, થાએ નિશ્ચલ તેમ.

વિણ વૈરાગ્ય, ક્ષમા અને વ્યર્થ તિતિક્ષા તેમ,
ભોગે ભંગે યોગ ને પડે મુમુક્ષુ એમ.

વિણવૈરાગ્યે ના મળે, ઈશ્વર સ્વપ્ને જાણ,
પ્રથમ પગથિયું એ નકી ઈશ પ્રાપ્તિમાં માન.

૪૮ શરણાભાવ-શરણાગતિ

શરણાભાવ

- ❖ અનંતભાવે સદ્ગુરુને શરણે જનારને આત્માનો સાક્ષાત્કાર થવામાં વિલંબ લાગતો નથી.
- ❖ સંસાર ભાંજગડિયો છે. માટે સર્વ ચિંતા ગુરુમહારાજને સોંપી, ભજન કરો. એ કરશે તેની યોગ્યાયોગ્યતાનો વિચાર સરખો કરવો એ પણ આપણા અધિકારની બહાર છે. બધું એનું જ છે. એ રાખે તેમ રહેતાં શીખવું એ જ એકમેવ સુખનો માર્ગ છે.
- ❖ અવધૂત તો ગુરુમહારાજના હાથનું રમકડું છે. એ રમાડે તેમ રમે.
- ❖ જે દાક્તરના હાથમાં શરીરની નાડ સોંપી છે, તે ખૂંચવી લઈ દુન્યવી દાક્તરોના ડહાપણની ગુલામી સ્વીકારવી નથી. શરીરનો મોહ નથી.

શરણાગતિ

સર્વ દુઃખનું મૂળ જે કામ કે વાસના, તેનાં બારણાં બંધ કરી, એને શરણ આવનારને માટે વિના વિલંબે એ અક્ષય સુખ કે બ્રહ્મનાં બારણાં ઉઘાડી બ્રહ્મસંબંધ કરાવી, દ્વારકાની યાત્રા પૂર્ણ કરાવે છે. આવો, આપણે બધાં એની આજે જ અનન્ય શરણાગતિ સ્વીકારીએ અને સુધન્ય થઈએ.

૪૯ શિક્ષણ

દેશની અનેક વિકટ સમસ્યાઓના ઉકેલનો એકમાત્ર માર્ગ શિક્ષણનો એટલે સત્ સંસ્કારોનો વિકાસ છે. માણસને પરમાત્માએ શરીર, મન અને બુદ્ધિ એના વિકાસનાં મુખ્ય સાધન તરીકે આપેલ છે. એ ત્રણેનો વિકાસ થાય તો જ ખરી માનવતા પ્રગટે અને સમાજ શાંતિનો શ્વાસ લઈ શકે.

એકલા શરીર તરફ જ ધ્યાન આપવામાં આવે તો માણસ સમાજને કંટકરૂપ જ બની રહે. એવી શક્તિનો ઉપયોગ બીજાને પીડા આપવામાં જ થાય. એકલી બુદ્ધિનો જ વિકાસ સાધવામાં આવે તો જીવન શુષ્ક અને સ્વાર્થ-પરાયણ બને, જેમ રાવણ વગેરે કેવળ શરીર અને બુદ્ધિનો જ વિકાસ સાધનારા રાક્ષસોનું થયું હતું તેમ. હૃદયના વિકાસ વગર પ્રેમ, દયા, સહિષ્ણુતા, બીજાને માટે બની શકે તે કરી છૂટવાની વૃત્તિ વગેરેના સહજ અંકુર કરમાઈ જાય ને માનવતા મરી પરવારે. માટે જ એ ત્રણેના વિકાસનો શૈક્ષણિક અભ્યાસક્રમમાં સમન્વય હોવો જોઈએ.

શાળાઓ માત્ર વિદ્યાર્થીઓને નોકરી કરનારાં યંત્રો તૈયાર કરવાનાં કારખાનાં બને એ ઈચ્છવા યોગ્ય નથી. વિદ્યાર્થીઓમાં શિસ્ત, સંયમ, સદાચાર, પાવિત્ર્ય, ચારિત્ર્ય, પરાર્થ માટે તત્પરતા વગેરે સદ્ગુણો પેદા ન થાય અને પોષણ ન પામે તો કોઈ પણ જાતનું શિક્ષણ સરવાળે નિરર્થક જ નીવડે.

વિદ્યામંદિર તરફ બધાએ આ રીતે દેવમંદિરની પવિત્ર ભાવનાથી જોવું જોઈએ.

૫૦ શ્રદ્ધા

- ❖ ઈશ્વર અને સદ્ગુરુમાં અનન્ય શ્રદ્ધા રાખવી અત્યંત જરૂરી છે. કારણ કે આ સારું કે પેલું સારું એવી સંશયાત્મક ચિત્તવૃત્તિવાળો મનુષ્ય કોઈ પણ માર્ગે આગળ વધી શકતો નથી.
- ❖ ધર્મમાર્ગમાં શ્રદ્ધા જ મુખ્ય વસ્તુ છે. બુદ્ધિમાન નહિ પણ શ્રદ્ધાવાન જ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી આત્યંતિક સુખ મેળવી શકે છે.
- ❖ બધી ઈશ્વરની લીલા છે. આપણે કેવળ નિમિત્ત માત્ર છીએ એવી દૃઢ-માત્ર મોઢાની જ નહિ-શ્રદ્ધા કેળવવી જોઈએ.
- ❖ પરમાત્માની ગતિ ન્યારી છે. ઘણીવાર અમુક કૃત્ય કેમ થાય છે તેનું રહસ્ય આપણને તુરત જ નથી સમજાતું. પણ દરેક કૃત્યમાં એનો ઊંડો હેતુ હોય છે.
- ❖ સાચે જ જેને પ્રભુ રાખે છે તેને કોઈ જ ચાખનાર નથી. પણ પામર પ્રાણી પ્રભુને ભૂલીને સેતાનની સહાય શોધે છે અને અંતે દુઃખી થાય છે.
- ❖ શ્રદ્ધા વિણ ફળ ના મળે, હોય શ્રદ્ધા નિશ્ચળ, તો જ કૃપાળુ દેવ એ કરે કૃપા સત્વર.
- ❖ કાચા ઘટમાં ના ટકે, પાણી જેમ સુજાણ, તેમ ભક્તિ શ્રદ્ધા વિના, કાચો 'રંગ' પ્રમાણ.

૫૧ શ્વાસે શ્વાસે દત્તનામ સ્મરાત્મનુ ।

દત્તનામ :

- (૧) દત્ત ઈતિ નામ - દત્તનામ. (દત્ત એવું નામ)
- (૨) દત્તસ્ય નામ - દત્તનું નામ (અ) આત્રેય દત્તના સોળ આવિર્ભાવોમાંના ગમે તે એક આવિર્ભાવનું નામ. (બ) દત્તના શ્રીપાદવલ્લભ, નૃસિંહસરવસ્તી વગેરે ગમે તે અવતારી વિગ્રહ (શરીર)નું નામ (ક) ત્રિમૂર્તિ દત્ત સ્વરૂપ પોતાના જ સદ્ગુરુનું નામ.
- (૩) દત્તસ્ય-દીયતે અનેન ઈતિ વ્યુત્પત્યા દત્તસ્ય પરમેશ્વરસ્ય નામ : દત્તનું એટલે જેણે આપણને સર્વ કાંઈ આપેલું છે એવા પરમેશ્વરનું અથવા તદવતારનું-શિવ, ગણેશ, જગદંબા, રામ, કૃષ્ણ, વિઠ્ઠલ વગેરેમાંથી કોઈપણ એક સ્વરૂપનું-નામ.
આમ કેટલીક સમજ ને આવડત પ્રમાણે જે નામસ્મરણ કર્યા કર્યું હોય તેના ફળસ્વરૂપે સદ્ગુરુની પ્રાપ્તિ થાય છે. ત્યાર પછી
- (૪) દત્તનામ-ગુરુણા દત્તં નામ - ગુરુએ આપેલું નામ-સદ્ગુરુએ આપેલો ગુરુમંત્ર. તેના પરિણામરૂપે નિષ્કામ વૃત્તિ સિદ્ધ થયા પછી

કરે નિજ દાન જો સોઈ, દિગંબર હો તો એસા હો.
ત્રિમૂર્તિ દત્ત હર વોહી, દિગંબર હો તો એસા હો.

(૫) દત્તનામ-દત્તં નામ-સાક્ષાત્ પરમાત્મના જન્મના સહ દત્તં 'સોહં' ઈતિ નામ-મંત્ર ઈત્યર્થઃ ઈશ્વરે જન્મતાવેત ચાલુ થયેલ શ્વાસોચ્છ્વાસ સાથે જ આપેલો 'સોહં'નો અજપાજપ મંત્ર. અને છેવટે (સ્થૂળ) જપ વિસરી જઈને લક્ષ્યાર્થ સાથે એકરૂપ થઈ જવાનું.

(૬) દત્તનામ-દત્તં નામ એવં યેન તદ્ પરબ્રહ્મ ! જેણે જગતમાં નામરૂપ આણ્યાં, જેની સત્તાથી જગત નામરૂપવાળું થયું, વ્યક્ત થયું તે આદિ અંત સંચરી રહેલું, એકમેવાદિતીય બ્રહ્મ-તેનું સ્મરણ એટલે જ સાયુજ્ય પ્રાપ્તિ.

શ્વાસે શ્વાસે (૧) પ્રત્યેક શ્વાસોચ્છ્વાસ સાથે અનુસંધાન રાખીને, (૨) શ્વાસે શ્વાસે-શ્વાસેઽશ્વાસે (શ્વાસે+અશ્વાસે) શ્વાસ ચાલતો હોય ત્યારે જીવંત અવસ્થામાં-જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ, મૂર્ચ્છાદિ અવસ્થામાં પણ. અને અશ્વાસે-શ્વાસ બંધ પડી ગયા પછી પણ એટલે કે મરણોત્તર અવસ્થામાં પણ-યોખામેળાના મૃત અસ્થિમાં દૃષ્ટિગોચર થયેલ તેમ.

જપમંત્ર : ॐ દ્રાં દત્તાત્રેયાય નમઃ ।

ધૂન : દિગંબરા દિગંબરા શ્રીપાદવલ્લભ દિગંબરા.

પર સત્ય શિવ સુંદર

આ જગત વગેરે કાંઈ પણ ન હતું ત્યારે એ જ હતો. અત્યારે પણ આ જગત ને એની બહાર જડયેતન જે કંઈ છે તે એ જ છે. અને આ બધાંનો લય થશે, આમાંનું કાંઈ પણ નહિ રહે ત્યારે પણ એ જ હશે. આમ ત્રણે કાળમાં અભંગ હોવાથી એને સત્ય કહે છે. એ સર્વનું કલ્યાણ કરે છે માટે જ એને શિવ કહ્યો છે. સર્વત્ર નિત્ય નવે નવે રૂપે દેખાય છે, તેથી એને સુંદર કહે છે.

દત્ત: સત્યં શિવં સુંદરમ્

શરીર એ જ સદ્વાયળ પર્વત, એમાં મધ્યવર્તી આવેલું હૃદય એ જ માહૂરગઢ, અપરોક્ષજ્ઞાન તે અત્રિ, એકનિષ્ઠ પ્રેમલક્ષણાભક્તિ તે જ અનસૂયા ને એ બેના સમન્વયથી જન્મતું વિજ્ઞાન કે નિર્ગુણ, સક્રિય સાક્ષાત્કાર કે અનુભવ તે જ દત્ત. એનું જ ધ્યાન ધરવાથી, નિદિધ્યાસન કરવાથી કીટભ્રમર ન્યાયે સાધક મુક્તદશાને પામે છે, જીવ મટી શિવ થાય છે, કલ્યાણરૂપ, મંગલરૂપ બની જગતમાં માંગલ્ય વરસાવે છે.

એ જ સત્યં, શાંતં, શિવં, સુંદરં તે દત્ત.

જનમ્યું નો'તું આ કશું હતો ત્યાહરે તું જ,
રે'શે ના આ તોય તું હોઈશ સચ્ચિત્પુંજ.

૫૩ સદ્ગુરુસેવા-ભક્તિ

સદ્ગુરુને શરણે જવું, ભાવનાપૂર્વક તેમની સેવા કરવી, ગુણોની પ્રશંસા ગાવી વગેરે એની મેળે જ આવે છે. સદ્ગુરુસેવાથી થયેલી તપશ્ચર્યા દ્વારા સંચિત પાપી સંસ્કારોનો નાશ થાય છે. અને ચિત્ત શુદ્ધ થઈ એમની અમોઘ કૃપા-પ્રસન્નતા થાય છે. અને એકવાર ગુરુની કૃપા મળે એટલે જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે કેટલો વખત લાગે? અને જ્ઞાનપ્રાપ્તિ થઈ એટલે સર્વ દુઃખોનું મૂળ એવું અજ્ઞાન ક્યાં રહેશે? તેથી દુરિતક્ષય માટે ગુરુભક્તિ સિવાય બીજું કોઈ જ સાધન નથી.

ગુરુમહારાજના મારા પર અનેક ઉપકાર છે. એમનાં પાર્થિવ શરીરનું દર્શન મને નથી થયું. પણ મારામાં જે કાંઈ રામ છે તે કેવળ એમની જ કૃપા છે એ વિશે મારા મનમાં તો લેશ પણ શંકા નથી.

પૈસાનો હરગિજ સ્વીકાર ન કરવો તેવું વ્રત લઈને બેઠો છું. તેની કદાચ ગુરુમહારાજને કસોટી કરવી હશે તો તેમાં ઊતરવા તૈયાર છું ને એ જ ગુરુમહારાજ બિલકુલ હાથને કે મનને પૈસાનો ડાઘ લગાડ્યા વગર બધું નિભાવી લેશે એવી પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે.

૫૪ સંકલ્પવિચાર • સંકલ્પશક્તિ

સંકલ્પવિચાર

વૈદિકકાળમાં જળદેવતાની ઉપાસના પ્રચલિત હતી એ તો જાણીતું છે. સંકલ્પેલું કર્મ કર્યા વગર ઊઠીશ નહિ, ‘કાર્ય સાધયામિ વા દેહં પાતયામિ’ એવો તે સંકલ્પની પાછળ વજ્ર નિશ્ચય હોવાની ‘પાણી મૂકવું’ એ નિશાની છે. આગળ ઉપર વધુ પ્રગતિ થયા બાદ કેવળ માનસિક સંકલ્પ કરીને અથવા તે પણ ન કરી કાર્યો કરીએ તો હરકત નથી. મન એ હરાયું ઢોર છે. એ ગમે ત્યાં મરજી મુજબ દોડે નહિ માટે તેના ગળામાં સંકલ્પનું આ સ્થૂળ જોતરું હોવું સારું.

સંકલ્પશક્તિ

મન-ઈન્દ્રિયાદિના વ્યાપારોમાં જેટલો સંયમ કેળવશો તેટલી સંકલ્પશક્તિ વધશે.

તમારી સંકલ્પશક્તિ જેટલી બળવાન થશે તેમ તેમ તમે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરતા જશો.

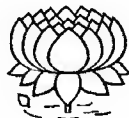

પપ સંતનું કાર્ય

- ❖ ધર્મનું બીજ સાચવી રાખવું એ સંતનું કામ છે. વૃક્ષ તો અનુકૂળ પરિસ્થિતિ મળે એટલે આપોઆપ ફૂલીફાલી અનેક ડાળીઓથી સુશોભિત બનશે.
- ❖ ધર્મ માર્ગે ચઢાવવા માટે જ મહાપુરુષો શરણાગતોના કર્મજન્ય ત્રિવિધ તાપો મટાડે છે. આખી જિંદગી તેમની પાસેથી એવી આશા રાખવી એ બરાબર નથી.
- ❖ સંતો ઈશ્વરનાં સ્વરૂપો હોવાથી તેઓ ઈશ્વરી સિદ્ધાંતોથી થતાં કાર્યમાં બહુધા વચ્ચે પડતા નથી. લોકસંગ્રહાર્થ અપવાદ રૂપે જ વચ્ચે પડે છે.
- ❖ મહાપુરુષો સામાન્યતઃ અશક્ય એવી પુત્ર, દ્રવ્યાદિ વસ્તુઓ ઘણું કરીને મનુષ્યના પોતાના જ સંચિત કર્મના ખજાનામાંથી આપે છે. હા! બીજા જન્મોમાં મળવાનું ફળ આ જન્મે મળે એવી તજવીજ તેઓ કરે છે એટલું તો ખરું જ.

૫૬ સંતવચન

- ❖ સંતોની સ્વૈર વાતોમાં શાસ્ત્રોનાં રહસ્યો છુપાયેલાં હોય છે. સૂક્ષ્મબુદ્ધિયુક્ત શ્રદ્ધાળુઓ જ તેને ઝીલી લે છે.
- ❖ સંતનું વચન અને મનુષ્યની શ્રદ્ધા એ બેના સંયોગથી અદ્ભુત શક્તિ જન્મે છે.
- ❖ સંતોનાં સ્વૈર વાક્યોમાં કંઈક જીવોનાં ઉન્નત ભવિષ્ય છુપાયેલાં હોય છે.
- ❖ સદ્ગુરુનો આદેશ એ જ ઋદ્ધિસિદ્ધિનું શ્રેષ્ઠ સાધન છે.
- ❖ સંતપુરુષો કંઈ જ કરતા નથી અને બીજાઓને ઘણું કરવાનું કહે છે એ દૃષ્ટિ ભ્રામક છે; કારણ કે તેમણે અગાઉ ઘણું કર્યું હોય છે એટલે તેઓ જે કહે એ જલદી કરવા માંડવું એમાં જ કલ્યાણ છે.
- ❖ સત્પુરુષનો સમાગમ કદી પણ નિષ્ફળ જતો નથી; તેનાથી કંઈક સંસ્કારી આણુઓ તો જરૂર મગજમાં દાખલ થાય છે જ.
- ❖ મહાત્માઓનાં જીવનમાંથી મહાન બોધપાઠ એ લેવાનો છે કે 'પ્રારબ્ધને સહન કરતાં શીખો.'

થતા અનગ્રહ સંતનો રહેદુઃખ ના એમ,
સત્ય સૌખ્ય નિશ્ચય મળે, હોય ભાવ જો તેમ.

૫૭ સંવાદિતાભર્યું જીવન

હાથથી એનાં મંગલકાર્યમાં સાથ દો, પગથી એના આશીર્વામમાં ડગ માંડો, મુખથી એનું પુણ્ય નામ ઉચ્ચારો, શબ્દેશબ્દમાં એની મૃદુતાનો સ્પર્શ કરો.

એક શબ્દ પણ એવો ન ઉચ્ચારો જેથી એના વિશ્વસંગીતમાં ક્ષોભ ઉત્પન્ન થાય. એક કદમ પણ એવું ન ઉઠાવો, એક કર્મ પણ એવું ન કરો, જે એની સમક્ષ ન કરી શકો. એક વિચાર પણ એવો ન ઊઠવા દો-એક શ્વાસ પણ એવો ન લો જેથી એની વિશ્વશાંતિમાં તલપૂર પણ વિક્ષેપ ઊભો થાય.

सर्वे वैरविनिर्मुक्ताः परस्परहितैषिणः ।
स्वस्थाः शान्ताः समृद्धाश्च सर्वे सन्त्वकुतोभयाः ॥

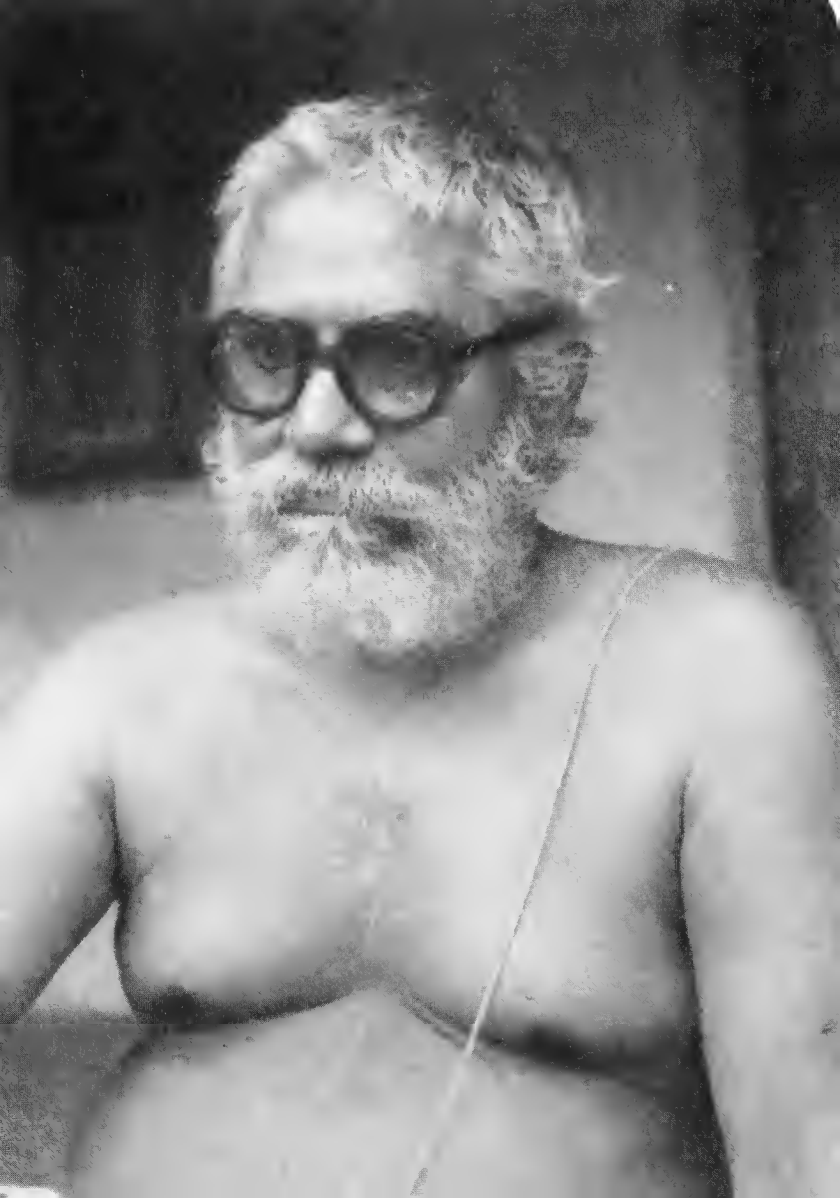

સત્ય પ્રિય મિત્ર બોલવું, ધર્મ્ય હિત પણ એમ,
પરછિદ્ર જોવું નહિ, બોલવું નહિ તેમ.

દુર્વર્તન મૂકી બાધું, કરવું સાત્સેવન,
હર્ષશોક ત્યજી સદા, રહેવું પ્રસાદ મન.

૫૮ સાચો સંત

- ❖ એ આત્મકીડ, આત્મતૃપ્ત હોવાથી એને કરવાનું કાંઈ જ નથી, છતાં રખે એમ માનતા કે કાંઈ કરતો નથી ને નિદ્રાલસ્ય પ્રમાદાદિની તમસસોડમાં પથ્થરની માફક પડી રહે છે.
- ❖ એ કર્મ નોતરતો નથી, છતાં સહજભાવે સામે આવી પડે તેનાથી દૂર પણ ભાગતો નથી. કર્તાપણાના અહંભાવ વગર નિષ્કામતાથી, ફળની સ્વપ્નેય ઈચ્છા રાખ્યા વગર નિયતિએ મોકલેલ કર્મ કર્યે જાય છે ને એનું અનુસ્મરણ ઊઠતાં પહેલાં જ એ વિસારી આત્મલીન થઈ જાય છે.
- ❖ દેવ અને ગુરુનો કૃપાપાત્ર શાસ્ત્રીય રહસ્યો સમજી-સમજાવી શકે છે.
- ❖ મહાપુરુષોનું ઈશ્વરની પાસે સારું ચલણ હોય છે એટલે તેઓ સ્થાપિત સિદ્ધાંતોથી થતાં કાર્યોમાં મરજી પ્રમાણે ફેરફાર કરાવી શકે છે.
- ❖ સંતપુરુષો જાદુગરોની પેઠે સ્વેચ્છાપૂર્વક ચમત્કારો કરતા નથી. પરંતુ તે ભક્તોના હિત સારુ સ્વાભાવિક રીતે બની જાય છે.
- ❖ મહાપુરુષો અતિ દયાળુ હોય છે. સાંસારિક માનવીઓની કૃતબ્ધતાનો ડગલે ને પગલે તેમને અનુભવ થતો હોવા છતાં તેઓ દુઃખી (કામચલાઉ) શરણાગતો ઉપર દયા દર્શાવ્યા વિના રહેતા નથી.

- ❖ ઈશ્વરની દયા ઠેર ઠેર વરસી રહી છે. તેને માટે બુદ્ધિની સૂક્ષ્મતાની જ જરૂર છે.
- ❖ સંતનું અંતઃકરણ પારદર્શક બનેલું હોય છે. એટલે તેમાંથી હૃદયસ્થિત પરમાત્માનો દિવ્યપ્રકાશ બાહ્ય-જગતમાં પ્રકાશતો રહે છે.
- ❖ મહાપુરુષ ભલે બાલોન્મત્તપિશાયવત્ સ્થિતિમાં રહેતા હોય, પરંતુ તેમના જીવનમાં એકાદ ક્ષણ તો જરૂર એવી હોય જ કે જ્યારે તેમના દિવ્યપ્રકાશની ઝાંખી જગતના કોઈ એકાદ અધિકારીને પણ પ્રાપ્ત થાય.
- ❖ સામાન્ય મનુષ્યો બાહ્યજીવનનો અભ્યાસ કરે છે જ્યારે મહાપુરુષો આંતરજીવનનો અભ્યાસ કરે છે.
- ❖ સિદ્ધપુરુષ લાખોમાં કોઈક હોય છે. ગલીએ ગલીએ કંઠી બાંધવાની દુકાન માંડીને બેઠેલા કહેવાતા મહાત્માઓની પેઠે એ ઉભરાતા નથી એ ચોક્કસપણે જાણો.
- ❖ સિદ્ધપુરુષોનાં ચિત્ત નિરંતર અખંડ સમાધિમાં જ હોય છે. અને તેથી જ ‘ક્લોરોફોર્મ’ના ઉપયોગ વિના મોંઢેથી વેદનાની બુમરાણ કર્યા વગર વાઢકાપ જેવા અતિશય વેદનાભર્યા ઉપચારો દેહ ઉપર કરાવી શકે છે.
- ❖ સંતપુરુષનાં હૃદય વજ્ર જેવાં સખત અને માખણ જેવાં કોમળ હોય છે.
- ❖ મહાપુરુષમાં જોવામાં આવતો નૈમિત્તિક આવેશ (સાત્ત્વિક ક્રોધ) શાંત મહાસાગરની સપાટી ઉપરના તરંગો જેવા તદ્દન ક્ષણજીવી અને આગંતુક હોય છે. તે કદી તેમના

તેમના ચિત્તમાં, સામાન્ય મનુષ્યની પેઠે સ્થાયી અસર ઉપજાવી શકતો નથી; કારણ કે એવા આવેશની બીજ જ ક્ષણે તેમની અખંડ શાંતિ પ્રત્યક્ષ જણાય છે.

- ❖ સંતપુરુષ સ્વચ્છ દર્પણ જેવા હોય છે તેથી દરેક મનુષ્ય તેની અંદર પોતાનું પ્રતિબિંબ જોઈ તેના તરફ આકર્ષાય છે.
- ❖ સિદ્ધપુરુષોના જીવનની, સાધનાકાળની જગતને પૂરી માહિતી હોતી નથી.
- ❖ સાચા સંતોનું જીવન તદ્દન સાહજિક હોય છે. તેમાં કૃત્રિમતાનો છાંટો સરખોય હોતો નથી; જ્યારે કહેવાતા અર્ધદગ્ધ સાધુઓના જીવનમાં કૃત્રિમતા ઓતપ્રોત હોય છે. સાધુઅસાધુનો ભેદ પારખવાની આ એક મહાન ચાવી છે.
- ❖ સાધુઓના બાહ્યાચાર ઉપર ટીકા કરવાનું છોડી દો, કારણ કે તેમાં કોઈ મહાપુરુષની નિંદા થઈ બેસવારૂપ મહાન પાપનો ભય રહેલો છે. પૈસાની ખટપટમાં પડેલા કહેવાતા મહાન સાધુની ક્રિયાઓ પાછળ જરૂર અનર્થ પરંપરા હોવી જોઈએ.
- ❖ બ્રહ્મ હોવાનો દાવો કરનારમાં બ્રહ્મની તાકાત પણ હોવી જોઈએ.
- ❖ એક મૂર્ખ મનુષ્ય પોતાને ભલે બાદશાહ કહેવડાવે પણ જગત તે માનશે નહીં; તેમ એક સામાન્ય સાધુ ભલે પોતાને ઈશ્વરતુલ્ય માને, મનાવે પણ જગત તે વાતને હંમેશાં માનશે નહીં.

- ❖ સાચી સાધુતા પ્રાપ્ત કર્યા વિના સંત પુરુષની સાધુતા સંપૂર્ણપણે પિછાની શકાતી નથી.
- ❖ મહાપુરુષોનાં બાહ્ય આચરણ સમાન હોતાં નથી. કઠિન સાધના - તપશ્ચર્યાનું જ પરિણામ હોય છે. આ ભૂલવું જોઈએ નહીં.
- ❖ નાટકનો એક્ટર પણ જે વેષ લે છે તેને બરાબર ભજવી બતાવે છે પણ આપણા ધર્મ ગુરુઓ, કર્મકાંડીઓ ને કહેવાતા સાધુ મહાત્માઓ એવી રીતે પોતે સ્વેચ્છાએ કે અનિચ્છાએ લીધેલો વેષ પણ સારી રીતે ભજવતા નથી. અને તેથી લોકોની ધર્મ પ્રત્યેની આસ્થા દિવસે દિવસે કમ થતી જાય છે.
- ❖ ધર્મના વિષયમાં પ્રચાર નહિ પણ આચાર જ મુખ્ય વસ્તુ છે. પ્રચાર કાર્યથી જે લોકસંગ્રહ થઈ શકે તેનાથી અનેકગણો લોકસંગ્રહ આચારથી થાય છે.
- ❖ ધર્મના વિષયમાં ભાષણની કિંમત જ્ઞાનના ભસવા જેટલી છે. તે શ્રોતાઓ ઉપર સ્થાયી અસર ઉપજાવવા શક્તિમાન થતું નથી.
- ❖ વસ્તુ માત્ર સત્પુરુષની એવી પવિત્ર આંહુ, સેવનથી જેની તથા પૂર્ણ કામના થાય.

૫૯ સાચું ઈશ્વરપૂજન

❖ ભગવદ્દિષ્ઠાન સાથે પોતાને મળેલી બક્ષિસનો તન, મન, ધન, શક્તિ, ભક્તિ ને સંપત્તિનો - પ્રભુનાં બાળકો માટે ઉપયોગ કરવો એ સરળમાં સરળ ઉપાય ને સહેલામાં સહેલું સાધન છે.

❖ પોતાને આપેલી કોઈ પણ સંપત્તિથી કોઈ પણ પ્રાણીની આંતરડી ઠારવી તેનું નામ જ સાચું ઈશ્વરપૂજન છે, ને એવી એકપણ વ્યક્તિ નહિ મળે કે જેને પરમાત્માએ કાંઈ જ સંપત્તિ બક્ષી ન હોય.

येन केन प्रकारेण यस्य कस्यापि देहिनः ।
संतोषं जनयेत् प्राज्ञस्तदेवेश्वरपूजनम् ॥

આપ્યું તેં તારાને આપી રાચું મન મોઝાર,
શેષે પૂર્ણતા પિછાનું એવો દિ' દેખાડ.

ચંદન સમ નિજ કાય જલાના જગમેં સુગંધ ફેલાના;
શીતલ વચનામૃતધારાસે દુઃખિયન દુઃખ મિટાના.

ગંગાદિક તીર્થોમાં જ્ઞાયા, ડાઘા દિલના ના કદી ધોયા,
દુઃખિયાનાં આંસુ ના લોહ્યાં તેનું હરિપોથીમાં નામ નથી.

૬૦ સાધક અને સાધના

- ❖ દરેક મનુષ્યે પોતાનો આધ્યાત્મિક કાર્યક્રમ ખાનગી રાખવો જોઈએ; એટલું જ નહિ પણ આધ્યાત્મિક માર્ગમાં સગાઈ વગેરે દુન્યવી સંબંધોનો ખ્યાલ કરવો જોઈએ નહિ કારણ કે એથી પડવાનો સંભવ છે.
- ❖ જેમ ચોખા નીકળતાં સુધી ડાંગર ખાંડવામાં આવે છે તેમ સાક્ષાત્કાર થતાં સુધી સાધના કરતા રહેવું જોઈએ.
- ❖ તમારા નિવાસનું વાતાવરણ એટલું બધું સત્ત્વગુણી હોવું જોઈએ કે આગંતુક ઉપર પણ તેની સાત્ત્વિક છાપ પડી જાય.
- ❖ શાંત પ્રાકૃતિક વાતાવરણમાં મનુષ્યની ગુપ્તશક્તિઓ જાગૃત કરવાનું ઘણું જ સહેલું બને છે; તેથી જ સાધકો અને સિદ્ધો નદી કિનારાનાં કુદરતી સૌંદર્યનાં સ્થળો પસંદ કરે છે.
- ❖ મહાપુરુષ, મંદિર કે કોઈ સારી વસ્તુનો અંગત વાસનાઓની પૂર્તિ માટે ઉપયોગ કરનાર પાખંડીઓથી સાધકે ખૂબ ચેતતા રહેવાની જરૂર છે.
- ❖ પોતાની અંદર કંઈક તત્ત્વ હશે તો જ માણસ બીજાની ઉત્તેજનાથી તરી શકશે. મોભાગ્રબુદ્ધિવાળાએ કલ્પો સુધી પણ મુક્તિની આશા રાખવી નહિ.
- ❖ આધ્યાત્મિક પથ પર ચાલવું એ લોઢાના ચણા ચાવવા જેવું અતિ દુષ્કર કાર્ય છે.

રસના નામ ભલે રટે ચિત્ત લક્ષ્યમાં હોય,
ભવે ભાવથી ભવ મળે, ભક્ત સ્વયં ભવ હોય.

૬૧ સુખ અને દુઃખ

❖ સુખ એટલે શું? ❖

સુસ્થાનિ અન્તર્મુખાનિ આત્મ કેન્દ્રાણિ
ખાનિ ઈન્દ્રિયાણિ યસ્મિન્ તત્ સુખમ્!

જેમાં મન સહિત ઈન્દ્રિયો વિષયોમાંથી પરાક્રમુખ થઈ આત્માભિમુખ થાય, ઈશ્વર તરફ વળે તે સુખ.

ઈન્દ્રિયોનો પ્રવાહ સામાન્ય રીતે બહિર્મુખ જ હોય છે. અને તેથી જ તે સર્વસુખનિધાન આત્માને જોઈ શકતી નથી. પણ એનો પ્રવાહ એટલે તદનુગમન કરતી ચિત્તની વૃત્તિઓ ચિત્ તરફ-ચૈતન્ય સાગર પ્રભુ તરફ-વળી, એમાં લીન થાય કે જીવાત્મા ચૈતન્યસ્વરૂપ, આનંદ સ્વરૂપ જ બની જાય છે. ચિત્^૧માંથી 'ત'કાર એટલે વિષયાધ્યાસ નીકળી જાય અને વિષયને બદલે એ સર્વ વિષયનું અધિષ્ઠાન વિશ્વનાથનું ચિંતન કરવા લાગે કે એ તદ્દ્રૂપ જ થઈ જાય છે ને એ અનાદ્યનન્ત આનંદસાગરમાં ભળી જતાં દુઃખ એને શોધ્યુંયે જડતું નથી.

❖ દુઃખ એટલે શું? ❖

દુઃખાનિ બહિર્મુખાનિ વિષયનિરતાનિ
ઈન્દ્રિયાણિ યસ્મિન્ તત્ દુઃખમ્।

જેમાં ઈન્દ્રિયો બહિર્મુખ થઈ શબ્દ, સ્પર્શાદિ વિષયોની

૧. ચિત્ત=ચિત્+ત

સુખ-દુઃખ

- ❖ પાછળ આંધળી ભીંત થઈ દોડતી હોય એ જ દુઃખનો દરિયો.
- ❖ દુઃખ સહન થઈ શકે પણ સુખ સહન થવું મુશ્કેલ છે.
- ❖ 'હે પ્રભો! મારાં દુઃખ દૂર કરો' એવી નિર્માલ્યતાસૂચક પ્રાર્થના ન કરો. 'હે પ્રભો! મને દુઃખો સહન કરવાની શક્તિ આપો' એવી પ્રાર્થના કરો.
- ❖ દુઃખ વણમાગ્યું તેના યોગ્ય સમયે આવે છે તેમ સુખ પણ વણમાગ્યું તેના નિશ્ચિત સમયે આવશે જ.
- ❖ દુઃખ ફરજિયાત સહન કર્યે જ છૂટકો હોય છે તો પછી કાંઈ પણ બડબડાટ કર્યા વિના તેને કેમ સહન ન કરવું? કારણ કે બડબડાટથી દુઃખભાર હલકો ન થતાં વધે છે, જ્યારે હસતે મોઢે સહન કરવાથી દુઃખનો સમય શાંતિપૂર્વક પસાર થાય છે.
- ❖ ભૌતિકવાદ અશાંતિમાં જ પરિણમે છે. એક હાથમાં રાઈફલ અને બીજા હાથમાં રોટી એવી જડવાદીઓની દશા છે. ભયગ્રસ્ત ધનિકના કરતાં શાંતિથી રોટી ખાતો મજૂર વધારે સુખી ગણાય.

સુખમાં ફૂલી ના જવું, દુઃખમાં ખિન્ન ન તેમ;
થાવું ચિત્તે સર્વથા, રહેવું પ્રશાંત એમ.

૬૨ સુખી પરિવાર

તમે બધાં એકબીજાનાં પૂરક બનો; એકબીજાનાં સુખદુઃખોમાં સાથે ઊભા રહો; એકબીજાની અડીઅડચણોમાં માત્ર લૂખી હમદર્દી નહિ, પણ જીવંત, સક્રિય સાથ આપો; અને પરમાત્માએ આપેલી સાધનશક્તિ ને ભક્તિ સાથે એકબીજાની વહારે દોડી જાઓ ને આ વિષમય ગણાતા સંસારને એક રસાળ, સુંદર અને અમૃતમય બગીચો કરી મૂકો; એવી મારી અંતરની પ્રાર્થના અને હાર્દિક આશિષ છે.

નિયમ એહ ઈશ્વરતાણો જ્યાં લગ કુટુંબમાંઘ-
રહે એકતા, ઊર્જિતાવસ્થા ત્યાં લગ ત્યાંય.

તેમ સંપદા આવતાં, થાવું નમ્ર સુજાણ,
હાથ અધિક લંબાવવો, પરોપકારે માન.

૬૩ સ્વમાનસભર જીવન

- ❖ માનવીને અંદર અને બહાર યુદ્ધ ખેલવું પડે છે. અને જીવન એ એક સંગ્રામ છે. આ જગતમાં સ્વમાનભરે જીવવું હશે તો એકેએક નાગરિકે યુદ્ધની તાલીમ લેવી જોઈએ. સ્વમાન ત્યાગ અને રાષ્ટ્રપ્રેમવિહોણું જીવન એ મૃત્યુ સમાન છે.
- ❖ આપણાં શસ્ત્રો અને શક્તિ નિર્દોષોને મારી નાંખવા માટે નહિ, પરંતુ અન્યાય સામે ઝઝૂમવા અને કચડાયલાઓનું રક્ષણ કરવા માટે છે.
- ❖ “યુદ્ધ નોતરીશ નહિ પરંતુ તારા પર યુદ્ધ લાદવામાં આવે તો મારું નામ લઈને તું યુદ્ધ ખેલ” એવા શ્રીકૃષ્ણના સંદેશનું હાર્દ સમજો.
- ❖ જીવન એટલે જ સતત સંગ્રામ. દરેક જણ એક સૈનિક જ છે. સૈનિકની અદાથી દરેકને જીવતાં આવડવું જોઈએ અને સમાજના સંરક્ષણાર્થે મરતાં પણ આવડવું જોઈએ. દીન-દીનને કચડનારાં આતતાયી બળોને જેર કરવાની તાકાત જે માનવીમાં ન હોય તેનું અળસિયાં જેવું જીવન જીવવામાં શી મઝા હોય!
- ❖ જનતામાં રાષ્ટ્રપ્રેમની જ્યોત પ્રગટે એ અર્થે જરૂરી ક્ષાત્રતેજ સમગ્ર રાષ્ટ્રમાં ઝગમગો એવી જગન્નિયંતા પરમાત્માને પ્રાર્થના છે.
- ❖ ક્ષત્રિયકુળમાં જન્મીને વૃથા ડરે કાં એમ? આવ યુદ્ધ કર, ના ઘટે તને ભીરુતા તેમ.

૬૪ સ્વસુધારણાસંદેશ

આપણાં સુખદુઃખો માટે આપણે પોતે જ, આપણાં કર્મો જ જવાબદાર છે. બેશક-કંઈક દુઃખો માટે સામાજિક પરિસ્થિતિ જવાબદાર જરૂર છે, પણ એવા સમાજના નિર્માણ, અસ્તિત્વને નિભાવવા માટે આપણે જ જવાબદાર નથી શું? આપણે જાતે સુધરીએ, આપણા દોષો દૂર કરીએ તો આ સમાજ જરૂર સુધરે. કારણ સમાજ આપણા જેવી સુખીદુઃખી વ્યક્તિઓનો જ બનેલો છે.

પોતાનો ચોપડો ચોખ્ખો રાખવો. બીજાની જમે ઉધારની પંચાતમાં ન પડવું. કોઈ સદ્ભાવે પૂછે તો એનો મેળ બેસાડી આપવામાં મદદ જરૂર કરવી.

સર્વ ક્ષમા કરી શરણમાં લે અમને ભો ત્રીશ,
સૂએ નહીં શું બોલવું, જાણે તું સહુ ધીશ.

સ્વદોષો જાણ્યા વિના કેમ થાય મન શુદ્ધ ?
મનશુદ્ધિ વિણ જ્ઞાન ના, કાં ભૂલે દુર્બુદ્ધ ?

૬૫ હિંદુ કોને કહેવો ?

‘હીનેન દૂયતે ઈતિ હિંદુઃ।’ હિયકારાં, નીચને શોભે એવાં કર્મથી જેને દુઃખ થાય છે તે હિંદુ અને એવા ઉદાત્ત ચરિત હિંદુઓમાંથી જ હિંદુસંસ્કૃતિ ઉદ્ભવી છે અને વિકાસ પામી છે.

હિંસા (ચોરી, વ્યભિચાર) વગેરે હિયકારાં કર્મથી જેનું અંતઃકરણ અતિશય દુભાય છે અને જે પોતે એવા નીચ કર્મની છાયામાં પણ ઊભો રહેતો નથી તે જ વેદમાન્ય હિંદુ છે. ગંગા, ગાય અને ગાયત્રીને જે રાષ્ટ્રનું ગૌરવ માને છે, અને જે બીજાના ધર્મોનો વિરોધ કરતો નથી તેને હિંદુ કોણ ન માને? તેના તરફ હિંદુ તરીકે માનની દૃષ્ટિએ કોણ ન જુએ?

સિંધુ નદીથી સમુદ્ર પર્યન્તની ભૂમિને જે પોતાની માતૃભૂમિ ગણે છે અને એ માતૃભૂમિને જે પ્રાણથી પણ અધિક ગણે છે, વખત આવે એને માટે પ્રાણ પણ ન્યોછાવર કરવા જે તત્પર રહે છે અને સર્વ લોકને જે સમાનદૃષ્ટિથી જુએ છે તેને હિંદુ તરીકે બધાજ લોક માને છે.

૬૬ હિંદુધર્મ

વિરોધનો સમન્વય એ હિંદુ ધર્મની મહાન વિશિષ્ટતા છે.

હિંદુ ધર્મની વર્ણાશ્રમ વ્યવસ્થાના આદિયોજકોની અગાધ બુદ્ધિ માટે કોઈ પણ વિચારવંત સમાજશાસ્ત્રીને માન ઊપજ્યા વિના રહેતું નથી. જો કે અત્યારે એ એટલી બધી છિન્નભિન્ન થઈ ગઈ છે કે તેને મૂળ સ્થિતિ પર લાવવી તદ્દન અશક્ય છે.

હિંદુ ધર્મ ઉધારવાદી નથી. એ તો મુક્ત કંઠે રોકડ ને નગદ માલનાં વખાણ કરે છે ને તે પામવાનો રસ્તો બતાવે છે.

હિંદુધર્મ એક મહાન વટવૃક્ષ જેવો છે ને ઉપરથી ભિન્ન ભિન્ન દેખાતા સંપ્રદાયો એની વિવિધ શાખાઓ જેવા છે.

૬૭ નચિકેતાને આત્મજ્ઞાન

(મૃત્યુથી મુક્તિ)

સર્વ ભૂતોની અંદર રહેલો આ આત્મા એક છે અને સર્વનો નિયંતા છે. એક રૂપને અનેક રૂપે પ્રતીત કરાવે છે. આ શરીરસ્થ આત્માને જે જ્ઞાની લોકો અનુભવે છે તેમને જ શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, બીજાઓને નથી પ્રાપ્ત થતું.

એ આત્મા નિત્યનો નિત્ય છે, ચેતનનું ચેતન છે. એક હોઈ અનેકની કામનાઓ પૂર્ણ કરે છે. આ શરીરસ્થ આત્માને જે અનુભવે છે તેમને જ શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, બીજાઓને નથી પ્રાપ્ત થતું.

ત્યાં સૂર્ય નથી પ્રકાશતો, ચંદ્ર ને તારાઓ પણ એને નથી પ્રકાશી શકતા; વીજળી પણ નથી પ્રકાશતી તો આ અગ્નિનું તો બિયારાનું શું ગજું? તેના પ્રકાશમાન થયા પછી સર્વે પ્રકાશે છે. તેના પ્રકાશથી આ સર્વ પ્રકાશે છે.

અગ્નિ એના ભયથી તપે છે, સૂર્ય એની બીકથી પ્રકાશે છે. એની બીકથી ઈંદ્ર વરસાદ પાડે છે. વાયુ એના ભયથી વાય છે અને પાંચમો મૃત્યુ એની બીકથી દોડે છે.

જો અહીં શરીર પડતાં પહેલાં માણસ એને જાણવાને શક્તિમાન થાય છે તો એ મુક્ત થાય છે અને શરીર પડતાં પહેલાં એને જાણવાને સમર્થ ન થાય તો મનુષ્યાદિ લોકમાં પુનર્જન્મ પામે છે. જ્યારે મનુષ્યના મનમાં રહેલી સર્વ કામનાઓ નષ્ટ થાય છે ત્યારે માણસ મોતથી મુક્ત થાય છે, અને અહીં બ્રહ્મને પામે છે. જ્યારે અહીં અંતઃકરણની સર્વ ગાંઠો તૂટી જાય છે ત્યારે માણસ મૃત્યુથી મુક્ત થાય છે.

૬૮ વૈવિધ્યમ

- ❖ ઈશ્વર કે સાક્ષાત્કારી પુરુષો પાસે વિષયપોષક વસ્તુની માગણી કરવી એ એમનું અપમાન કરવા બરાબર છે. એટલું જ નહિ પણ એમાં માગનારની મૂર્ખતાનું પ્રદર્શન છે. કારણ કે એ પ્રસન્ન થયેલા મહારાજા પાસે માટીનું હાંડલું માગવા જેવું કાર્ય છે.
- ❖ મહાપુરુષ કે ભગવાન પાસે વીજળીવેગે દુઃખ દૂર કરવાની આશા રાખવી એ અન્યાય છે.
- ❖ રાજદરબારના કાયદાઓનું જેટલી કડક રીતે પાલન કરો છો તેટલું બલકે તેથી પણ વધારે કડક રીતે દેવ-દરબારના કાયદાઓનું પાલન કરો.
- ❖ સાત્ત્વિક અન્ન શુભસંસ્કારો જાગૃત કરે છે, રાજસિક અને તામસિક અન્ન અશુભસંસ્કારો જાગૃત કરે છે. માટે સાત્ત્વિક અન્ન સેવવાનો ખાસ આગ્રહ રાખો.
- ❖ સંતપુરુષોનાં જીવનચરિત્રો વાંચવાનો ખૂબ અભ્યાસ રાખો. તેથી તમે સાચા સંતને ઓળખતાં શીખશો અને તમારું જીવન સુધારવાના અનેક ઉપાયો મેળવી શકશો.
- ❖ ગુનાની કબૂલાત અને અંતઃકરણપૂર્વકનો પશ્ચાત્તાપ એ માફી મેળવવાનો ઉત્તમ માર્ગ છે. માટે દેવ કે ગુરુનો અપરાધ જાણેઅજાણે થઈ ગયો હોય તો જરૂર એ માર્ગનો આશ્રય લેવો.

શું દુર્લભ ગુરુભક્તને નિશ્ચય મનનો એક,
હોય પૂર્ણ વિશ્વાસ તો કરે પૂર્ણ ગુરુ દેક.

- ❖ સંતપુરુષોના ગ્રંથોની ભાષા અમોઘ અને પ્રાસાદિક હોય છે. એટલે તેમાં વિદ્વતાભર્યો શબ્દાડંબર નહિ હોવા છતાં તે અત્યંત લોકભોગ્ય બને છે. એટલું જ નહિ પણ તેમનાં શ્રવણ-પારાયણથી અલૌકિક કાર્યો સિદ્ધ થાય છે.
- ❖ 'છાત્રદેવો ભવ' 'શિષ્યને દેવ જેવા માનો', એ શિક્ષણનો સર્વશ્રેષ્ઠ આદર્શ છે.
- ❖ કોઈ પણ ઉચ્ચ કે નીચ દૈવતને તિરસ્કારી કે નિંદીને તેનો કોપ વહોરી લેવાની ધૃષ્ટતા કરવી નહિ, કારણ કે એથી અકલ્યાણ થાય છે.
- ❖ દુર્વ્યસનોની બેડીઓ તોડી નાખો, નહિ તો એ તમારી આધ્યાત્મિકશક્તિનો સદંતર નાશ કરશે.
- ❖ ભવિષ્ય જાણવાની ઈતેજારી ન રાખો કારણ કે તે જાણવા કરતાં ન જાણવામાં જ વધારે મજા છે.
- ❖ એકનું અનેકગણું મેળવવાની દુષ્ટ આશાથી જુગારમાં રચ્યાપચ્યા રહેવું એ ભયંકર બદમાસી છે.
- ❖ રાસલીલા એ શ્રીકૃષ્ણની અલૌકિકલીલાનું વિકૃત અને નિંદ્ય સ્વરૂપ છે. તેને સમાજમાંથી જલદી દૂર કરવાની જરૂર છે.
- ❖ એક વિધિ અમુક સંપ્રદાયમાં છે તેથી બીજામાં પણ તે અથવા તેવી જ કંઈ વિધિ હોવી જોઈએ એમ માની લઈ તે દાખલ કરવી એ આંધળું અનુકરણ છે.

- ❖ સારી વસ્તુની પ્રશંસાનો અતિરેક ન થવો જોઈએ, નહિ તો તેની સારી બાજુ ઢંકાઈ જવાનો ભય હોય છે.
- ❖ પરીક્ષા એ નસીબની શરત છે. નાપાસ થવાથી નિરાશ થવાની જરૂર નથી, કારણ કે તેથી કંઈ જ્ઞાન જતું રહેતું નથી.
- ❖ અભય-કોઈ પણ પ્રકારના ભયનો અભાવ-એ તો ધાર્મિક માણસનું પ્રથમ લક્ષણ છે.
- ❖ મુસલમાનોએ વ્યવહારમાં સિદ્ધ કરેલી સંપત્તિ ભાવના હિંદુઓ માટે ખાસ અનુકરણીય છે.
- ❖ આગેવાન કાર્યકરોમાં દરેક પ્રકારના માણસની શક્તિનો સદુપયોગ કરી લેવાની શક્તિ હોવી જોઈએ, તો જ દરેક માણસને યોગ્ય ઉત્તેજન મળે અને મહાન કાર્યો સરળતાથી સિદ્ધ થાય.
- ❖ પુરાણો એ વેદ ઉપરનાં લોકભાષામાં મૂકેલાં ભાષ્યો જ છે.
- ❖ કયા ધ્યેયની પ્રાપ્તિને માટે અમુક કર્મ કરવામાં આવે છે એની સતત સ્મૃતિ રહે તે ખાતર દેશકાલ આદિ સંકલ્પની યોજના કરવામાં આવી છે.
- ❖ પાણી મૂકવું એ પ્રતિજ્ઞા કરવાની પ્રાચીન રીત છે. કારણ કે જળ એ ઈશ્વરનું પ્રતીક છે.
- ❖ નૈષ્ઠર્મ્યનિષ્ઠ મહાત્માઓ હોય છે એમને માટે તેઓ જે કંઈ કરે તે વિધિ અને ન કરે તે જ નિષેધ.

- ❖ અધર્મર્ષણ એટલે પાપનો નાશ કરવા માટે સંધ્યામાંનો એક વિધિ.
- ❖ ધર્મજ એટલે ધર્મક્ષેત્ર-જે પ્રદેશમાં અહોનિશ આમ ધર્મનો જય જયકાર થતો હોય, 'યતો ધર્મસ્તતો જય' નું દશ્ય નજરે પડતું હોય તે.
- ❖ કોઈ પણ ઉચ્ચ આદર્શ માટે સમજીને કષ્ટ ઉઠાવવું એનું નામ જ તપસ્યા.
- ❖ ઈંટમાટીની કુટીનો મોહ છોડી દરેક જણ પોતાના અંતઃકરણની મેદિનીમાં અનન્ય નિષ્ઠાના પાયા પર વિશુદ્ધ પ્રેમની કુટી બાંધી તેમાં અવધૂતને પધરાવે તો કેવું સારું? પણ લોક મંદિરના પૂજારી છે! દેવ કરતાં મંદિર એમને વધારે વહાલું લાગે છે. મંદિર દેવનું સ્મારક છે પણ દેવ નથી, એ તત્ત્વ લોક ક્યારે સમજશે?
- ❖ સેવા કરવાની શુદ્ધ વૃત્તિ એ પ્રત્યક્ષ અર્ધદગ્ધ સેવા કરતાં વિશેષ છે.
- ❖ ચોવીસે કલાક માયાની પાછળ દોડી દોડીને ટાંટિયા તોડી લો છો તો એકાદ-અર્ધો-કલાક પણ નિયમિત એ અવિનાશી, અક્ષય, સુખનિધાન પરમાત્માની સેવા કરો તો સુખની સીમા નહિ રહે, ચિંતા શોધી નહિ જડે, હું-તુંનો ઝઘડો સ્વાર્થ-પરમાર્થની ભ્રાંતિ મટી જશે, ભીતિ ક્યાંયે ભાગી જશે ને સર્વત્ર નિર્ભયતા, નચિંતતા ને અવિરત શાંતિનું સામ્રાજ્ય વ્યાપી રહેશે.

બાલ્યાવસ્થા ખેલમાં, રડતાં રડતાં જાય,
તારુણ્યે વિષયે રમે, સૂઝે ધર્મ ન ત્યાંય!

- ❖ જેમને ધર્મનો એકડો પણ ખબર નથી તેમનો ધાર્મિક પુસ્તકો પર અભિપ્રાય માગવો ને તેના જોર પર ધાર્મિક સાહિત્યનો પ્રચાર એ માત્ર અધમાધમ છે.
- ❖ વસ્તુતઃ ઊંચું-નીચું, વ્યવહાર-પરમાર્થ, પ્રકાશ-અંધકાર, સુખ-દુઃખ, વિદ્યા-અવિદ્યા વગેરે દ્વન્દ્વ કે દ્વૈત કોટીઓથી પર જ પરબ્રહ્મ છે, ને એ અભેદ આત્માનુભવમાં જ પરમાનંદ છે, આ જ પ્રભુપ્રાપ્તિ છે, આને જ કોઈ શાશ્વત સુખની શોધ કહે છે. બીજી બધી શબ્દ જાળ, ઝઘડાબાજી છે.
- ❖ જગત કે જગદીશ કોઈની પાસે માગણીની કશી જ કિંમત નથી, કદાચ બટકું મળે તો પણ તિરસ્કારથી-પરાયાની બુદ્ધિથી.
- ❖ બાલ્યાવસ્થા એ પ્રભુની મોટામાં મોટી બક્ષિસ છે અને જીવનનો પાયો નાંખવાનો સમય છે.
- ❖ લોક તો મારે ત્યાં ઘણા આવે છે, ફૂલ ચઢાવે છે, આરતીઓ કરે છે, જય બોલાવે છે! પણ એ બધું યંત્રવત્, ભાડૂતી માણસની માફક. એમાં પોતીકાપણાની ભાવના નથી હોતી.
- ❖ હનુમાનજી થઈને રહે તે ઘેર ઘેર પૂજાય, પણ દશરથ થવા જાય તેના કરમમાં તો રડી રડીને મરવાનું જ હોય.

- ❖ ભોગ્ય ને ભોક્તા એક જ છે, પણ ભોગ્ય કંઈ ભોક્તા બની શકે? અન્ન અને દાંત બંને એક જ છે- પૃથ્વીપ્રધાન છે, પણ અન્ન કંઈ દાંત બની શકે?
- ❖ ઝાડનાં જૂનાં પાંદડાં ખરી પડે છે ને નવાં આવે છે, વખત જતાં એ ખરી પડે છે ને પાછાં બીજાં આવે છે, પણ ઝાડનો જીવન રસ તો એનો એ જ, એ તો સદાય લીલું ને લીલું જ. ખરી પડનાર પાન માત્ર કોહી જઈ, હતાં ન હતાં થઈ જાય છે!
- ❖ ધાર્મિક જીવનમાં વાંચન કરતાં શ્રવણને અને પુરાણાંતર્ગત માહિતી કરતાં પરંપરાગત માહિતીને વધારે મહત્ત્વ અપાય છે. અને જ્યાં શ્રુતિ અને સ્મૃતિને વિરોધ જેવું હોય ત્યાં શ્રુતિ વધારે પ્રમાણભૂત મનાય છે. તેમ જ્યાં પુરાણ અને પરંપરાને વિરોધ કે વિરોધાભાસ જેવું હોય ત્યાં ધાર્મિક લોકો પુરાણ કરતાં પરંપરાનું પ્રામાણ્ય બળવત્તર ગણે છે.
- ❖ નદીનું સઘળું પાણી કોઈથી પી શકાતું નથી. જેની પાસે જેવું પાત્ર હોય તેટલું પાણી લઈને પી શકશે.
- ❖ દંભી અને અશ્રદ્ધાળુ બ્રાહ્મણ દ્વારા કર્મ કરવામાં સમય અને દ્રવ્યનો દુરુપયોગ છે.
- ❖ જે કર્મ પ્રત્યે કરનારને શ્રદ્ધા નથી તે યજમાનનું શ્રેય કરે એવી રીતે તે ક્યાંથી કરવાનો છે ? માટે જાતે કરેલું અથવા સુપાત્ર બ્રાહ્મણદ્વારા થએલું કર્મ જ ફળપ્રદ બને છે.

ઈશ્વર ફાવે તે કરે ધર્મવ્યાતિક્રમ જાણ,
તેજસ્વીને ના નડે દોષ અગ્નિવત્ માન.

- ❖ મનુષ્યસેવા એ જ પ્રભુસેવા છે. મનુષ્યને તમારા આચાર અને વિચારથી સુખ અને સંતોષ આપી શકશો તો તમે પ્રભુના કૃપાપાત્ર બનશો.
- ❖ કેટલાકે નારેશ્વરની તપોભૂમિને એ તરીકે નહિ પણ હવા ખાવાની જગ્યા તરીકે વાપરવા માંડી છે અને દેવનો ડંડો પડે ત્યારે એથી સીધા ન થતાં અવધૂતના કે એના હાથપગ જેવા થઈ પડેલા અન્ય જનોનો દોષ કાઢવાનું જાણે વ્રત જ ન સ્વીકાર્યું હોય તેમ કરવા માંડ્યું છે. પણ હવે એ બધું - કેમ કે માણસની સંખ્યા વધતી જ જાય છે -તદ્વન તટસ્થ રહી નિભાવી લેવાનું જ રહ્યું. બોધ પણ હવે નકામો છે.
- ❖ પ્રવાસમાં સેંકડો માણસો આજોબાના શ્રેયને માટે (કે આત્મશ્રેય માટે કે કેમ તે પ્રભુ જાણે!) ટોળે વળે છે ને અવધૂતને લઈ જનાર એ બધાની સારવાર માટે સેંકડોનું ખર્ચ કરી નાંખે છે. પણ એ બધાની પાછળ સાચી નિષ્ઠા કેટલાની છે, ને કોઈની પણ છે કે કેમ એ વિષે શંકાશીલ અવધૂતને તો શંકા જ છે.
- ❖ ઈશ્વરના દરબારમાં ભણાતરની-શુષ્ક શબ્દપાંડિત્યની - જરૂર છે જ એમ નથી. ઊલટું કેટલીક વાર સાધકને એ અભિમાનગર્તામાં નાંખી વિઘ્નકર્તા નીવડે છે. પણ ભાવ વગર, નિખાલસ પ્રેમ વગર તો ત્યાં ડગલું પણ આગળ વધી શકાય તેમ નથી.

- ❖ અભ્યાસ અને અનુભવ બેમાં ઉત્તર-દક્ષિણ ધ્રુવ જેટલું અંતર છે. એક કણ અનુભવ હજારો ખાંડી અભ્યાસ કરતાં પણ વધારે કિંમતી છે.
- ❖ જે આવે તે ‘આજોબાનું શ્રેય’ અથવા શુષ્ક જ્ઞાનની લમણાઝીક વગર બીજું કંઈ જ કરતું નથી. આત્મશ્રેયની ભાગ્યે જ કોઈને પડી છે. ને આજોબાનું શ્રેય પણ એકાદવાર કરી આપવાથી નભતું નથી. લોકો અવધૂતને નીચોવવા બેઠા છે અને આ મફતિયો અવધૂત બધાને ઠીક પસંદ પડી ગયો છે.
- ❖ કોઈપણ મહાન પુરુષ કે સંતના આદર્શની એના કહેવાતા ભક્તો કે અનુયાયીઓ તરફથી અવગણના થાય છે, એના ઉપદેશોનું આચરણ થવાને બદલે એની મૂડી બનાવી પોતાના ક્ષુદ્ર દુન્યવી સ્વાર્થ માટે એનો વેપાર કરવામાં આવે છે, ત્યારે પરમાત્મા એ વ્યક્તિને ફાવે તે રીતે લોકમાંથી ઉપાડી લઈ પોતાની પાસે બોલાવી લે છે.
- ❖ પણ આપણો ગ્રંથ^૧ પૌરાણિક નથી, ઔપાસનિક છે. એનો મૂળ આધાર ફાવે તેણે ફાવે તેમ મયડી નાંખેલાં પુરાણો નથી, પણ અનેક સંતોની દૈવી પ્રેરણા અને સ્વયંપ્રભ-આત્મચિત્-કલા તથા દત્તપુરાણ, દત્તમાહાત્મ્ય (મરાઠી ને સંસ્કૃત), દત્તાત્રેયસર્વસ્વ વ. તેમ જ યામલગ્રંથો અને ત્રિપુરારહસ્યાદિ પ્રસિદ્ધ અપ્રસિદ્ધ અનેક પ્રાસાદિક ગ્રંથો છે.

૧. ‘શ્રીગુરુલીલામૃત’

પ.પૂ. શ્રીરંગ અવધૂત ગુરુમહારાજની જીવનતવારીખ

નામ : પાંડુરંગ વિઠ્ઠલપંત વળામે

માતા : રુક્મિણી; લઘુબંધુ : નારાયણ

જન્મ : સંવત ૧૮૫૫ કારતક સુદ નોમ ને સોમવાર
તા.૨૧-૧૧-૧૮૮૮, ગોધરા મુકામે

સંવત (ઈ.સ.)

૧૮૫૭	(૧૮૦૧)	પિતાશ્રી દ્વારા રામમંત્ર મળ્યો.
૧૮૬૦	(૧૮૦૪)	પિતાશ્રીનો સ્વર્ગવાસ.
૧૮૬૧	(૧૮૦૫)	‘પોથી (શ્રીગુરુચરિત્ર) વાંચ’નો આદેશ.
૧૮૬૩	(૧૮૦૭)	પ.પૂ. વાસુદેવાનંદ સ્વામી મહારાજનાં પ્રથમદર્શન.
૧૮૭૮	(૧૮૨૨)	આજન્મ અવિવાહિત રહેવાનો નિર્ણય.
૧૮૮૦	(૧૮૨૪)	ભરૂચ મુકામે ‘શ્રીદત્તપુરાણ’ ગ્રંથની પ્રાપ્તિ.
૧૮૮૨	(૧૮૨૫)	નારેશ્વરમાં પ્રથમ આસન મૂક્યું ‘શ્રીદત્તપુરાણ’નાં
૧૦૮ પારાયણની શરૂઆત કરી.
૧૮૮૩	(૧૮૨૭)	પૂ.શ્રી ગાંડામહારાજ સાથે મિલન: વાંકડી ગામમાં.
૧૮૮૩	(૧૮૨૭)	નર્મદાપરિક્રમા
૧૮૮૮	(૧૮૩૨)	‘શ્રી ગુરુલીલામૃતગ્રંથ’ની રચના (નારેશ્વર)
૧૮૯૧	(૧૮૩૫)	‘દત્તબાવની’ની રચના (સઈજ-કલોલ)
૧૮૯૭	(૧૮૪૦)	રંગજયંતીની જાહેરમાં પ્રથમ ઉજવણી, મુ. દિવેર.
૨૦૧૪	(૧૮૫૭)	સાઠમી રંગજયંતી, નારેશ્વર
૨૦૨૧	(૧૮૬૪)	પ્રથમ સર્જકલ કેમ્પ, નારેશ્વર.
૨૦૨૨	(૧૮૬૬)	રાઈફલ કેમ્પ, નારેશ્વર.
૨૦૨૩	(૧૮૬૭)	ભાગવત વિદ્યાપીઠ, સોલાનું ખાતમુહૂર્ત.
૨૦૨૩	(૧૮૬૭)	પૂ. રુક્માબ્બાનો દેહવિલય, નારેશ્વર.
૨૦૨૩	(૧૮૬૭)	પરદેશગમન (આફ્રિકા)
૨૦૨૪	(૧૮૬૭)	આફ્રિકામાં ૭૦મી રંગજયંતી.
૨૦૨૫	(૧૮૬૮)	૭૧મી રંગજયંતી, જયપુર.
૨૦૨૫	(૧૮૬૮)	બ્રહ્મલીન, હરિદ્વાર.
૨૦૨૫	(૧૮૬૮)	અંત્યેષ્ટિ સંસ્કાર, નારેશ્વર.

જોઈએ છે ! જોઈએ છે ! જોઈએ છે !

કોણ ?

ઉપદેશકો

કેવા ?

વાણીશૂરા નહીં, પણ વર્તનશૂરા.

માત્ર શબ્દથી શીખ દે તેવા નહિ, પણ આચરણથી ઉદ્બોધે તેવા.

પરોપદેશે પાણિડત્યં કરે તેવા નહિ, પણ પોતાની જાતને ઉપદેશે તેવા,

બધાના ગુરુ થવા દોડે તેવા નહિ, પણ સર્વના શિષ્ય થવા મથે તેવા.

શ્રોતાઓનું વિત્તહરણ કરે તેવા નહિ, પણ વેદના હરે તેવા.

ઉધાર આદર્શવાદી નહિ, પણ રોકડ વાસ્તવવાદી.

સ્વખસેવી નહિ, પણ જાગ્રતજીવી.

પગાર શો મળશે ?

આત્મસંતોષ, અમર આનંદ, શાશ્વત શાંતિ !

અરજી ક્યાં કરવી ?

અંતરના ઊંડાણમાં

કામ પર ક્યારે ચઢવું ?

નિશ્ચય પાકો થાય ત્યારે, અબઘડી !

હાજર ક્યાં થવું ?

જ્યાં હોય ત્યાં જ, સર્વત્ર !

અરજી સ્વીકાર્યાનો જવાબ ?

ઉરનો ઉલ્લાસ.

અરજી કોને કરવી ?

અંતરાત્મા-અવધૂતને !!

જગત્સુહૃદ્
રંગ અવધૂત